

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Karolína Mašková

**Rozhodování soudů v řízeních ve věcech
péče soudu o nezletilé se zaměřením na
problematiku manipulace nezletilého dítěte
rodiči**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 6. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 187 589 znaků včetně mezer.

V Praze dne 18. 6. 2023

.....

Karolína Mašková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. JUDr. Ditě Frintové, Ph.D. za vstřícné vedení mé práce, jakož i za čas a cenné rady, které mi v průběhu psaní práce věnovala. Mé poděkování patří rovněž paní JUDr. Haně Nové za poskytnuté konzultace a přínosné poznatky z praxe. V neposlední řadě děkuji své rodině za vytrvalou podporu během studia.

Obsah

Úvod	7
1. Péče soudu o nezletilé	9
1.1. Předběžná opatření.....	9
1.1.1. Předběžná opatření dle zákona o zvláštních řízeních soudních a dle občanského soudního řádu	9
1.1.2. Doba trvání předběžného opatření a prodloužení doby jeho trvání.....	10
1.1.3. Umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	11
1.2. Průběh řízení o péči soudu o nezletilé	12
1.2.1. Zahájení řízení.....	12
1.2.2. Věcná a místní příslušnost.....	13
1.2.3. Zastoupení nezletilého.....	13
1.2.4. Postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé	15
1.2.5. Dokazování.....	18
1.2.5.1. Zásady dokazování	18
1.2.5.2. Druhy důkazních prostředků	19
1.2.6. Smírné řešení.....	20
1.2.6.1. Cochemská praxe	22
1.2.7. Rozhodnutí	25
1.2.8. Řízení o opravných prostředcích.....	27
1.3. Způsoby rozhodnutí v řízení o péči nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem	28
1.3.1. Formy péče o dítě.....	28
1.3.2. Kritéria pro rozhodování o formě péče o dítě	28
1.3.3. Rozhodování o styku s nezletilým dítětem.....	30
1.4. Výkon rozhodnutí v řízení o péči nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem	31
2. Manipulace nezletilého dítěte rodiči	39
2.1. Pojem manipulace.....	39
2.1.1. Nevědomá manipulace dítěte	40
2.1.2. Vědomá manipulace dítěte	40
2.1.3. Význam rozlišování manipulace nevědomé a vědomé	41
2.2. Manipulace v pramenech práva	43
2.2.1. Úmluva o právech dítěte	43
2.2.2. Občanský zákoník	44
2.3. Důsledky manipulace pro dítě	45
2.4. Syndrom zavrženého rodiče jako nejzávažnější důsledek manipulace?	47

2.4.1.	Pojem syndromu zavrženého rodiče.....	48
2.4.2.	Kontroverze pojící se s teorií syndromu zavrženého rodiče	52
2.4.3.	Studie zabývající se syndromem zavrženého rodiče	55
2.4.4.	Shrnutí	58
3.	Rozhodování soudů v řízeních se zjištěnou manipulací nezletilých dětí rodiči ve světle judikatury Ústavního soudu	59
3.1.	Vyjádření Ústavního soudu k manipulaci dítěte rodičem.....	60
3.2.	Role manipulace při shodných výchovných schopnostech rodičů.....	60
3.3.	Prozatímní úprava kontaktu rodiče s dítětem při podezření na manipulaci	62
3.4.	Odmítavý postoj nezletilého vůči rodiči jako důsledek předchozí manipulace	63
3.5.	Trestní stíhání a zákaz styku obviněného s dítětem.....	66
3.6.	Manipulace jako důvod k dočasnému umístění nezletilého do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.....	67
3.7.	Nepřípustnost umístění dítěte do psychiatrické léčebny z důvodu odmítavého postoje vůči rodiči	70
3.8.	Trestněprávní důsledky manipulace nezletilého dítěte	72
4.	Přání dítěte versus nejlepší zájem dítěte	77
4.1.	Právní úprava přání dítěte na mezinárodní úrovni	77
4.2.	Právní úprava přání dítěte na vnitrostátní úrovni.....	78
4.3.	Přání dítěte v judikatuře Ústavního soudu	79
4.4.	Přání dítěte v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.....	83
	Závěr	86
	Seznam použitých zkratk	90
	Seznam použitých zdrojů.....	92
	Abstrakt.....	102
	Abstract	104

„...i sebevíce ukřivděný člověk si musí přiznat, že dítě má právo poznat skutečně a pořádně oba své rodiče, mít možnost trávit s každým z nich čas a vyrovnat se třeba i s tím, že jeho rodič není dokonalý. Vede-li jeden rodič své dítě k nenávisti či zapření druhého rodiče, učí ho vlastně nenávisti k sobě samému.“¹

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17.

Úvod

Dle údajů Českého statistického úřadu byla v České republice v roce 2021 rozvodovost na úrovni 40 procent.² Jakkoli hodnoty rozvodovosti od roku 2010, kdy dosáhly 50 procent³, stabilně klesají, stále se jedná o nezanedbatelné číslo. Nadto v 61 procentech rozvedených manželství jsou nezletilé děti.⁴ Otázku porozvodového uspořádání péče o dítě tak řeší nemalá část českého obyvatelstva. Pokud se rodiče na režimu péče o společné dítě nedohodnou, přichází na řadu soud, který musí posoudit nejlepší zájem dítěte a následně autoritativně rozhodnout.

V rámci řízení o péči o nezletilé dítě může spor rodičů o rozsah péče eskalovat do té míry, že nabudou přesvědčení, že jsou lepším rodičem než bývalý partner, a začnou toto své přesvědčení projektovat do společného dítěte. Nezletilé dítě se tak ocitá v situaci, kdy je rodičem manipulováno s cílem, aby i ono nabylo stejného přesvědčení. Manipulace dítěte může být cílena na úplné odmítnutí druhého rodiče. V takových případech manipulující rodič přestane uznávat roli druhého rodiče v životě dítěte. Dítěti je poté bráněno v udržování kontaktu s druhým rodičem a stává se svědkem náznaků či dokonce přímých tvrzení, že druhý rodič je horší či zcela špatný.

Předkládaná práce si v souvislosti s manipulací nezletilých dětí rodiči klade vícero cílů. Prvním cílem práce je popsat podoby manipulace a důsledky, které s sebou manipulace může nést pro nezletilé dítě. Navazujícím cílem práce je zjistit, jak manipulaci dítěte zohledňují soudy při svém rozhodování, a případně v závislosti na zjištěném stavu předložit návrhy *de lege ferenda* za účelem efektivnější ochrany dítěte před jeho manipulací rodiči. K dosažení uvedených cílů je využita metoda deskripce pro popis stavu *de lege lata* a následně metoda analýzy pro účely studia judikatury a navazujícího vznesení návrhů *de lege ferenda*.

² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka České republiky 2022* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 11. 6. 2023]. s. 144-145. ISBN 978-80-250-3282-4. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/171419384/32019822.pdf/8ac5e2b3-d4f3-44c5-aa3f-35909556d663?version=1.1>.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

Práce je strukturována do čtyř kapitol, které jsou dále členěny na podkapitoly. V první kapitole se věnují řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, přičemž se soustřeďují především na specifika řízení ve věcech péče o nezletilé dítě a ve věcech styku s nezletilým dítětem. Dílčí podkapitola je poté zaměřena na hmotněprávní aspekty rozhodnutí v řízení o péči nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem, konkrétně na způsoby, jimiž mohou soudy upravit péči o nezletilé dítě. Ve druhé kapitole je popsán pojem manipulace, její podoby a možné důsledky pro nezletilé dítě, současně je rozebrán syndrom zavrženého rodiče jakožto potenciální závažný důsledek manipulace. Třetí kapitola obsahuje analýzu judikatury, kdy důraz je kladen na případy, o nichž rozhodoval Ústavní soud v návaznosti na obecné soudy. Obsahem čtvrté kapitoly je problematika přání dítěte, jež se může v důsledku manipulace dostat do střetu s nejlepším zájmem dítěte. Po teoretickém úvodu se čtvrtá kapitola zabývá tímto střetem v rámci judikatury jak českých soudů, tak Evropského soudu pro lidská práva.

1. Péče soudu o nezletilé

Má-li být cílem této práce analýza rozhodovací činnosti soudů o poměrech nezletilého, který je manipulován rodiči, považují za důležité věnovat před detailnějším vhledem do problematiky samostatnou kapitolu péči soudu o nezletilé.

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou řízeními nespornými, tudíž jsou upravena zákonem o zvláštních řízeních soudních, který je ve svém § 466 dělí na několik druhů v závislosti na předmětu daného řízení. Dlužno říci, že kromě zákona o zvláštních řízeních soudních se na tato řízení aplikuje také právní úprava obsažená v občanském soudním řádu, a to subsidiárně, jak je stanoveno v § 1 odst. 3 ZŘS. Pro účely této práce jsou stěžejní řízení o péči o nezletilé dítě a řízení o styku s nezletilým dítětem. Je třeba nicméně dodat, že jakkoli zákon o zvláštních řízeních soudních tyto dva druhy řízení rozlišuje, Ústavní soud se v minulosti vyjádřil o nutnosti rozhodnout zároveň jak o péči, tak o styku s nezletilým, neboť opomenutí úpravy styku s druhým rodičem při svěřeni nezletilého do výlučné péče jednoho z rodičů není slučitelné s nejlepším zájmem dítěte.⁵

1.1. Předběžná opatření

Institut předběžného opatření zastává v řízeních o péči o nezletilé dítě a o styku s nezletilým dítětem důležitou roli, a to především jde-li o předběžnou úpravu poměrů dítěte po dobu před rozvodem rodičů. Nicméně situací, v nichž soud přistupuje k vydání předběžného opatření, je nespočet. Pro tuto práci budou relevantními především předběžná opatření, jimiž je dítě prozatímně svěřeno do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jelikož tato prozatímní úprava poměrů se jeví v praxi velmi problematickou.

1.1.1. Předběžná opatření dle zákona o zvláštních řízeních soudních a dle občanského soudního řádu

V řízení o péči o nezletilé dítě a o styku s nezletilým dítětem lze vydat předběžné opatření jak dle § 452 ZŘS, tak na základě § 102 OSŘ. Ke vztahu těchto dvou

⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 260/17.

předběžných opatření lze uvést, že k předběžné úpravě dle § 452 ZŘS soud přistoupí pouze ve výjimečných a specifických případech⁶, což vyplývá již ze samotné dikce zákona. Právní úprava obsažená v § 452 odst. 1 ZŘS cílí na situace, kdy se nezletilé dítě ocitne ve stavu nedostatku řádné péče či ve vážném ohrožení svého života, normálního vývoje či jiného důležitého zájmu, a umožňuje soudu nařídít v takové situaci umístění dítěte do vhodného prostředí, které v usnesení určí. Naproti tomu důvody pro nařízení předběžného opatření dle § 102 OSŘ spočívají obecně v potřebě zatímní úpravy poměrů účastníků či v existující obavě, že by mohl být ohrožen výkon budoucího rozhodnutí ve věci.

V odstavci druhém § 452 ZŘS je dále specifikován pojem „vhodného prostředí“ tak, že se jedná o osobu či zařízení způsobilé o dítě ve všech ohledech řádně pečovat a případně umožnit realizaci dalších opatření vymezených v předběžném opatření.

Vydání předběžného opatření, kterým má být dítě umístěno mimo péči rodičů, příbuzných či osoby blízké, může navrhnout dle § 454 odst. 1 ZŘS pouze OSPOD.

Další odlišností mezi režimem občanského soudního řádu a režimem zákona o zvláštních řízeních soudních je úprava lhůty, během níž má být o návrhu rozhodnuto. Jakkoli oba zákony stanoví, že o návrhu má soud rozhodnout bezodkladně, § 75c odst. 2 OSŘ dává v případech, kdy nehrozí nebezpečí z prodlení, předsedovi senátu lhůtu na rozhodnutí až sedm dní od podání návrhu. Úprava v ZŘS je oproti OSŘ striktnější – jakmile soud rozhodne více než dvacet čtyři hodin po podání návrhu, musí v rozhodnutí tuto časovou prodlevu odůvodnit (§ 456 ZŘS).

1.1.2. Doba trvání předběžného opatření a prodloužení doby jeho trvání

Pokud jde o trvání a prodloužení doby trvání předběžných opatření v nadepsaných řízeních, vztahuje se právní úprava obsažená v zákoně o zvláštních řízeních soudních i na předběžná opatření dle § 102 OSŘ nařizující odevzdání dítěte do péče druhého rodiče, příbuzného dítěte nebo osoby blízké (srov. § 452 odst. 3 ZŘS).

⁶ JIRSA, Jaromír a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2019. [cit. 6. 6. 2023]. ISBN 978-80-7598-372-5. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2#pa_452.

Předběžné opatření trvá dle § 459 ZŘS po dobu nezbytně nutnou, již určí soud, nicméně tato doba nesmí přesahovat tři měsíce od vykonatelnosti předběžného opatření, která dle § 457 ZŘS nastává okamžikem vydání předmětného rozhodnutí.

K prodloužení doby trvání předběžné úpravy poměrů dítěte je předně třeba říci, že nejdelší přípustnou dobou trvání je jeden rok – po jeho uplynutí automaticky zanikají účinky předběžného opatření. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o rozhodnutí soudu významně zasahující do života dítěte, jsou podmínky prodloužení doby jeho trvání upraveny poměrně striktně – prodloužit dobu trvání lze za splnění podmínky, že bylo před uplynutím doby trvání předběžného opatření zahájeno řízení ve věci samé, a pouze tak, aby celková doba nepřesáhla šest měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření. Poté jej lze prodloužit jen výjimečně, a to na dobu nezbytně nutnou nepřesahující tři měsíce a pouze v případě, „*nebylo-li z vážných důvodů a objektivních příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.*“⁷ Tyto vážné důvody by měl poté soud ve svém rozhodnutí náležitě odůvodnit.

1.1.3. Umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Pro potřeby této práce je vhodné věnovat bližší pozornost zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jelikož jsou známy případy dětí, které byly do těchto zařízení umístěny poté, co byla soudem zjištěna jejich manipulace ze strany rodičů.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou upravena v § 42 ZSPOD a jsou dle dikce onoho paragrafu určena mimo jiné dětem, jejichž život či příznivý vývoj je vážně ohrožen nebo jsou-li duševně týrány. Jedná se o poskytnutí dočasné ochrany a pomoci, zpravidla nepřesahující dobu šesti měsíců (§ 42 odst. 1 ZSPOD). Občanský zákoník poté v § 971 odst. 2 hovoří o šesti měsících jakožto nejdelší přípustné době takového umístění. Pomoc a ochrana poskytovaná dítěti zařízením má být všestranná, kromě zajištění základních potřeb dítěte mají být dle § 42 odst. 2 ZSPOD zaručeny rovněž vzdělávací a aktivizační činnosti či zdravotní služby a psychologická péče. Pokud se jedná o kontakt dítěte s rodinou a osobami blízkými, může být tento omezen pouze režimovými opatřeními (kupříkladu vyhrazení návštěvních hodin) či

⁷ § 460 odst. 1 ZŘS.

zákazem nebo přerušením návštěvy ředitelem zařízení z důvodu nevhodného chování návštěvy, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí, a to jen v případě dětí umístěných do zařízení na základě rozhodnutí soudu (§ 42aa odst. 2 písm. b) bod 2 ZSPOD ve spojení s § 23 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů).

V roce 2018 bylo v České republice provozováno celkem šedesát těchto zařízení.⁸

Problematicke předběžných opatření, jimiž je nezletilý svěřen do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, se dále věnuji v podkapitole 3.6., která je zaměřena na kazuistiku.

1.2. Průběh řízení o péči soudu o nezletilé

Všechna řízení upravená procesními předpisy jsou ve svých základních rysech určována zásadami. Můžeme říci, že zásady jsou pro řízení tím, čím jsou pro pozemek jeho hranice – vyznačují nám větší či menší prostor, v němž se smíme pohybovat. V občanském právu procesním rozlišujeme zásady řízení sporných a řízení nesporných. Některé zásady ovládají řízení jako celek, jiné se odrážejí v jednotlivých procesních institucích.

1.2.1. Zahájení řízení

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé lze zahájit i bez návrhu – *ex officio*, a to usnesením soudu. Subjektem oprávněným disponovat řízením je tedy soud. V souvislosti s nadepsaným vedením řízení hovoříme o zásadě oficiality, která je pro toto řízení charakteristická. Soud kromě zahájení či skončení řízení rozhoduje rovněž o jeho předmětu.⁹ Řízení je v takovém případě zahájeno dnem vydání předmětného usnesení.

⁸ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc* [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2019. [cit. 29. 5. 2023]. s. 10. ISBN 978-80-7631-006-3. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Ustavni_vychova/2019_0110_Zprava_DET_zarizeni_pro_deti_A4_CS_04_web.pdf.

⁹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). s. 76-77. ISBN 978-80-7502-298-1.

1.2.2. Věcná a místní příslušnost

Věcně příslušnými k vedení řízení jsou okresní soudy. Místně příslušným soudem k rozhodnutí v těchto věcech je obecný soud nezletilého, tudíž soud dle místa bydliště nezletilého, jelikož právě v jeho zájmu a pro jeho ochranu je řízení vedeno. Přestože i v těchto řízeních platí zásada *perpetuatio fori*, zakotvuje § 5 ZŘS možnost soudu přenést svoji místní příslušnost na soud jiný, a to za kumulativního splnění těchto podmínek: i) došlo ke změně okolností, které jsou rozhodné pro určení místní příslušnosti (tedy ke změně bydliště nezletilého) a ii) přenesení příslušnosti je v zájmu nezletilého. Dlužno zmínit, že soudem, na nějž lze přenést místní příslušnost, je výlučně soud v obvodu nového bydliště nezletilého. Nejvyšší soud ve svém usnesení sp. zn. 28 Nd 73/2016¹⁰ stanovil, že výše předestřený postup je speciálním vůči delegaci příslušnosti z důvodu vhodnosti, jak je zakotvena v § 12 odst. 2 OSŘ. Jinými slovy v řízeních vyjmenovaných v § 5 ZŘS není možné přenést příslušnost jen na základě důvodu hospodárnosti, rychlosti či efektivnosti.

1.2.3. Zastoupení nezletilého

S ohledem na zpravidla absentující plnou svéprávnost nezletilých musí být tito v řízení zastoupeni. Ačkoliv běžně jsou nezletilí zastupováni svými zákonnými zástupci, dle § 892 odst. 3 OZ je rodič vyloučen ze zastupování dítěte, jestliže by mezi ním a dítětem mohlo dojít ke střetu zájmů. Pro existenci rizika vzniku střetu zájmů postačuje skutečnost, že rodiče jsou účastníky stejného soudního řízení jako dítě.¹¹ Soud v takovém případě jmenuje dle § 469 odst. 1 ZŘS nezletilému pro řízení opatrovníka, zpravidla OSPOD. Ze zastupování nezletilého dítěte je nicméně vyloučen i OSPOD, pokud podal návrh na zahájení předmětného řízení, a to z důvodu, že v takovém případě již vystupuje v roli navrhovatele. Zástupcem dítěte v řízení se může stát jen ten, kdo v daném řízení jinou roli nezastává.¹²

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 7. 2016, sp. zn. 28 Nd 73/2016.

¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. [cit. 30. 9. 2022]. s. 872. ISBN 978-80-7400-795-8. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgbpwk5tlgi3c443cl4zdamjsl44dsx3qmy4dsmq>.

¹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. [cit. 30. 9. 2022].

Jak uvádí Nejvyšší soud, kromě OSPOD může soud jmenovat opatrovníkem dítěte i jinou osobu, pokud je tato schopna poskytnout kvalifikovanější ochranu zájmům dítěte, než by byl schopen OSPOD (zde si lze představit situaci, kdy vyvstane potřeba provést rozsáhlejší dokazování).¹³

Na otázku, zda rodiči zůstanou alespoň některá procesní práva, kterými disponuje jako zákonný zástupce dítěte, poskytuje Nejvyšší soud odpověď ve svém stanovisku sp. zn. Cpjn 201/2021: „*Jmenování kolizního opatrovníka soudem není právním, ale faktickým omezením práva zastupovat nezletilé, dosud ne plně svéprávné dítě (jako složky rodičovské odpovědnosti ve smyslu § 858 o. z.), které se do poměrů rodiče dítěte promítá procesně tak, že veškerá procesní práva a povinnosti dosud náležející zákonnému zástupci přecházejí na kolizního opatrovníka. Zákonný zástupce tak není po dobu trvající kolize oprávněn k výkonu procesních práv ze zastoupení, a uplatní-li je přesto, pak nemohou mít požadované účinky a soud k nim nepřihlíží.*“¹⁴

Zajímavou problematiku, nakolik je vhodné snoubit roli opatrovníka dítěte a advokáta v jedné osobě (kterou je v českém právu pracovník OSPOD), otevírá bod 105 Pokynů Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Výbor ministrů v tomto bodě deklaruje odlišnost úlohy advokáta od úlohy procesního opatrovníka, jelikož opatrovník je jmenován soudem bez jakéhokoli přičinění dítěte a zastupuje primárně nejlepší zájem dítěte, nikoli přání dítěte. Výbor ministrů proto doporučuje, aby bylo zamezeno kumulaci funkcí advokáta a opatrovníka v jedné osobě, a to s ohledem na možný střet zájmů mezi těmito dvěma funkcemi, a dítěti byl jmenován i zástupce jeho názorů. Mělo by se tak stát na žádost dítěte či jiné příslušné strany.¹⁵

Na závěr podkapitoly je vhodné zmínit, že obligatorní zastoupení dítěte *per se* neznamená, že role samotného dítěte je v řízení zcela marginalizována. S přibývajícím věkem dítěte a jeho schopností vnímat smysl řízení ve všech jeho aspektech a důsledcích

s. 872. ISBN 978-80-7400-795-8. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgbpwk5tlgi3c443cl4zdamjsl44dsx3qmy4dsmq>.

¹³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2022, sp. zn. Cpjn 201/2021.

¹⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2022, sp. zn. Cpjn 201/2021.

¹⁵ RADA EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. [online]. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2013. [cit. 1. 11. 2022]. s. 72. ISBN 978-92-871-7274-7. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806a452e>.

se rozšiřuje okruh participačních práv, kterými dítě disponuje. Nejspíše prvním takovým právem dítěte v řízení, jež v této souvislosti vyvstává na mysl, je právo dítěte vyjádřit svůj názor a svá přání. Dalším z těchto práv je právo dítěte být o průběhu řízení přiměřeně svému věku informováno, jehož součástí je právo na doručování písemností, které se aktivuje dovršením patnácti let věku dítěte.¹⁶

1.2.4. Postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

V předešlé podkapitole jsem zmínila, že soud zpravidla jmenuje opatrovníkem nezletilého OSPOD. Předmětem nadcházejících odstavců bude přiblížení role OSPOD v řízení o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem.

Úvodem nadepsané podkapitoly je důležité definovat sociálně-právní ochranu dětí, respektive citovat § 1 odst. 2 ZSPOD, který poskytuje demonstrativní výčet jejích prvků. Těmito prvky jsou a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Jak již bylo uvedeno výše, hlavní úlohou OSPOD je zastupovat a hájit zájmy nezletilého dítěte v řízení. Nicméně vnímat OSPOD pouze jako kolizního opatrovníka v soudních řízeních by bylo velmi nepřesné, jelikož OSPOD zastává v životě mnoha nezletilých dětí mnohem důležitější roli, když na rozdíl od soudu je povolán k prosazování nejlepšího zájmu dítěte i mimo režim řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Hovoříme o tom, že OSPOD má povinnost preventivní a poradenské činnosti. Pod takovou činností si lze představit poskytnutí konzultace či místa pro setkání a řešení situace rodičů, kteří se ocitli v rodičovském konfliktu či jiné životní situaci vyžadující poradenství.¹⁷ V případech, kdy prevence a poradenství jsou bezvýsledné a situace dítěte je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, může OSPOD přistoupit k uložení výchovných

¹⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2022, sp. zn. Cpjn 201/2021.

¹⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka, RENÁTA ŠÍNOVÁ, Lenka HOLA, ALICJA LEIX a DANIELA KOVÁŘOVÁ. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 226. ISBN 978-80-7502-568-5.

opatření dle § 13 ZSPOD, kterými jsou napomenutí, stanovení dohledu nad dítětem, uložení omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte (příkladem zákaz určitých činností), či uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc či účastnit se prvního setkání s mediátorem. OSPOD tak má v této oblasti téměř totožné pravomoci jako soud v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.

Lenka Westphalová a Alicja Leix zastávají názor, že jakmile je OSPOD ustanoven kolizním opatrovníkem, měl by se zdržet zásahů proti rodičům dle ZSPOD, jelikož jeho vystupování v roli právního zástupce a zároveň v roli správního orgánu by narušovalo rovnost účastníků v řízení.¹⁸ S tímto názorem se lze ztotožnit, zároveň by nebylo vhodné, aby OSPOD a soud paralelně a konkurenčně zasahovaly do poměrů účastníků, jelikož by mohlo docházet k nadměrnému a ve svém důsledku neefektivnímu zatěžování rodičů a nezletilých dětí.

Vrátíme-li se však k roli OSPOD jako kolizního opatrovníka nezletilého dítěte v řízení o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem, je vhodné úvodem vymezit všeobecný úkol kolizního opatrovníka, tedy výkon procesních práv nezletilého dítěte, a to při současném zjištění a následném sledování nejlepšího zájmu dítěte.¹⁹ Z nejdůležitějších procesních práv příkladem uvádím právo účasti na jednání, oprávnění navrhnout důkazy a vyjadřovat se k provedeným důkazům, nahlížet do spisu, ale i činit návrhy či podávat opravné prostředky.²⁰ OSPOD má rovněž právo navrhnout, aby soud přiznal rozsudku předběžnou vykonatelnost, jestliže by jinak účastníku hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy (§ 162 odst. 2 OSŘ) – dle Westphalové a Leix by měl kolizní opatrovník toto právo využít, zejména je-li rozhodováno o styku s nezletilým dítětem, jelikož „v důsledku odvolání hrozí značná a nenapravitelná ztráta citových vazeb

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 153. [cit. 1. 11. 2022]. ISBN 978-80-7400-713-2. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwk232ge4dmlttmjptcojzhfptgnjzl5yggmmjx>.

²⁰ Ibidem.

mezi rodičem a dítětem.“²¹ V kontextu problematiky manipulace dítěte rodičem uváděnému postulátu nelze než přisvědčit.

Pro účely řádného prosazování nejlepšího zájmu dítěte jej musí pracovník OSPOD správně identifikovat. Aby získal potřebný náhled na věc, je oprávněn zjišťovat poměry dítěte, což činí prostřednictvím návštěv v místě bydliště dítěte, v jeho škole či u jeho poskytovatele zdravotních služeb.²² Bezprostřední dojem o poměrech dítěte OSPOD získává z rozhovoru s dítětem, který má být veden citlivě, v bezpečném prostředí a pokud možno pouze mezi dítětem a pracovníkem OSPOD. Uvedená opatření mají poskytnout dítěti prostor pro vyjádření svého názoru bez nátlaku okolí.²³ Kromě rozhovoru s dítětem může pracovník OSPOD také hovořit s rodiči a dalšími osobami podílejícími se na výchově či péči o dítě (myšleno v širším smyslu, tedy i péče spočívající v poskytování zdravotních služeb pediatrem).²⁴

Významným institutem předvídaným v § 10 odst. 3 písm. e) ZSPOD jsou případové konference, které je OSPOD povinen pořádat za účelem řešení nepříznivé situace ohrožených dětí a jejich rodičů. Jako ohrožené děti, jak je definuje § 6 ZSPOD, mohou být označeny i děti zatížené rodičovským konfliktem zahrnujícím manipulaci.²⁵ Jak vyplývá z § 14 odst. 2 písm. b) ZSPOD, OSPOD musí případovou konferenci uspořádat vždy před zahájením řízení o umístění dítěte do péče jiné osoby než rodiče nebo do zařízení, či o zásahu do rodičovské odpovědnosti nebo dalších práv a povinností rodičů. Případovou konferenci si lze představit jako setkání pracovníka OSPOD, rodiny a dalších osob, které mohou přispět k nalezení vhodného řešení nastalé situace. Mnohdy se tak bude jednat o setkání interdisciplinárního charakteru. V průběhu případové

²¹ WESTPHALOVÁ, Lenka, Renáta ŠÍNOVÁ, Lenka HOLÁ, Alicja LEIX a Daniela KOVÁŘOVÁ. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 225. ISBN 978-80-7502-568-5.

²² ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 153. [cit. 1. 11. 2022]. ISBN 978-80-7400-713-2. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwk232ge4dmlttmjptcojzhfptgnjz15ygmjx>.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 43. [cit. 12. 6. 2023]. ISBN 978-80-7400-713-2. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwk232ge4dmlttmjptcojzhfptgnjz15ygmjx#>.

konference dochází k popisu aktuální situace, jakož i potřeb dítěte, a následné prezentaci návrhů řešení předestřené situace, případně k tvorbě konkrétního plánu řešení, takzvaného individuálního plánu péče. Individuálním plánem péče se následně OSPOD řídí při další práci s rodinou.²⁶

Pečlivé zjištění a následné definování nejlepšího zájmu dítěte je stěžejní pro správný postup kolizního opatrovníka při ochraně práv dítěte v řízení. Stanovisko pracovníka OSPOD je v řízení slyšeno a bráno v úvahu při rozhodování o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem, je tedy bezesporu způsobilé ovlivnit další vývoj dítěte a mělo by tak být založeno na spolehlivě ověřených a důkladných zjištěních.

1.2.5. Dokazování

1.2.5.1. Zásady dokazování

S výše uvedenou zásadou oficiality je v oblasti dokazování spjata zásada vyšetřovací, jež znamená, že důkazní břemeno se oproti sporným řízením přesouvá z účastníků na soud, který je povinen objasnit skutkový stav.²⁷

V souvislosti s dokazováním je vhodné zmínit rovněž zásadu jednotnosti řízení. Zásada jednotnosti řízení staví nejlepší zájem dítěte a v širším pojetí ochranu nezletilého nad rychlost řízení tím, že umožňuje účastníkům uvádět tvrzení a předkládat důkazy kdykoli během řízení, dokonce i v průběhu odvolacího řízení.²⁸

Jakkoliv u těchto řízení není přítomen prvek koncentrace, je soud přece jen veden k rychlému skončení řízení, a to prostřednictvím díkce § 471 odst. 2 ZŘS, kde je povinován rozhodnout ve věci samé s největším urychlením, zpravidla do šesti měsíců od zahájení řízení, ledaže jsou zde důvody zvláštního zřetele hodné. Takové důvody soud musí následně uvést v odůvodnění meritorního rozhodnutí a vypořádat se tak

²⁶ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál k případovým konferencím* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. [cit. 6. 6. 2023]. s. 18. ISBN 978-80-7421-038-9. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/manual.pdf/acf5d4a4-2427-aff8-c229-e2a2ce81f5db>.

²⁷ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). s. 77-78. ISBN 978-80-7502-298-1.

²⁸ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). s. 79-80. ISBN 978-80-7502-298-1.

s nedodržením zákonné lhůty. Ústavní soud se v minulosti k nutnosti rychlého rozhodnutí ve věci vyjádřil takto: „*Ve věcech rodinných, více než kde jinde, hraje otázka délky řízení klíčovou roli, neboť nejistota ve vzájemných vztazích či dokonce přerušování kontaktu může vést k rostoucímu odcizování dítěte od rodiče.*“²⁹

Z hlediska míry zjišťování skutkového stavu soudem v souvislosti s těmito řízeními hovoříme o zásadě materiální neboli objektivní pravdy. Role soudu je v těchto řízeních aktivnější než v řízeních sporných, kde rozhodnutí soudu o meritu věci vychází z tvrzení účastníků více či méně podložených důkazy. V případě řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je úkolem soudu zjistit objektivní pravdu, nikoli rozhodnout, ke které z pravd předkládaných účastníky se přikloní, respektive rozhodnout o neunesení důkazního břemena.³⁰ Toto koneckonců reflektují § 20 a § 21 ZŘS, které stanoví soudu povinnost zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přičemž soud není omezen v provádění důkazů na důkazy, které navrhli účastníci.

1.2.5.2. Druhy důkazních prostředků

Okruh přípustných důkazních prostředků není autoritativně vymezen, když § 125 OSŘ uvádí toliko demonstrativní výčet důkazů, které mohou být v řízení použity. Zásadně mohou jako důkaz sloužit veškeré prostředky, které vedou k objasnění stavu věci.

Je-li to potřebné k objasnění skutkového stavu věci, může soud v rámci dokazování nařídit výslech účastníka, aniž by k takovému postupu byl třeba jeho souhlas. Poněkud specifickým důkazním prostředkem je výslech nezletilého, jenž bude nicméně předmětem kapitoly čtvrté. Na tomto místě zmíním toliko ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ, které jako jednu ze zásad řízení uvádí povinnost soudu zjistit názor nezletilého dítěte, a to za kumulativního splnění podmínek, že nezletilý je účastníkem řízení a zároveň je schopen formulovat své názory, přičemž v takovém případě má soud zjistit jeho názor přednostně formou jeho výslechu.

²⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2020, sp. zn. II. ÚS 2232/20.

³⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). s. 80-84. ISBN 978-80-7502-298-1.

Dalšími představitelnými důkazy mohou být výslech svědka – typicky příbuzného, rodinného známého, rodiče kamaráda nezletilého, třídního učitele či praktického lékaře, dále zprávy a vyjádření orgánů či znalecký posudek z oboru dětské psychologie, případně i psychiatrie.

Romana Rogalewiczová ve své publikaci uvádí, že „*soudci přitom obvykle zadávají znalcům stále tytéž otázky – jaké výchovné schopnosti a vztah k dítěti má matka, jaké otec, jaký vztah k oběma má dítě a který z rodičů je pro výchovu dítěte vhodnější.*“³¹ Jakkoliv je znalecký posudek obecně velmi důležitým důkazním prostředkem, skýtá v sobě nevýhodu v podobě časové náročnosti.³²

Zajímavá situace nastává v případě, kdy jeden z účastníků předloží soudu jako důkaz zvukovou či zvukově-obrazovou nahrávku, v níž figuruje druhý rodič, jenž k jejímu pořízení a následnému použití v řízení neudělil souhlas. Ze znění § 88 OZ se podává, že pokud je zvukový či obrazový záznam pořízen či použit k výkonu nebo ochraně práv či právem chráněných zájmů jiných osob, není k němu třeba svolení nahrávané osoby. Nicméně je třeba říci, že samotné poukázání na nadepsané ustanovení občanského zákoníku rodiči nezaručí, že nahrávka bude soudem připuštěna jako důkaz. Dochází zde totiž ke střetu dvou zájmů, a to nejlepšího zájmu dítěte s právem na ochranu osobnosti rodiče, který je zachycen v nahrávce. Jak uvádí Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 1774/14, takovýto střet zájmů či práv řeší soud poměřením kolidujících hodnot, a to v každém jednotlivém případě.³³ Mimo to se soud zaměří na otázku, zda lze dokazovanou skutečnost prokázat šetrnějším způsobem, tedy způsobem, při němž by nedošlo k zásahu do osobnostních práv druhého rodiče. Shrnu-li výše uvedené, nelze s obecnou platností určit, zda bude tajně pořízený záznam soudem použit jako důkaz.

1.2.6. Smírné řešení

Ne vždy je k rozhodnutí v řízení o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem nutné, aby soud autoritativně určil, jak budou napříště upraveny poměry nezletilého

³¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. s. 178. ISBN 978-80-7502-342-1.

³² Ibidem.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/14.

dítěte. V některých případech soud v rozsudku pouze schválí dohodu rodičů. Takový postup je koneckonců v § 474 odst. 1 ZŘS považován za ideální.

Dle nadepsaného paragrafu je úkolem soudu vést rodiče ke smírnému řešení, kdy pro splnění této úlohy zákon soudu poskytuje možnost uložit rodičům účast na smírčím nebo mediačním jednání, rodinné terapii či setkání s poskytovatelem odborné pomoci, kterým bude zpravidla dětský psycholog. Ke vhodnosti některého z uvedených opatření by měl soud dle § 474 odst. 3 ZŘS nejprve zjistit stanovisko kolizního opatrovníka dítěte.

Soud o uložení nadepsané povinnosti účasti rozhoduje usnesením, proti němuž není přípustné odvolání, jelikož se jedná o rozhodnutí, jímž se upravuje řízení.³⁴ Participace rodičů na některé z forem smírného řešení není vynutitelná, nicméně může být soudem zohledněna při rozhodování ve věci samé.³⁵

Smírné řešení je preferováno opět s ohledem na nejlepší zájem dítěte, jehož součástí nekonfliktní komunikace mezi rodiči zcela jistě je.³⁶

Rogalewiczová v již zmíněné publikaci uvádí zajímavou myšlenku, když polemizuje, zda by využití institutu jiného soudního roku dle § 18 ZŘS mohlo přispět ke smírnému vyřešení konfliktu o péči o dítě. Onen jiný soudní rok umožňuje konání jednání mimo jednací síň, jejíž podoba a prostorové uspořádání nábytku jsou upraveny v Příloze č. 11 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. prosince 2001, č. j. 505/2001–Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy. Dotčená příloha mimo jiné stanoví, že samosoudce či senát zasedá u stolu, který má být umístěn „na pódiu asi 15 až 20 cm vysokém“, tudíž z pohledu účastníků na vyvýšeném místě.³⁷ Otázkou je, nakolik by mohlo neformální prostředí, kde by soudce, kolizní opatrovník, rodiče i jejich případní advokáti seděli všichni u jednoho stolu, přispět k uklidnění situace mezi rodiči.³⁸ Domnívám se, že vytvořením neformálního prostředí by mohlo dojít

³⁴ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 8. 2016, sp. zn. 20 Co 283/2016.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1052. ISBN 978-80-7400-788-0.

³⁷ Článek III. Přílohy č. 11 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. prosince 2001, č. j. 505/2001–Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy.

³⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. s. 180. ISBN 978-80-7502-342-1.

k přiblížení role soudce k roli mediátora, možná do jisté míry i k prolnutí těchto rolí, což by dle mého názoru skutečně mohlo přispět ke smírnému řešení věci.

O vhodnosti mediace v případech manželství, v nichž docházelo ze strany jednoho manžela vůči druhému k domácímu násilí, se nyní vede diskurz na vládní úrovni. Je diskutován návrh zákona o ochraně před domácím násilím, který má být v blízké budoucnosti předložen vládou Poslanecké sněmovně ke schválení.³⁹ Jedním z opatření směřujících k ochraně před prohlubováním traumatu způsobeného domácím násilím by mohlo být omezení soudní diskrece, pokud jde o uložení povinnosti setkání s mediátorem účastníkům. Mimo to je vedena debata o zavedení zákonné povinnosti soudů zohledňovat okolnost, že jeden z rodičů se dopustil či opakovaně dopouštěl vůči druhému domácího násilí, při rozhodování v řízeních o péči soudu o nezletilé.⁴⁰ Konkrétní podoba zákona je doposud předmětem diskuse, nicméně na základě předkládaných idejí se domnívám, že s ohledem na sledovaný účel, kterým je předcházení sekundární viktimizaci obětí, se jedná o krok správným směrem.

1.2.6.1. Cochemská praxe

Tématem, které bezprostředně souvisí s otázkou smírného řešení nadepsaných řízení, je téma Cochemské praxe. Jedná se o model interdisciplinární spolupráce, jejímž cílem je dovést rodiče v krátkém časovém úseku k vyřešení rodičovského konfliktu dohodou.⁴¹ Principem je deescalace konfliktu, jíž má být dosaženo zachováním neutrality všech zúčastněných odborníků.⁴²

³⁹ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Vláda by měla do června dostat návrh zákona o ochraně před domácím násilím*. In: *České noviny.cz* [online]. 12. 1. 2023 [cit. 12. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2310181>.

⁴⁰ *Události*. ČT1, 9. 4. 2023 19:00. [cit. 10. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/223411000100409/cast/972875/>.

⁴¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana a Martina CIRBUSOVÁ. *Cochemská praxe v české republice: Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně* [online]. Brno: Tribun EU, 2015. [cit. 6. 6. 2023]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/documents/35829/52618/Cochemska_praxe_v_CR.pdf/e377e357-1d35-0369-7acb-14f3f6e9abf0.

⁴² VÁLOVÁ, Irena. *Soudce Vladimír Polák: Určité procento dětí má rodiče psychopaty a nebudou mít šťastné dětství*. In: *Česká-justice.cz* [online]. 27. 4. 2018 [cit. 8. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/04/soudce-vladimir-polak-urcite-procento-deti-ma-rodice-psycho-paty-nebudou-mit-stastne-detstvi/>.

Rychlost procesu spočívá v povinnosti soudu nařídít první jednání ve věci do dvou, maximálně tří týdnů od podání návrhu. V mezidobí soud kontaktuje orgán péče o dítě (jímž je v České republice OSPOD), který se setká s rodinou. Pokud při prvním jednání není uzavřena dohoda, je s rodiči dohodnut termín poskytnutí poradenství, které se má uskutečnit v rámci dvou týdnů následujících po jednání. Soud na konci prvního jednání zároveň ihned stanoví termín jednání následujícího.⁴³

Je-li během poradenství uzavřena mezi rodiči dohoda, je nařízen dřívější termín jednání. Obdobně soud postupuje v případech, kdy je zřejmé, že poradenství bude bezvýsledné. Na tomto jednání soud buď schválí dohodu, nebo v případě přetrvávajícího konfliktu ustanoví znalce.⁴⁴

Znalec má v Cochemské praxi spíše roli psychoterapeuta, jeho primárním úkolem tedy není vypracování znaleckého posudku, ale vedení rodičů ke smírnému řešení sporu. Teprve v případě neúspěšných pokusů znalce rozhoduje ve věci autoritativně soud.⁴⁵

Ústředním motivem Cochemské praxe je opět nejlepší zájem dítěte, úlohou interdisciplinární spolupráce v této souvislosti je „*převést pozornost rodičů na jejich společné dítě a pomoci jim vyřešit jejich spor takovým způsobem, aby toto řešení bylo pro dítě co nejméně zatěžující.*“⁴⁶ Ideálním stavem po skončení řízení je schopnost rodičů vzájemně komunikovat, dospět ke shodě a mít přitom vždy na zřeteli nejlepší zájem dítěte.⁴⁷

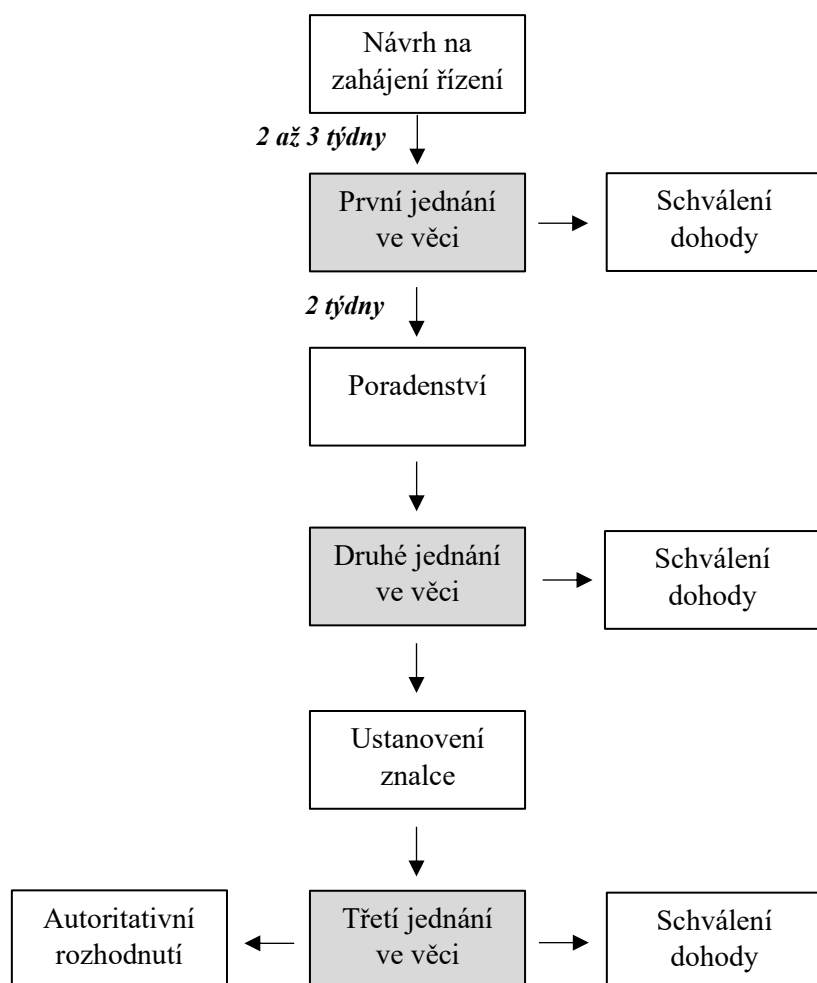
⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

V nynější době české procesní předpisy s Cochemskou praxí nepočítají, nicméně některé soudy Cochemskou praxi uplatňují (údajně u *circa* třetiny okresních soudů působí alespoň jeden soudce, který se Cochemské praxi věnuje⁴⁸), jako příklad za všechny lze uvést Okresní soud v Novém Jičíně, jenž se stal prvním soudem v České republice integrujícím prvky Cochemské praxe do řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.⁴⁹

⁴⁸ GORDÍKOVÁ, Monika. *Ústecký krajský soud získal posilu, průkopníka řešení ochrany práv dětí*. In: *iDNES.cz* [online]. 8. 9. 2020 [cit. 8. 6. 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/usti-nad-labem-soudce-vladimir-polak-krajsky-soud-ochrana-prav-deti.A200905_569395_usti-zpravy_pakr.

⁴⁹ BARVÍKOVÁ, Jana. *Cochemská praxe*. In: *Šancedětem.cz* [online]. 21. 11. 2016. 15. 3. 2023 [cit. 7. 6. 2023]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/cochemska-praxe>.

System fungování a efektivitu Cochemské praxe na Okresním soudě v Novém Jičíně popsal jeho tehdejší místopředseda Vladimír Polák.⁵⁰ Uvedl, že 17 procent rodičů má již s příchodem na soud připravenou dohodu. Ostatní podstoupí poradenství pod vedením OSPOD, které dovede k dohodě 40 procent na soud příchozích rodičů. Zbylá skupina je předvolána na jednání, které má oproti ostatním jednáním před soudem velmi neformální podobu – soudce nemá talár a jednání probíhá mimo jednací síň při absenci formalizovaného postupu. V této fázi je dle Poláka uzavřena dohoda dalšími 20 procenty na soud příchozích rodičů. V opačném případě rodiče podstoupí několik schůzek s pracovníky OSPOD a v krátkém časovém odstupu je nařízeno další jednání, při němž přistoupí k dohodě 17 procent na soud příchozích rodičů. Zbýlých 6 procent se nedohodne, k těmto případům se soudce vyjádřil následovně: „*Určitému procentu dětí není pomoci. Dítě, které má rodiče psychopaty, prostě nebude mít šťastné dětství. Otázka je, zda chráníme rodinu nebo dítě. Pokud by převážila ochrana dítěte, tak bychom dítě z takové rodiny okamžitě vzali.*“⁵¹

Obdobně jako v Německu, kde má Cochemská praxe svůj původ, se i u nás tento model interdisciplinární spolupráce jeví být efektivním řešením rodičovských konfliktů⁵² a lze tedy očekávat, že v nadcházejících letech bude nabývat na popularitě.

1.2.7. Rozhodnutí

Soud rozhoduje ve věci samé rozsudkem, přičemž v souladu s § 26 ZŘS se při svém rozhodování nemusí řídit návrhy účastníků, respektive je v jeho diskreci, zda tyto návrhy překročí či přisoudí něco jiného, potažmo více (nicméně tato varianta se bude týkat typicky řízení o výživě nezletilého dítěte). Na tomto místě je vhodné rovněž zmínit, že soud nemůže rozhodnout o předmětu jiného než probíhajícího řízení, jinými slovy soud není oprávněn kupříkladu v řízení o výživě nezletilého dítěte rozhodnout o styku rodičů

⁵⁰ Dnes Vladimír Polák působí jako místopředseda Krajského soudu v Ústí nad Labem.

⁵¹ VÁLOVÁ, Irena. *Soudce Vladimír Polák: Určité procento dětí má rodiče psychopaty a nebudou mít šťastné dětství.* In: *Česká-justice.cz* [online]. 27. 4. 2018 [cit. 8. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/04/soudce-vladimir-polak-urcite-procento-deti-ma-rodice-psychopaty-nebudou-mit-stastne-detstvi/>.

⁵² Ibidem.

s nezletilým.⁵³ Pokud jde o náklady řízení, na základě § 23 ZŘS soud v rozsudku zpravidla nepřiznává náhradu nákladů řízení ani jednomu z účastníků. Opačně tomu bude pouze v případech, kdy přiznání náhrady odůvodňují okolnosti. Dle § 472 ZŘS je ve věcech péče o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem jednou z náležitostí rozsudku poučení účastníků o možnosti výkonu rozhodnutí a způsobech jeho provedení, jelikož tyto jsou v případech nadepsaných řízení specifické. Problematice výkonu rozhodnutí se nicméně v podrobnostech budu věnovat dále.

Rozsudky ve věcech péče o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem jsou pozoruhodné z hlediska nezměnitelnosti, která je u nich do jisté míry modifikována. Ustanovení § 475 ZŘS totiž obsahuje klauzuli *rebus sic stantibus*, jež zakotvuje možnost soudu změnit rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti. Řízení o změně původního rozhodnutí může soud opět zahájit i bez návrhu.⁵⁴ Odpovídající ustanovení nalezneme i v § 909 OZ, který možnost nového rozhodnutí taktéž podmiňuje změnou poměrů. K pojmu změny poměrů se vyjádřil i Ústavní soud ve smyslu, že „*k nové úpravě výchovných poměrů (styku) rodičů k nezletilému dítěti může vést (...) pouze taková změna poměrů, kterou lze z hlediska povinnosti respektovat nejlepší zájmy nezletilého dítěte považovat za podstatnou a důvodnou. Proto nelze naplnění této podmínky v žádném případě podmínit existencí obecně vymezených objektivních kritérií a předpokladů (jako kupříkladu ‚až po uplynutí určité doby‘), neboť taková změna poměrů může spočívat jak v náhlé, jednorázové změně okolností (např. přestěhování jednoho z rodičů nezletilého dítěte ze zahraničí – srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014), tak i v prostém plynutí času, kdy v chování rodičů k nezletilému dítěti došlo postupem doby ke znatelnému pokroku, ať již směrem k žádoucímu prohlubování rodičovského styku, anebo směrem opačným.*“⁵⁵

⁵³ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 63. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁵⁴ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1054. ISBN 978-80-7400-788-0.

⁵⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2016, sp. zn. II. ÚS 1218/16.

Je nutné mít rovněž na paměti, že v nejlepším zájmu dítěte je i stabilita výchovného prostředí. Nejedná se nicméně o hodnotu, která by mohla posloužit jako samostatně stojící argument pro zachování *statu quo*. Stálost výchovného prostředí tedy nelze bez dalšího zkoumání ztotožňovat s nejlepším zájmem dítěte, je třeba se zabývat otázkou míry vlivu změny prostředí na psychický či fyzický stav dítěte. Jak trefně podotýká Ústavní soud, „v opačném případě by se fakticky konzervoval status quo daný prvním rozhodnutím ve věci.“⁵⁶ V řízení, v němž se rodič domáhá změny dosavadního rozhodnutí, je proto vždy třeba porovnat zájem dítěte na novém rodinném uspořádání s jeho zájmem na stálém výchovném prostředí.⁵⁷

1.2.8. Řízení o opravných prostředcích

Proti rozhodnutí soudu v prvním stupni lze podat odvolání, a to do patnácti dnů od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí, u soudu, proti jehož rozhodnutí odvolání směřuje (§ 204 odst. 1 OSŘ). Jak jsem již zmínila výše, ve smyslu zásady jednotnosti řízení mohou účastníci i v odvolacím řízení uvádět nová tvrzení a navrhopvat nové důkazy. Implicitním vyjádřením zásady oficiality v odvolacím řízení je, že dle § 28 odst. 2 ZŘS není odvolací soud v řízení vázán rozsahem, v němž se odvolatel domáhá přezkumu, a zároveň dle § 28 odst. 3 ZŘS má soud možnost přezkoumat rozhodnutí i v případě, že nebyl v odvolání uveden odvolací důvod. Nicméně i zde platí, že není možné se odvolat pouze proti odůvodnění rozhodnutí. Rovněž se nelze odvolat proti výroku soudu o schválení dohody rodičů.

Hovoříme-li o mimořádných opravných prostředcích v řízeních o péči o nezletilé dítě a o styku s nezletilým dítětem – v úvahu připadají pouze žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení. Dovolání není v těchto řízeních s ohledem na § 30 odst. 1 ZŘS přípustné.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18.

⁵⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2016, sp. zn. II. ÚS 1218/16.

1.3. Způsoby rozhodnutí v řízení o péči nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem

1.3.1. Formy péče o dítě

Stejně jako předchozí kapitola i nadcházející se zaměří na soudní rozhodnutí přicházející v úvahu v řízeních ve věci péče o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem, tentokrát z pohledu hmotného práva. Občanský zákoník soudu dává soudu ve svém § 907 odst. 1 čtyři možnosti, jak rozhodnout o péči o nezletilé dítě – jsou jimi péče jednoho z rodičů neboli výlučná péče, střídavá péče, společná péče obou rodičů, či péče osoby odlišné od rodičů, je-li to v nejlepším zájmu dítěte. Pro účely této práce se dále budu zabývat pouze formami péče o dítě, v nichž figuruje rodič dítěte.

1.3.2. Kritéria pro rozhodování o formě péče o dítě

Předně je na tomto místě třeba uvést, že preferovaným řešením formy péče o dítě je bezesporu dohoda rodičů. Dojde-li mezi rodiči ke konsenzu o budoucím uspořádání péče o dítě, soud posoudí jeho soulad s nejlepším zájmem dítěte, a teprve v situaci, kdy se dohoda ukáže být s tímto v rozporu, rozhodne případně o péči o nezletilé dítě autoritativně sám.⁵⁸ V případě společné péče, jejíž funkčnost vyžaduje souhlas obou rodičů, se vždy bude jednat o soudní schválení dohody rodičů.⁵⁹

Zákon neprovádí výslovnou hierarchizaci nadepsaných forem péče o nezletilé dítě, Ústavní soud nicméně vyjmenoval kritéria, jejichž míra naplnění každým z rodičů je určující pro způsob rozhodnutí obecného soudu o formě péče: „*Obecné soudy musí u každého z rodičů (...) zhodnotit přinejmenším čtyři kritéria: (1) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; (2) míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče daného rodiče; (3) schopnost*

⁵⁸ DVOŘÁK, Jan, ELISCHER, David, FRINTA, Ondřej, FRINTOVÁ, Dita, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2016. [cit. 8. 6. 2023]. ISBN 978-80-7478-937-3. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/12/10068/1/2?vtextu=ob%C4%8Dansk%C3%A9%20pr%C3%A1vo%20hmotn%C3%A9%20svazek%202#lema1>.

⁵⁹ PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání.* [online]. Praha: C. H. Beck, 2022. [cit. 8. 6. 2023]. ISBN 978-80-7478-937-3. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgipw2nrql4ys443cl4zdamjls144dsx3qmy4tany#>.

rodiče zajistit jeho vývoj, fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; (4) přání dítěte. V případě, že jeden z rodičů naplňuje uvedená kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do jeho péče, naplňují-li je oba rodiče přibližně stejnou měrou, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů. Uvedenou presumpci lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí pádné důvody, které musí sledovat ochranu nejlepšího zájmu dítěte.“⁶⁰

Jinými slovy, pakliže oba rodiče splňují stejnou měrou uvedené čtyři předpoklady, měl by obecný soud zpravidla svěřit dítě do střídavé péče obou rodičů.

Zároveň je však třeba uvést i výjimky z premisy, že střídavá péče je v takovém případě v nejlepším zájmu dítěte. Těmito výjimkami jsou dle Ústavního soudu například specifický zdravotní či psychický stav dítěte (přílišná fixace na jednoho z rodičů, porucha autistického spektra aj.), velmi velká vzdálenost bydlišť rodičů (pokud by tato mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte, jeho mimoškolní aktivity či rozmělnit jeho sociální vazby v daném prostředí), v případě nízkého věku dítěte jeho závislost na kojení⁶¹, ale ve výjimečných případech i nevhodná či chybějící komunikace mezi rodiči, pokud negativně ovlivňuje osobnostní rozvoj dítěte a kvalitu jeho výchovného prostředí.⁶² Soudy by se v případě nevhodné či chybějící komunikace měly nejprve pokusit o nápravu takového závadného stavu, a teprve pokud bude tato snaha bezvýsledná, měly by rozhodnout o svěřením dítěte do výlučné péče toho z rodičů, který je ochoten s druhým rodičem komunikovat a nebránit mu stýkat se s dítětem.⁶³

Občanský zákoník uvádí v § 907 odst. 2 další kritéria pro rozhodnutí soudu o budoucí formě péče o nezletilé dítě. Těmi, kromě vůdčího principu nejlepšího zájmu dítěte, jsou:

- i. osobnost dítěte, přičemž důraz je kladen „na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte“⁶⁴,

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1921/17.

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2022, sp. zn. I. ÚS 3065/21.

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2611/20.

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14.

⁶⁴ Dikce § 907 odst. 2 o. z.

- ii. výchovné schopnosti rodiče,
- iii. stálost výchovného prostředí,
- iv. citové vazby dítěte k sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám,
- v. kvalita dosavadní péče rodiče o dítě a jak rodič dbal o citový, rozumový a mravní vývoj dítěte,
- vi. předpoklady zdravého a úspěšného vývoje při soužití s rodičem,

přičemž zákon klade soudu povinnost mít na zřeteli také právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, dále právo rodiče, který nemá dítě ve své péči, na pravidelné informace o dítěti, a konečně rovněž schopnost rodiče dohodnout se na výchově s druhým rodičem.

1.3.3. Rozhodování o styku s nezletilým dítětem

Pakliže soud rozhodne o výlučné péči o dítě jedním z rodičů, má povinnost rozhodnout současně o styku dítěte s druhým rodičem, a to i bez návrhu.⁶⁵ V opačném případě dochází opominutím takového rozhodnutí k zásahu do ústavně zaručených práv nerezidentního rodiče.⁶⁶

Stykem se dle čl. 2 Úmluvy o styku s dětmi rozumí pobyt dítěte, které po omezenou dobu zůstane nebo se setká s některou osobou uvedenou v čl. 4 až 5 Úmluvy o styku s dětmi (tedy mimo jiné s rodičem), s níž obvykle nežije, či jakákoli komunikace mezi dítětem a touto osobou a také poskytnutí informací této osobě o dítěti nebo dítěti o této osobě. Pod pojmem styk si tedy lze kromě osobního kontaktu představit také SMS komunikaci, videohovor a jiné představitelné formy komunikace.⁶⁷

Současně je nutno zmínit názor Ústavního soudu, že pokud obecný soud svěří svým rozhodnutím dítě do péče jednoho z rodičů, měl by se při rozhodování o styku s druhým rodičem analogicky řídit kritérii pro péči o dítě. Soud by měl zohlednit

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2630/19.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka, Renáta ŠÍNOVÁ, Lenka HOLÁ, Alicja LEIX a Daniela KOVÁŘOVÁ. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. s. 58. ISBN 978-80-7502-568-5.

povinnost a právo rodičů pečovat o dítě stejnou měrou, jakož i korespondující právo dítěte na péči obou rodičů, a v duchu šetření tohoto práva by měl upravit styk s druhým rodičem v rozsahu blízcím se naplnění pojmu „stejnou měrou“.⁶⁸ Ani zde však nezapomínejme na zastřešující zásadu nejlepšího zájmu dítěte – má se za to, že stýkat se s oběma rodiči stejnou měrou je zpravidla vždy v nejlepším zájmu dítěte, slovy Ústavního soudu, „*odchytky od tohoto principu musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány.*“⁶⁹

Pro doplnění mezinárodního rozměru dodávám, že v podobném smyslu jako Ústavní soud se vyjádřil Výbor pro práva dětí, který nicméně jedním dechem dodal, že ono obecné pravidlo nelze aplikovat plošně na všechny případy bez zkoumání jejich individuálních specifik: „*Výbor je toho názoru, že obecně je v nejlepším zájmu dítěte sdílená rodičovská péče. Při rozhodování ohledně rodičovských povinností je však jediným kritériem nejlepší zájem konkrétního dítěte.*“⁷⁰

Na tomto místě si dovolím polemiku, nakolik je v případě násilí na dítěti v nejlepším zájmu dítěte stýkat se s násilnickým rodičem. Nezdráhala bych se v takovém případě použít formulaci, že zde nejlepší zájem dítěte na rovnoměrné péči zcela absentuje.

1.4. Výkon rozhodnutí v řízení o péči nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem

Jedním z atributů pravomocného rozsudku je jeho vynutitelnost, která je zároveň zárukou autoritativního postavení soudů ve společnosti. Abychom mohli o nějakém rozhodnutí říci, že je autoritativní, musí být respektováno, přičemž pro případy, kdy respektováno není, musí existovat určitý prostředek, který chování v souladu s výrokem rozsudku zajistí. Tímto prostředkem je výkon rozhodnutí.

Pro ilustraci využití výkonu rozhodnutí v nadepsaných řízeních – může se jednat o případy, kdy je dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů a tento rodič dítě odmítá

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016. [cit. 10. 6. 2023]. s. 127. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

dopřít na místo určené k předání druhému rodiči, jenž má soudně upravený styk s dítětem. Jindy může samo dítě odmítat kontakt s druhým rodičem, i v tomto případě je nicméně povinným rodič, který má dítě svěřeno ve své výlučné péči.

Veden zásadou oficiality, soud i zde disponuje možností zahájit řízení i bez návrhu, a to usnesením.⁷¹ Pokud jde o soudní příslušnost, ta je zachována z předcházejícího řízení, tudíž příslušný je opět obecný soud nezletilého, a to soud okresní.

Spektrum možností, které zákon o zvláštních řízeních soudních poskytuje soudu k vynucení rozsudkem uložené povinnosti, je poměrně široké. Oproti sporným řízením zde sledujeme širší prostor pro psychologické působení na povinného, aby změnil svůj postoj a plnil povinnost stanovenou ve výroku rozsudku dobrovolně. Takový postup soudu je podmíněn účelností, již můžeme dovozovat kupříkladu z dosavadní míry spolupráce povinného v předcházejícím řízení. Pokud použití těchto opatření není účelné, přistoupí soud k výkonu rozhodnutí uložením pokuty či odnětím dítěte. Pro účely této práce rozdělují možnosti postupu soudu při výkonu rozhodnutí na motivační opatření a samotný výkon rozhodnutí.

a) *Motivační opatření dle § 503 ZŘS*

S ohledem na nejlepší zájem dítěte jakožto vůdčí zásadu celého řízení se jeví vhodným, aby rodič nezletilého dítěte plnil uloženou povinnost dobrovolně. Je patrné, že zásah do majetkové sféry rodiče uložením pokuty či dokonce odnětí dítěte může dítě citelně poznamenat, proto zákonodárce prostřednictvím § 503 ZŘS definoval následující opatření (mající formu usnesení), která jsou vůči dítěti šetrnější:

i. **nařízení prvního setkání s mediátorem v rozsahu tří hodin**

Mediace je v § 2 písm. a) zákona o mediaci definována jako postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení

⁷¹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). s. 181. ISBN 978-80-7502-299-8.

jejich konfliktu uzavřením mediační dohody. Rodinná mediace se poté zaměřuje na konflikty vzniklé v rodinných vztazích. Jedná se o prostředek smírného řešení sporů, vyznačující se svou dobrovolností. Proto také soud může nařít povinnému pouze jedno setkání s mediátorem, nikoli mediaci jako takovou.⁷² Soud nejprve účastníkům poskytne možnost výběru osoby mediátora a teprve v případě, že se účastníci ve stanovené lhůtě nedohodnou, zvolí osobu mediátora sám, a to v samotném usnesení o nařzení setkání s mediátorem.⁷³ Již ze zákonné definice mediace vyplývá, že k tomuto opatření bude soud přistupovat v případech, kdy je příčinou neplnění povinnosti stanovené v rozsudku spor či nedostatečná komunikace mezi rodiči.

ii. **stanovení plánu navykacího režimu**

Plán navykacího režimu je příhodným opatřením v situaci, kdy se samotné nezletilé dítě odmítá stýkat s druhým rodičem, přičemž jednou z příčin odmítavého postoje může nepochybně být manipulace ze strany rodiče. A pakliže dítě odmítá druhého rodiče, je nasnadě dojít k závěru, že nekompromisní vymáhání soudně stanoveného styku by v daný moment nerefletovalo nejlepší zájem dítěte. Dalo by se říci, že navykací režim slouží k přemostění propasti, která se mezi dítětem a rodičem vytvořila. V praxi si soud zpravidla nejprve vyžádá odborné vyjádření dětského psychologa a na jeho základě následně stanoví samotný plán navykacího režimu. V rámci navykacího režimu soud rozvrhne setkání dítěte s rodičem, případně i za přítomnosti odborného pracovníka, přičemž tato setkání se budou časem prodlužovat či se budou odehrávat častěji, dokud není dosaženo opětovného sblížení mezi osobou nezletilého a rodiče.⁷⁴ Zákon o zvláštních řízeních soudních v § 503 odst. 2 pamatuje na případy porušování plánu účastníky či neúčelnost navykacího režimu – v takové situaci je soud povinen plán zrušit a přistoupit k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte.

⁷² JIRSA, Jaromír a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2019. [cit. 25. 9. 2022]. ISBN: 978-80-7598-372-5. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2#pa_503.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem.

iii. **uložení povinnosti osobám, mezi kterými má být styk realizován, jej vykonávat pod dohledem OSPOD**

Asistovaný styk dítěte s rodičem *largo sensu* můžeme dělit dle rozsahu asistence na asistované „předání“ dítěte mezi rodiči a asistovaný styk dítěte s rodičem *stricto sensu*, kdy třetí osoba je při tomto styku přítomna po určitou či celou dobu jeho trvání. Asistované „předání“ dítěte soud nařídí kupříkladu v situaci, kdy jeden z rodičů tvrdí, že druhý rodič dítě k předání řádně nepřipravuje, na sraz k předání dítěte dochází opožděně či se nedostavuje vůbec, nebo pokud při předání dítěte vznikají mezi rodiči konfliktní situace. Naproti tomu nařízení asistovaného styku *stricto sensu* si lze představit v případech, kdy dítě odmítá kontakt s rodičem, nebo existuje podezření, že se rodič při kontaktu s dítětem bude chovat způsobem ohrožujícím dítě (příkladmo v důsledku drogové závislosti rodiče, jeho sklonů k násilí na dítěti, ale i nedostačující úrovně rodičovských schopností), případně hrozí-li, že by rodič mohl dítě unést.⁷⁵ Milena Mikulková ve své metodice k roli pracovníka uvádí, že „*asistent je pak zde v roli ‚svědka a ochránce pořádku‘ nebo v roli ‚podporovatele a terapeuta‘*“.⁷⁶

iv. **nařízení setkání s poskytovatelem odborné pomoci, zejména s odborníkem v oboru pedopsychologie**

Setkání s poskytovatelem odborné pomoci může být, na rozdíl od prvního setkání s mediátorem, soudem nařízeno, aniž by došlo ze strany povinného k porušení povinnosti stanovené ve výroku rozhodnutí.⁷⁷ Účelem tohoto opatření je poučení povinného o důležitosti respektování rozhodnutí soudu s důrazem na další vývoj nezletilého dítěte (kupříkladu vysvětlení nutnosti stabilního zázemí a nekonfliktního prostředí pro řádný citový vývoj dítěte).⁷⁸ Nadto může odborník z oboru pedopsychologie

⁷⁵ MIKULKOVÁ, Milena. *Metodika: Příprava stran a realizace asistovaného kontaktu* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, z.ú., 2019. [cit. 25. 9. 2022]. s. 12. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/priprava_stran_a_realizace_asistovaneho_kontaktu.pdf.

⁷⁶ MIKULKOVÁ, Milena. *Metodika: Příprava stran a realizace asistovaného kontaktu* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, z.ú., 2019. [cit. 25. 9. 2022]. s. 20. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/priprava_stran_a_realizace_asistovaneho_kontaktu.pdf.

⁷⁷ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). s. 183. ISBN 978-80-7502-299-8.

⁷⁸ DÁVID, Radovan., GRYGAR, Jiří, KOKEŠ, Marian, KOVAŘÍK, Zdeněk, KŘEČEK, Stanislav, MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav, ZRŮST, Jiří. *Zákon o zvláštních řízeních soudních:*

s rodičem komunikovat specifické potřeby nezletilého dítěte s ohledem na jeho povahové rysy.

Kromě využití výše popsaných opatření může soud dle § 501 odst. 2 ZŘS požádat OSPOD, aby působil na povinného s cílem přimět jej k dobrovolnému splnění uložené povinnosti.

b) Uložení pokuty

Další z možností výkonu rozhodnutí je uložení pokuty povinnému. Děje se tak usnesením soudu, proti němuž je přípustné odvolání.⁷⁹ Pokud bychom se měli striktně řídit systematikou zákona o zvláštních řízeních soudních, byla by nadepsaná varianta výkonu rozhodnutí v této práci uvedena již před opatřeními dle § 503 ZŘS, jelikož je v zákoně upravena v § 502 ZŘS. O důvodech, které vedly zákonodárce k tomuto řazení institutů, můžeme pouze spekulovat. Lze usuzovat, že zákonodárce staví tyto instituty na roveň. V praxi se však dá předpokládat, že soudy budou nejprve zvažovat vhodnost opatření dle § 503 ZŘS, proto jsem zvolila oproti zákonodárci pořadí opačné.

Zákonné rozmezí, v jehož rámci se soud smí při rozhodování o výši pokuty pohybovat, je shora ohraničeno částkou 50 000 Kč. Při určování výše pokuty by se měl soud zabývat majetkovými poměry povinného a podobně otázkou, zda ukládá povinnému pokutu poprvé, či opětovně. Stran zohlednění majetkových poměrů by se měl soud zaměřit zejména na míru, v níž peněžní úbytek pocítí nezletilý, jakož i na plnění motivační funkce pokuty. Pokud by pokuta byla příliš nízká či příliš vysoká, nepůsobila by motivačně – při příliš nízké částce by pro povinného nebyla citelná, při příliš vysoké částce by pro povinného nebylo její zaplacení možné.⁸⁰

Komentář. [online]. Praha: Nakladatelství Leges, 2016. [cit. 28. 9. 2022]. ISBN 978-80-7502-122-9 Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/132/1/2#pa_503.

⁷⁹ DÁVID, Radovan., GRYGAR, Jiří, KOKEŠ, Marian, KOVAŘÍK, Zdeněk, KŘEČEK, Stanislav, MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav, ZRŮST, Jiří. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář.* [online]. Praha: Nakladatelství Leges, 2016. [cit. 28. 9. 2022]. ISBN 978-80-7502-122-9 Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/132/1/2#pa_502.

⁸⁰ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 1096. ISBN 978-80-7400-788-0.

Bezesporu zajímavým se jeví institut čerpání pokut k náhradě nákladů dítěte, jenž je definován v § 507 ZŘS. Na návrh zákonného zástupce nebo opatrovníka nezletilého dítěte může soud rozhodnout o použití prostředků zaplacených v rámci pokuty na náhradu nezbytných nákladů dítěte. Navrhovatel musí existenci těchto nákladů v návrhu doložit, přičemž je nutné, aby se jednalo o náklady již vynaložené – důkazem tudíž budou typicky účetní doklady či výpisy z účtu. Nezbytnými potřebami dítěte jsou například stravování, ošacení, zajištění zdravotní péče či vzdělání.⁸¹ K osobě navrhovatele je vhodné dále podotknout, že se nemůže jednat o povinného, který uloženou pokutu dosud nezaplatil.⁸²

Ústavní soud se v několika svých rozhodnutích vyjádřil k (ne)možnosti uložení pořádkové pokuty povinnému v situacích, kdy samotný nezletilý odmítá dodržovat režim péče a styku stanovený v rozsudku obecného soudu: „*Ústavní soud pro úplnost připomíná svá rozhodnutí (např. sp. zn. II. ÚS 3489/15, II. ÚS 1769/16, II. ÚS 890/16, II. ÚS 1521/16), z nichž vyplývá, že pořádkovou pokutu nelze uložit tehdy, jestliže se nezletilé dítě bez úmyslného ovlivňování povinným odmítá styku s oprávněným podrobit, nebylo-li možno změny postoje nezletilého dítěte dosáhnout ani adekvátním výchovným působením povinného či kompetentních orgánů veřejné moci, jakož i soukromých institucí. Tyto podmínky musí být splněny kumulativně.*“⁸³ Z citovaného textu vyplývá, že v řízení o návrhu na výkon rozhodnutí by soud měl objasnit, zda rodič, proti němuž má být výkon rozhodnutí nařízen, přispěl k odmítavému postoji nezletilého k soudně stanovenému režimu péče a styku.

V rámci nálezu sp. zn. III. ÚS 3462/14 Ústavní soud zrušil usnesení obecných soudů, jimiž byla matce jakožto povinné uložena pokuta pro opakované nepředání syna do péče otce jakožto oprávněného. Důvodem nepředání syna do péče přitom byl synův nesouhlas. Dle Ústavního soudu za podmínky, že matka syna nijak negativně neovlivňovala v názoru na otce, ba naopak se snažila o splnění povinnosti předání uložené soudy, se lze přiklonit k názoru, že třináctileté dítě „*dokáže o následcích svého jednání*

⁸¹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. s. 185. ISBN 978-80-7502-299-8.

⁸² JIRSA, Jaromír a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2019. [cit. 2. 10. 2022]. ISBN: 978-80-7598-372-5. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2#pa_507.

⁸³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. I.ÚS 2263/19.

uvažovat (...), je schopno samo posoudit povinnost uloženou soudem matce, jakož i charakterizovat svůj vztah k otci. Byť s přihlédnutím k jeho věku.“⁸⁴ Ústavní soud dále uzavřel, že „v souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte je vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky. Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůlí ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit.“⁸⁵ K poslední větě citovaného nálezu je nutné upřesnit, že pokuta dle § 502 ZŘS nemá sankční charakter, ale toliko povahu donucovací.⁸⁶

c) Odnětí dítěte

Výkon rozhodnutí odnětím dítěte je řešením subsidiárním a zároveň *ultima ratio*, je k němu tedy přistupováno teprve v situaci, kdy se ostatní formy výkonu rozhodnutí minou účinkem, či je-li již od počátku vykonávacího řízení z okolností zřejmé, že by mírnější formy byly neúčinné. Vysvětlení smyslu subsidiární povahy odnětí dítěte je nasnadě – odnětí od rodiče cizí osobou může být pro dítě, zvláště pokud je mladšího věku, velmi traumatizující událostí. Soud proto musí své rozhodnutí o odnětí dítěte náležitě odůvodnit.

Zákon o zvláštních řízeních soudních v § 504 předpokládá jak možnost odnětí dítěte pro účely jeho předání rodiči, který jej má svěřené do péče, tak možnost odnětí dítěte pro účely předání rodiči, kterému je soudně či dohodou přiznán styk s dítětem. Nicméně druhá z uvedených variant připadá v úvahu jen ve výjimečných případech.

Samotné provedení odnětí dítěte je upraveno Instrukcí. Před realizací odnětí dítěte je třeba, aby soudní vykonavatel či jiná osoba provádějící výkon rozhodnutí projednali postup s OSPOD (§ 7 odst. 1 Instrukce). Tato příprava má zajistit, aby při odnětí dotčeného dítěte byla maximálně šetřena jeho osobnost s ohledem na jeho případné specifické potřeby. Vůdčím principem je snaha osob provádějících výkon rozhodnutí působit na povinného tak, aby spolupracoval a dítě dobrovolně předal (§ 6 odst. 2 Instrukce). Je-li to vzhledem k okolnostem možné, mají osoby provádějící

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. s. 184. ISBN 978-80-7502-299-8.

výkon rozhodnutí povinnost informovat nezletilé dítě o důvodech a průběhu výkonu rozhodnutí, a to adekvátně jeho rozumovým schopnostem (§ 6 odst. 2 Instrukce). V případě potřeby má OSPOD povinnost poskytnout či zajistit odbornou pomoc jak dítěti, tak rodiči (§ 6 odst. 2 Instrukce).

V § 509 ZŘS ve spojení s § 7 odst. 3 Instrukce je pamatováno na situace, kdy povinný klade odpor či se očekává, že při výkonu rozhodnutí bude klást odpor. Pro účely zajištění bezpečnosti osob přítomných výkonu rozhodnutí může soud požádat orgán Policie ČR, obecní policii či justiční stráž o zajištění účasti při provedení výkonu rozhodnutí (§ 7 odst. 3 Instrukce). Je-li ze strany povinného obstruován výkon rozhodnutí, opravňuje § 509 ZŘS osoby provádějící výkon rozhodnutí zjednat si přístup a provést prohlídku bytu a jiných prostor povinného nebo jiné osoby, pokud existuje předpoklad, že se tam nachází nezletilé dítě.

Je otázkou, nakolik by mohla být vhodná přítomnost druhého rodiče či jiné osoby blízké při odvozu dítěte bezprostředně po jeho odnětí. Pro pocit bezpečí, tedy příznivý emocionální stav dítěte, by přítomnost osoby blízké mohla být velmi přínosná, a to obzvláště, pokud je dítě nižšího věku. Těžko však odhadnout, zda by se v autě čekající osoba blízká nerozhodla angažovat při samotném výkonu rozhodnutí a nevyvolala tak při odnětí konflikt, což by mohlo naopak vést k větší míře traumatizace dítěte, než pokud by tato osoba přítomna vůbec nebyla.

2. Manipulace nezletilého dítěte rodiči

V dobách primátu římského práva existoval institut *patria potestas*, neboli otcovské moci, která v sobě zahrnovala mimo jiné právo rozhodovat o životě a smrti svého dítěte. S vývojem práva postupně přestávala být výchova dítěte výhradní záležitostí rodičů a na fyzickém, posléze i psychickém prospěchu dítěte, začal existovat veřejný zájem. V dnešní době je úkolem moderních právních systémů chránit práva dětí jakožto osob s omezenou možností brát se o vlastní štěstí, jinými slovy právní řády se snaží o vyrovnaní faktické nerovnosti dětí s dospělými tak, aby jejich práva byla zaručena ve stejném rozsahu.

Během partnerského rozchodu rodičů může docházet k situacím, v nichž se zájem rodiče, jakožto osoby za běžných okolností usilující o všestranný prospěch svého dítěte, dostane do střetu se zájmem dítěte. Takovým zájmem rodiče může být pomsta partnerovi, anebo i na první pohled nevinné přání trávit s dítětem veškerý čas. Zájmem dítěte oproti tomu za běžných okolností je udržovat vztah s oběma rodiči. Problém nastává v momentě, kdy rodič začne dítěti vštěpovat tento svůj zájem, s jeho zájmem kolidující. V této souvislosti hovoříme o manipulaci, jelikož rodič působí na dítě tak, aby se vůle dítěte dostala do souladu s vůlí rodiče.

2.1. Pojem manipulace

Pojem manipulace pochází z latiny, jeho etymologický původ je nejednoznačný, přičemž jednou z možností je původ ve spojení *manus pellere*, v překladu „mít v dlaních něčí dlaň“ či „mít někoho v hrsti“.⁸⁷ Jednotnou definici manipulace bychom našli jen stěží, což je dáno jak mnohoznačností onoho pojmu⁸⁸, tak rozličným vnímáním hranic manipulace, tedy co ještě manipulací je a co již nikoliv (kupříkladu z hlediska existence úmyslu ovlivňovat druhého). Miroslav Pospíšil manipulaci popisuje jako „*takový způsob komunikace, jímž se manipulátor snaží ovlivňovat a vést druhou osobu pomocí skrytých a nepřímých manévru tak, aby manipulovaný dělal to, co chce manipulátor. Z čeho má*

⁸⁷ WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace*. Praha: Grada Publishing, 2008. s. 17. ISBN 978-80-247-2337-2.

⁸⁸ Manipulaci lze chápat nejen jako psychologické působení na jiného, ale rovněž jako fyzické působení na určitou věc.

*sám nějaký materiální či citový zisk. Manipulace vždy omezuje svobodnou vůli a svobodné rozhodování manipulovaného. Ten často zpočátku má pocit, že se rozhoduje svobodně, že není do ničeho nucen. Ale to je velký omyl.*⁸⁹

K rodičovské manipulaci dítěte může docházet jak vědomě, tak nevědomě, přičemž pro psychické rozpoložení dítěte jsou škodlivé obě varianty.

2.1.1. Nevědomá manipulace dítěte

Pod pojmem nevědomé manipulace si můžeme představit situaci, kdy je rodič emočně labilní, ať již odjakživa, či přechodně v důsledku traumatizujícího rozchodu s životním partnerem, a má v dítěti svého důvěrníka, kterému sděluje kupříkladu své pocity z rozvodu s druhým rodičem, typicky smutek či zlost.⁹⁰ Problém tkví v tom, že v očích dítěte, obzvlášť pokud je mladšího věku, může být druhý rodič následně vnímán jako viník matčina či otcova smutku a hrozí tak, že dítě začne vnímat druhého rodiče jako špatného člověka. Podobně pokud rodič ztotožňuje rozpad manželství s opuštěním dítěte druhým rodičem slovy „on/a nás opustil/a“, vyvolává v dítěti pocity, že jej druhý rodič nemá rád, přičemž takové přesvědčení je mnohdy pravdě velmi vzdálené.⁹¹

2.1.2. Vědomá manipulace dítěte

V případě vědomé manipulace je negativní uvažování dítěte o druhém rodiči dokonce účelem, který manipulující rodič působením na dítě sleduje. Dochází tak ze strany rodiče k vědomému znevažování druhého rodiče v přítomnosti dítěte, přičemž metody mohou být různé, od zdánlivě neškodných, až po ty nejdestruktivnější, jako je křivé obvinění z týrání, pohlavního zneužívání či znásilnění dítěte. Dalšími metodami manipulace je zdůrazňování a zveličování viny druhého rodiče na rozpadu dosavadní rodiny, které může být, obdobně jako uvádím v předchozí podkapitole, formulováno jako „maminka/tatínek nás opustil/a“. Dále se může jednat o připomínání a zveličování starých

⁸⁹ POSPÍŠIL, Miroslav. *Slovní manipulace v komunikaci, jak vyzrát nad lží a chytráctvím, aneb jak rychle, vtipně a efektivně reagovat a vyhrát, jak bravurně zvládat těžké situace*. Plzeň: Miroslav Pospíšil, 2008, s. 50. ISBN 978-80-903529-2-6.

⁹⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019, s. 79. ISBN 978-80-7502-342-1.

⁹¹ GARDNER, Richard Alan. Recent Trends in Divorce and Custody Litigation. In: *Academy Forum* [online]. 1985. Roč. 29, č. 2, s. 3-4. [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <http://fact.on.ca/Info/pas/gardnr85.pdf>.

událostí, kdy druhý rodič pochybil, jako například „maminka/tatínek ani nepřišla/nepřišel na tvoji školní besídku“, a jejich stylizování do projevu nezájmu o dítě ze strany druhého rodiče či jeho nedostatečné lásky k dítěti.⁹² Rodič také může dítě citově vydírat zdůrazňováním, že dítě je to jediné, co v životě má nebo co mu v životě zbylo s cílem přesvědčit dítě, aby projevilo před soudem či kolizním opatrovníkem při rozhodování o svěřeni dítěte do péče přání být pouze s tímto rodičem. Klade tak na dítě břímě odpovědnosti, jelikož dítě mu nebude chtít ublížit. Materiální formou manipulace potom může být jednání, kdy se rodič snaží si své dítě takzvaně „koupit“. Zde se může jednat o příslib zakoupení hračky, pokud dítě před soudem či kolizním opatrovníkem vyjádří přání být v péči tohoto rodiče.⁹³ Uplácením však může být i záměrné plánování výletů na čas, kdy má dítě být s druhým rodičem, aby dítěti bylo líto, že se výletu nemůže kvůli pobytu s druhým rodičem zúčastnit.⁹⁴

Jde-li o motivy vědomě manipulujících rodičů k jejich jednání, bylo by nesprávné a zjednodušující tvrdit, že všichni rodiče, kteří se při rozpadu partnerství uchýlí k manipulaci dítěte, vykazují abnormální osobnostní rysy (jako například schizoidní, narcistické, vztahovačné aj.⁹⁵). Pohnutkou k manipulativnímu jednání může být také upřímná snaha dítě chránit, vyvstávající ze ztotožnění subjektivního pohledu rodiče s objektivní realitou – „když druhý rodič ublížil⁹⁶ mně, ublíží jistě i našemu dítěti.“⁹⁷

2.1.3. Význam rozlišování manipulace nevědomé a vědomé

Rozlišování nevědomé a vědomé manipulace je důležité z hlediska dalšího postupu soudu v řízení.

⁹² ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. s. 88. ISBN 978-80-7502-342-1.

⁹³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. s. 82. ISBN 978-80-7502-342-1.

⁹⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. s. 84. ISBN 978-80-7502-342-1.

⁹⁵ NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). s. 77. ISBN 978-80-247-1449-3.

⁹⁶ Myšleno emocionální ublížení, nikoli fyzické.

⁹⁷ NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). S. 77. ISBN 978-80-247-1449-3.

Nevědomá manipulace, tedy taková, při níž absentuje motivace manipulujícího rodiče dosáhnout převahy nad druhým rodičem⁹⁸, se jeví méně škodlivou než manipulace vědomá, která může být takovým motivem zahrnuta. Jsem přesvědčena, že u nevědomé manipulace lze v mnoha případech úspěšně dosáhnout upuštění od onoho škodlivého vzorce chování za pomoci pouhého označení manipulativního chování a vysvětlení škodlivosti takového jednání pro dítě manipulujícímu rodiči. Zároveň by soud neměl rodiči, jenž se dopustil manipulativního jednání nevědomě, přičítat toto jednání při rozhodování o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem k tíži, a to s výhradou situace, kdy ony škodlivé vzorce chování nabudou takové intenzity, že negativně ovlivní výchovné kompetence daného rodiče.

Podobně vědomá manipulace motivovaná upřímným strachem o prospěch dítěte může být méně závažnou formou. Zde by měl být nicméně pečlivě zkoumán původ onoho strachu s následným posouzením, zda má tento strach racionální základ.

Naproti tomu vědomá manipulace, jíž se rodič dopouští s pomstou poháněným úmyslem vyloučit druhého rodiče ze života dítěte, je bezesporu závažnější formou. Otázka, jak takovou vědomou manipulaci soudy zohledňují při svém rozhodování, bude řešena v následujících kapitolách.

Závěrem uvádím názor Glenna F. Cartwrighta⁹⁹, s nímž se mohu ztotožnit, tedy že čas je nejděčnějším pomocníkem manipulujícího rodiče, obzvláště pokud je tento rodič zároveň tím, kdo má dítě momentálně ve své výlučné péči. Čím déle je dítě v rámci každodenního kontaktu s manipulujícím rodičem vystaveno jeho vlivu, tím vyšší je riziko úspěšného dosažení cíle manipulace. Soudy by v případě zjištěné manipulace měly jednat se zvláštním urychlením, pokusit se ji zastavit a minimalizovat škody, které znevažování rodiče může napáchat na psychice dítěte.

⁹⁸ V anglickém jazyce bychom takovou motivaci mohli příhodně označit jako *malicious intent*.

⁹⁹ CARTWRIGHT, Glenn F. Expanding the parameters of parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy* [online]. 1993. Roč. 21, č. 3, s. 205-215 [cit. 26. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/01926189308250919?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=cit>.

2.2. Manipulace v pramenech práva

2.2.1. Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte vstoupila v České republice v platnost dne 6. 2. 1991. Česká republika její ratifikací mimo jiné uznala, že „v zájmu plného a harmonického vývoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění“, jak je zakotveno v preambuli ÚoPD.

Pojem manipulace v ÚoPD výslovně obsažen není, vyskytuje se však v jednom z Všeobecných komentářů, které k ÚoPD vydal Výbor pro práva dítěte¹⁰⁰.

V bodě 22 VII. Všeobecného komentáře č. 12¹⁰¹ k právu dítěte být vyslechnuto se Výbor pro práva dítěte vyjádřil takto: „Dítě má ,právo tento názor svobodně vyjádřit‘. ,Svobodně‘ znamená, že dítě může svůj názor vyjádřit bez jakéhokoli nátlaku a může si vybrat, zda svého práva být vyslechnuto využít chce, nebo nechce. ,Svobodně‘ také znamená, že dítě **nesmí být manipulováno** ani nesmí být vystaveno nepřiměřenému vlivu nebo nátlaku. Význam slova ,svobodně‘ je také vnitřně spjat s ,vlastní‘ perspektivou dítěte, které má právo vyjádřit vlastní pohled na věc, nikoli pohled ostatních.“¹⁰²

Dále v bodě 130 VII. Všeobecného komentáře č. 12 je uvedeno následující: „Výbor nabádá smluvní státy, aby se vyhnuly tokenistickým přístupům omezujícím možnosti dětí k vyjádření názorů, nebo které umožňují dětem být vyslechnuty, ale jejich názorům již nepřikládají žádnou vážnost. Výbor zdůrazňuje, že **manipulace ze strany dospělých**, stavění dětí do situací, kdy je jim diktováno, co smějí říkat, nebo vystavování

¹⁰⁰ Jedná se o výbor zřízený Úmluvou. Sestává z deseti odborníků v dané oblasti a jeho úkolem je monitoring pokroku dosaženého smluvními státy při plnění závazků přijatých v rámci Úmluvy.

¹⁰¹ VII. Všeobecný komentář č. 12 vydaný Výborem pro práva dítěte v rámci jeho padesátého prvního zasedání konajícího se v Ženevě ve dne 25.5.–12.6.2009.

¹⁰² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016. [cit. 20. 10. 2022]. s. 81. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

*děti riziku újmy v případě zapojení, nejsou etickými praktikami a nejedná se o implementaci článku 12*¹⁰³.¹⁰⁴

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že Výbor pro práva dítěte vnímá manipulaci jako zásah do participačních práv dítěte. Ve spojitosti s jinými, teoreticky přílehlavými články, příkladmo s článkem 3 odst. 2 ÚoPD, který hovoří mimo jiné o povinnosti smluvních stran zajistit dítěti ochranu a péči nezbytnou pro jeho blaho a brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů nebo jiných osob za něho právně odpovědných, se však o manipulaci nezmiňuje.

2.2.2. Občanský zákoník

Obdobně jako v případě ÚoPD, ani občanský zákoník v žádném ustanovení explicitně o manipulaci nehovoří, tudíž její nežádoucí charakter dovozujeme za pomoci extenzivního a teleologického výkladu jednotlivých právních norem.

Občanský zákoník uvádí v § 858 pojem rodičovské odpovědnosti. Rodičovská odpovědnost je tvořena povinnostmi a právy rodičů vůči dítěti¹⁰⁵ a rodič je jejím nositelem do okamžiku, kdy dítě nabude plné svéprávnosti. Jednou ze složek rodičovské odpovědnosti je povinnost a zároveň právo udržování osobního styku s dítětem. Komentářová literatura se o manipulaci vyjadřuje především ve spojitosti s porušováním práva druhého rodiče na udržování osobního styku s dítětem. Manipulující rodič nicméně zároveň zasahuje do práva dítěte na osobní styk s druhým rodičem, pakliže jej ovlivňuje k odmítavému postoji vůči svému bývalému partnerovi. Zároveň takto jednající rodič porušuje § 889 OZ, jenž ukládá rezidentnímu rodiči povinnost zdržet se

¹⁰³ Článek 12 ÚoPD

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

¹⁰⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016. [cit. 20. 10. 2022]. s. 65. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

¹⁰⁵ Občanský zákoník záměrně uvádí rodičovské povinnosti před právy, aby zdůraznil, že právě povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti předchází jejich právům.

všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům. Pakliže by tento rodič v bránění styku pokračoval, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu o péči o dítě. Přímou ve vztahu k manipulaci komentář stanoví, že v případě, že v důsledku předchozí manipulace hrozí ztráta emoční vazby dítěte k druhému rodiči, může se takto jednající rodič dopouštět velmi závažného porušování nejlepšího zájmu dítěte.¹⁰⁶

Jde-li o pravidla výkonu rodičovské odpovědnosti, stanoví občanský zákoník v § 875 povinnost rodičů vykonávat rodičovskou odpovědnost v souladu se zájmy dítěte, jakož i ve vzájemné shodě – jak ukládá paragraf bezprostředně následující, tedy § 876 OZ. Působí-li tedy rodič na dítě způsobem, který v dítěti vyvolává či má vyvolat negativní emoce vůči druhému rodiči, jedná v rozporu s jeho zájmy. Takový závěr vyplývá z výše uvedené citace postulátu Ústavního soudu, v němž stanovil vyvratitelnou domněnku, že stýkat se s oběma rodiči stejnou měrou je zpravidla vždy v nejlepším zájmu dítěte.¹⁰⁷ Nadto vzájemná shoda je vyloučena již ze samotné povahy manipulace dítěte proti druhému rodiči.

2.3. Důsledky manipulace pro dítě

Dopady na dítě, které s sebou nese manipulace ze strany rodiče coby nejbližší osoby dítěte, jsou velmi rozličné v závislosti na mnoho faktorech. Zásadním faktorem je intenzita a doba trvání manipulace. Další důležitou proměnnou je věk dítěte, které se stalo obětí manipulace. U mladších dětí si například lze představit vyšší riziko nepříznivých zásahů do rozumového, citového či mravního vývoje než u dětí ve věku blízkém dospělosti, které jsou rozumově vyspělejší. Dále záleží na povahových rysech dítěte, konkrétně na úrovni jeho emoční stability.

Jedním z možných bezprostředních důsledků manipulace pro dítě je projev **konfliktu loajality**. Jak již vyplývá ze samotného pojmu, konflikt loajality popisuje stav, kdy dítě neví, ke kterému z rodičů se přiklonit při rozhodování o péči o nezletilé dítě. Dítě má pozitivní vztah k oběma rodičům a nechce ani jednoho zranit tím, že by před ním

¹⁰⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. [cit. 20. 10. 2022]. s. 863. ISBN 978-80-7400-795-8. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgbpwk5tlgi3c443cl4zdamjls144dsx3qmy4dqoi&refSource=toc>.

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17.

projevilo lásku k druhému z rodičů, a proto se uchyluje k „filtrování citů“ v závislosti na tom, u kterého rodiče se zrovna nachází. Jakkoli by chtělo být s oběma rodiči, každému z nich sdělí, že by chtělo být právě s ním.¹⁰⁸ Dítě hraje ve svém životě dvě role, což je pro ně psychicky velmi náročné. Prevencí tohoto jevu je snaha rodičů o vytvoření bezpečného a přátelského prostředí pro dítě tak, aby se nemuselo bát vyslovit před každým z nich, že má rádo oba stejně, a naopak dítě k lásce k oběma rodičům vést. Zároveň je třeba, aby rodiče svým chováním před dítětem nevytvářeli v dítěti dojem, že právě ono nese na svých ramenou břímě rozhodnutí, u kterého rodiče bude v péči. I takové jednání rodičů může vést ke vzniku konfliktu loajality.

Do určitého věku dítěte je jeho hlavním, případně i jediným vzorem jeho rodič. Jak uvádí Edward Tyber, k obzvláště silné identifikaci dochází mezi dítětem a rodičem stejného pohlaví, tudíž urážky otce matkou v přítomnosti syna mohou být synem vnímány jako urážky sebe samého, obdobně to platí pro případ urážek matky otcem za přítomnosti dcery. Dle Tybera je „*naprosto nereálné, aby dcera vyrostla v sebevědomou ženu, pokud její otec znevažuje matku. Chlapec sledující ponižování otce matkou bude trpět podobnými následky.*“¹⁰⁹ Internalizace urážek směřujících proti druhému rodiči tak může u dítěte vést k nízkému sebevědomí, nejistotě či nedůvěře ve vlastní úsudek.¹¹⁰

Z judikatury jsou patrné důsledky manipulace v podobě psychosomatických problémů, kdy si dítě stěžuje například na bolesti břicha, nevolnosti, strach či nervozitu¹¹¹, ve formě obranných mechanismů spočívajících v negacích či používání vulgarismů.¹¹² Jindy rodič vyvoláváním strachu z druhého rodiče u dítěte způsobí „*disharmonický vývoj s projevy vyhýbavé citové vazby a falešného sebepojetí*“¹¹³, což by v případě pokračování v tomto jednání mohlo vést k „*poruchám chování, fixaci*

¹⁰⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. s. 119-120. ISBN 978-80-7502-342-1.

¹⁰⁹ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrát domů, 2007. s. 86. ISBN 978-80-7255-163-7.

¹¹⁰ VERHAAR, Suzanne, MATTHEWSON, Mandy Louise, BENTLEY, Caitlin. The Impact of Parental Alienating Behaviours on the Mental Health of Adults Alienated in Childhood. *Children* [online]. Basilej (Švýcarsko): MDPI, 2022. [cit. 8. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9026878/pdf/children-09-00475.pdf>.

¹¹¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2019, č. j. 0 P 277/2013-2380.

¹¹² Usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 21. 6. 2019, č. j. 99 Nc 3629/2019-13.

¹¹³ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 10. 2018, č. j. 6 To 160/2018-582.

*problematických rysů osobnosti až k možné poruše osobnosti nezletilého.*¹¹⁴ V jiném případě znalkyně ve svém znaleckém posudku uvedla, že „*manipulující jednání matky ve vztahu k nezl. (...) může být neurotizujícím faktorem v jeho dalším vývoji.*“¹¹⁵ V dalším případě matka dítě „*manipulovala a ovlivňovala vůči otci tím, že konstruovala smyšlené události, nutila je nezletilého učit se nazpaměť, tyto nezletilý pod nátlakem odříkával před různými orgány a osobami. Za projevy radosti ze setkání s otcem ho trestala bitím, naopak ho odměňovala, když se choval dle jejích přání. Narušila tím vším zdravý vývoj nezletilého, vyvolala syndrom CAN v podobě pocitu tísně, smutku, obrannou strategii.*“¹¹⁶ Syndrom CAN, neboli syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, je souhrn projevů pozorovaných u dětí v důsledku předchozího fyzického či psychického týrání, sexuálního zneužívání či zanedbávání. Tyto projevy mohou zahrnovat přes výše zmíněné psychosomatické potíže, problémy v chování, problémy ve škole, zneužívání návykových látek, úzkostné stavy, neurotické poruchy, až po sklony k sebepoškození či sebevražedné sklony.¹¹⁷

2.4. Syndrom zavrženého rodiče jako nejzávažnější důsledek manipulace?

Dle některých odborníků v oboru psychologie či psychiatrie dlouhodobá či intenzivní manipulace dítěte jedním z rodičů proti druhému může u dítěte vyústit až v rozvoj tzv. syndromu zavrženého rodiče či zavržení rodiče¹¹⁸. Jak vyplývá již z názvu, jedná se o natolik silný negativní postoj dítěte k rodiči, že dítě odmítá jakýkoli kontakt s tímto rodičem, a to čistě v důsledku znevažování zavrhovaného rodiče ze strany druhého, manipulujícího rodiče.

Z hlediska práva jde o protiprávní jednání manipulujícího rodiče pro rozpor s ustanoveními občanského zákoníku, jak jsem již dovedla výše v kapitole 2.2.2.

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 28. 4. 2020, č. j. 2 To 10/2020-410.

¹¹⁶ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 18. 1. 2022, č. j. 18 Co 244/2021-2774.

¹¹⁷ Pražské centrum primární prevence [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence. [cit. 4. 6. 2023]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz>.

¹¹⁸ Jedná se o moderní označení obdobného problému, volně přeložené z anglického originálu *parental alienation*.

Jak uvádějí Tomáš Novák a Bohumila Průchová ve své publikaci, identifikace dítěte s jedním z rodičů během rozvodu rodičů je přirozeným jevem, nicméně povinností rodiče v takové situaci je neživit v dítěti nabyté černobílé vidění rodičů, nýbrž vyvíjet úsilí k navrácení vztahu dítěte k druhému rodiči do stavu před rozpadem partnerství. Pokud tak rodič nečiní, může u dítěte docházet k prohlubování odcizení od druhého rodiče, které může vyústit až v situaci, kterou Richard Alan Gardner označil jako syndrom zavrženého rodiče.¹¹⁹

2.4.1. Pojem syndromu zavrženého rodiče

Jak nadepsáno, pojem syndromu zavrženého rodiče poprvé uvedl do povědomí veřejnosti americký dětský psychiatr Richard Alan Gardner v roce 1985, a to ve svém článku zabývajícím se tématem v tehdejší době aktuálních problémů v řízeních o rozvodu manželství a o péči o dítě.¹²⁰ Syndrom zavrženého rodiče Gardner popisuje jako fenomén posledních let, během nichž bylo postupně ustupováno od primátu péče matky o dítě, (zejména v mladším věku dítěte), a dosavadní doktrína byla nahrazena principem nejlepšího zájmu dítěte. Gardner předmětný syndrom popisuje jako poruchu, při níž dítě setrvale kritizuje a odsuzuje jednoho z rodičů, a to bezdůvodně či přehnaně. Dle Gardnera je u takových dětí obvyklý „černobílý“ pohled na rodiče, kdy jeden je vnímán jen jako dobrý a druhý pouze jako špatný. Za rozhodující faktory pro rozvoj syndromu zavrženého rodiče Gardner považuje negativní vliv druhého rodiče, dále také délku řízení o péči o nezletilé dítě, kdy s přibývajícím časem, který dítě tráví do rozhodnutí soudu pouze s jedním z rodičů, je vytvářeno čím dál příznivější prostředí pro odpor dítěte k možné změně prostředí, a nakonec Gardner připouští jako možný faktor i přispění dítěte, kdy jako příklad uvádí zavržení rodiče pro opuštění druhého rodiče, a to ze strachu, že by jím v budoucnu mohlo být opuštěno i samotné dítě.¹²¹ Pokud jde o věk dítěte, Gardner uvádí,

¹¹⁹ NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). s. 74. ISBN 978-80-247-1449-3.

¹²⁰ GARDNER, Richard Alan. Recent Trends in Divorce and Custody Litigation. In: *Academy Forum* [online]. 1985. Roč. 29, č. 2, s. 3-7. [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <http://fact.on.ca/Info/pas/gardnr85.pdf>.

¹²¹ Ibidem.

že s přibývajícím věkem se snižuje riziko vzniku syndromu zavrženého rodiče, ačkoli nevylučuje, že jím může trpět i starší dítě.¹²²

Je třeba zdůraznit, že pod pojem syndrom zavrženého rodiče Gardner nikdy nemínil zahrnovat situace, kdy dítě svého rodiče zavrhuje v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání rodiče. Pro představu lze uvést případy týraných, zneužívaných či zanedbávaných dětí. Zde se naopak jedná o zcela opodstatněnou reakci dítěte na uplynulé události.¹²³

Pokud jde o projevy syndromu zavrženého rodiče, Gardner vyjmenovává jejich seznam a dodává, že se jedná pouze o možné projevy, tedy že dítě nemusí a také nikdy nevykazuje všechny projevy, nýbrž jen některé. Symptomy jsou podle Gardnera následující:

1. vyjadřování zášti vůči zavrhovanému rodiči,
2. neopodstatněné či iracionální zdůvodnění zášti vůči zavrhovanému rodiči,
3. „černobílé“ vnímání rodičů – jeden je dítětem vnímán jako bez dalšího dobrý, druhý naopak jako zlý,
4. „fenomén nezávislého myslitele“ spočívající v tvrzení dítěte, že zášť chovaná vůči zavrhovanému rodiči je výsledkem jeho vlastního úsudku,
5. bezmezná podpora názorů a stanovisek zavrhujeícího rodiče v rodičovském sporu,
6. absence pocitu viny, nezájem o pocity zavrhovaného rodiče, absence vděku za dárky,
7. „vypůjčené scénáře“, tedy situace, kdy dítě používá slovník zavrhujeícího rodiče, typicky neadekvátní svému věku, přičemž při bližším dotázání se na vysvětlení významu proneseného tvrzení či významu použitých slov, dítě není schopno tyto nijak upřesnit či objasnit,
8. rozšíření zášti na širší rodinu zavrhovaného rodiče, tedy kupříkladu na prarodiče či bratrance a sestřenice, opět bez racionálního zdůvodnění.¹²⁴

¹²² GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. s. 81. ISBN 80-85529-22-X.

¹²³ RAND, Deirdre Conway. The spectrum of Parental alienation syndrome (Part I). *American Journal of Forensic Psychology* [online], 1997. Roč. 15, č. 3 [cit. 27. 5. 2023]. Dostupné z: <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artvit/rand1997.pdf>.

¹²⁴ GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. s. 15-30. ISBN 80-85529-22-X.

Pro účely odlišného nastavení terapeutických a právních řešení syndromu zavrženého rodiče Gardner popsal tři stupně závažnosti symptomů dotčeného syndromu:

Mírný stupeň syndromu zavrženého rodiče

Manipulující rodič má v tomto případě zdravý psychický vztah k dítěti a manipulací se pouze snaží zlepšit svou pozici v řízení. Uvědomuje si však, že jakékoli nastavení péče o dítě je pro dítě výhodnější než vleklé rodičovské spory. Děti podporují stanovisko manipulujícího rodiče, vyjadřují se k osobě druhého rodiče negativně, nicméně jsou vůči návštěvám zavržovaného rodiče ambivalentní.¹²⁵

Středně těžký stupeň syndromu zavrženého rodiče

Osobnost manipulujícího rodiče je na rozdíl od předchozího stupně narušena. Motivem je zde často pomsta, nicméně manipulující rodič je schopen pod pohrůzkou sankce respektovat rozhodnutí soudu. Děti zavržovaného rodiče znevažují, nicméně bez vlivu manipulujícího rodiče dokáží po určité době znovu navázat kontakt, především za přispění soudu a terapeuta.¹²⁶

Těžký stupeň syndromu zavrženého rodiče

Zde Gardner k popisu zavržujícího rodiče užívá výrazu „fanatický“. Rodič se nezdráhá použít veškeré dostupné prostředky, bez ohledu na jejich legalitu, k dosažení svého cíle. Mnohdy je přítomna i paranoia, kdy tato osoba je přesvědčena o podjatosti těch, kdo nesouhlasí s jejím jednáním. Děti jsou na tom obdobně, při představě kontaktu se zavržovaným rodičem se jim jímá panika, při realizovaných stycích mohou utíkat či být paralyzovány strachem. Jejich panika se nezmění ani po delší době strávené se zavržovaným rodičem.¹²⁷

Gardner přirovnává povahu syndromu zavrženého rodiče k sektářství. Zastává názor, že dítě, které je ovlivněno manipulujícím rodičem proti zavržovanému rodiči, je

¹²⁵ GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. s. 86-87. ISBN 80-85529-22-X.

¹²⁶ GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. s. 85-86. ISBN 80-85529-22-X.

¹²⁷ GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. s. 84-85. ISBN 80-85529-22-X.

o indoktrinované „pravdě“ natolik přesvědčeno, že jeho stanovisko nelze zvrátit terapiemi, nýbrž pouze úplnou eliminací vlivu zavrhujičího rodiče na každodenní život dítěte, a to alespoň po určitý čas. Gardner jedním dechem dodává, že takový postup je jediným možným východiskem pro děti trpící těžkým stupněm SZR a vhodným postupem pro děti s diagnostikovaným středně těžkým stupněm SZR. Opatřeními, jejichž užití Gardner v této souvislosti navrhuje, jsou svěřením dítěte do péče zavrhaného rodiče, ukládání pokut zavrhujičímu rodiči, dočasné odnětí dítěte z péče obou rodičů a jeho umístění do neutrálního prostředí (což je nicméně v českém právním řádu považováno za prostředek *ultima ratio*) a dále trestní postih pro manipulujícího rodiče.¹²⁸

Cartwright ve své publikaci přirovnává ztrátu rodiče, případně i širší rodiny ze strany tohoto rodiče, v důsledku neopodstatněného zavržení ke ztrátě, jakou by představovala smrt těchto rodinných příslušníků, a to s rozdílem, že v tomto případě si dítě ani není schopno uvědomit, že se jedná o ztrátu. Vezmeme-li v potaz nadepsané přirovnání s přihlédnutím ke skutečnosti, že na rozdíl od smrti rodiče není zavržení rodiče nevyhnutelné, jeví se jednání manipulujícího rodiče způsobující SZR jako neomluvitelné.¹²⁹

Pozornosti čtenáře Gardnerova prvního článku o syndromu zavrženého rodiče¹³⁰ neunikne, že Gardner syndrom zavrženého rodiče považuje především za záležitost matek, tedy že matky jsou těmi, kdo dítě manipulují proti otcům. Ve svém pozdějším článku nicméně Gardner uvádí na pravou míru, že z jeho další praxe vyplynulo, že zastoupení matek a otců v roli manipulujícího rodiče je podobné.¹³¹

¹²⁸ GARDNER, Richard Alan. *Parental alienation syndrome (2nd Edition)* [online]. Cresskill (New Jersey): Creative Therapeutics, Inc.: 1999 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://parentalalienation.org.il/Parental-Alienation-Syndrom.pdf>.

¹²⁹ CARTWRIGHT, Glenn F. Expanding the parameters of parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy* [online]. 1993. Roč. 21, č. 3, s. 205-215 [cit. 26. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/01926189308250919?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=cit>.

¹³⁰ GARDNER, Richard Alan. Recent Trends in Divorce and Custody Litigation. In: *Academy Forum* [online]. 1985. Roč. 29, č. 2, s. 3-7. [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <http://fact.on.ca/Info/pas/gardnr85.pdf>.

¹³¹ GARDNER, Richard Alan. *Parental alienation syndrome (2nd Edition)* [online]. Cresskill (New Jersey): Creative Therapeutics, Inc.: 1999 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://parentalalienation.org.il/Parental-Alienation-Syndrom.pdf>.

2.4.2. Kontroverze pojící se s teorií syndromu zavrženého rodiče

Syndrom zavrženého rodiče, jak jej definoval Gardner, zdaleka není odbornou veřejností přijímán bezvýhradně.

Při čtení Gardnerovy knihy o syndromu zavrženého rodiče lze i laikem dovést některé důvody, pro něž je Gardnerův koncept vnímán kontroverzně. V Gardnerových autorských publikacích jsou na několika místech čtenáři předestřeny teze, které se zdají být natolik závažné, že vyžadují bližší vysvětlení a odkaz na vědecký podklad, což Gardner nicméně neposkytuje. Příkladem uvádím následující citaci: „*Někdy programování vzniká již dlouho předtím, než dojde k rozvodu, a to někdy dokonce v době narození dítěte. Vzpomínám si na jednu matku, která nechtěla, aby se manžel zúčastnil porodu, protože porod považovala za ‚soukromou věc‘ mezi ní a dítětem. Když manžel v rozporu s její žádostí přece jen vstoupil do místnosti, kde rodila, začala hystericky křičet, ať hned odejde. V důsledku toho byl rychle vyveden. Matka mu toto ‚narušení soukromí‘ připomínala potom ještě dlouhé roky. Tvrdila, že mu nikdy nezapomene, jak bezohledný byl k jejím potřebám a k potřebám dítěte.*“¹³² Vyvozovat z přání matky, aby otec nebyl přítomen u porodu, její záměr odcizit dítě od otce, je dle mého názoru absurdní, především s ohledem na povahu porodu jakožto intimní a v mnohých případech pro ženu i velmi stresující události. Dalším Gardnerovým velmi odvážným tvrzením je, že pokud matky „*do syndromu zahrnou obvinění z pohlavního zneužití, může se jednat o projekci jejich vlastních pohlavních sklonů.*“¹³³

V nedávné minulosti se k této problematice vyjádřila WHO v souvislosti s diskusí o vhodnosti zařazení pojmu *parental alienation* do 11. revize Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, jejímž cílem je aktualizovat zavedená jednotná označení rozličných zdravotních stavů.¹³⁴ WHO zaujala stanovisko, že jakkoli je dotčený pojem používán v kontextu soudních řízení týkajících se péče o dítě, nejedná se o medicínský pojem. Předmětné označení není ze statistického hlediska

¹³² GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. s. 65. ISBN 80-85529-22-X.

¹³³ GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. s. 84. ISBN 80-85529-22-X.

¹³⁴ *World Health Organization* [online]. World Health Organization: 2023. [cit. 25. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.who.int/standards/classifications/frequently-asked-questions/parental-alienation>.

významné a neexistují důkazy podložené lékařské zákroky aplikovatelné na uvedenou kondici. WHO se tedy ve světle výše uvedeného rozhodla nadepsaný pojem do Mezinárodní klasifikace nemocí nezahrnout. Zároveň dodala, že zdravotní stav odpovídající zavržení rodiče mohou lékaři podřadit pod „Faktory ovlivňující zdravotní stav a kontakt se zdravotnickými službami“, které tvoří kapitulu 24 Mezinárodní klasifikace nemocí.¹³⁵

Na sklonku roku 2022 vydali tři nezávislí experti v oblasti lidských práv při OSN společné prohlášení¹³⁶, v němž vyzvali Brazílii k upuštění od používání konceptu zavržení rodiče v řízeních, jakož i k derogaci tamního zákona, v němž je zavržení rodiče definováno jako zásah do psychického vývoje dítěte.¹³⁷ Dle nadepsaných expertů dotčený zákon vedl k extenzivní aplikaci konceptu zavržení rodiče v rámci soudních řízení o péči o dítě, ačkoliv se jedná o pojem, který postrádá klinickou či vědeckou legitimitu. Nepříznivým důsledkem nadužívání onoho konceptu je zlehčování obvinění z pohlavního zneužívání či násilí vůči dětem, která vznesly matky proti otcům, a připisování těchto obvinění právě snaze matek o eliminaci otců ze života dětí. S tím souvisí podezření, že koncept zavržení dítěte nastoluje genderové stereotypy a obviněním ze strany žen je přikládána menší váha než obdobným obviněním ze strany mužů. Experti považují užívání tohoto konceptu za nevhodné také s ohledem na vysoké počty femicid a domácího násilí páchaného v Brazílii na ženách a dětech.¹³⁸

V roce 2022 byl publikován článek, v němž autoři upozorňují soudce a další osoby vykonávající vliv na řízení o péči o dítě na rizika spojená s akceptací syndromu zavrženého rodiče jako příčiny odmítavého postoje dítěte k rodiči.¹³⁹ Poukazují na to, že

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ ÚŘAD VYSOKÉHO KOMISAŘE OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. Brazil: UN experts urge new government to target violence against women and girls, repeal parental alienation law. In: *OHCHR.org* [online]. Ženeva (Švýcarsko): 2022 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/11/brazil-un-experts-urge-new-government-target-violence-against-women-and-girls>.

¹³⁷ BRAZÍLIE. Lei N° 12.318, de 26 de Agosto de 2010 (Zákon č. 12.318 ze dne 26. 8. 2010), ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ ÚŘAD VYSOKÉHO KOMISAŘE OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. Brazil: UN experts urge new government to target violence against women and girls, repeal parental alienation law. In: *OHCHR.org* [online]. Ženeva (Švýcarsko): 2022 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/11/brazil-un-experts-urge-new-government-target-violence-against-women-and-girls>.

¹³⁹ BERMAN, Pearl a Ethan WEISINGER. Parental alienation vs coercive control: Controversial issues and current research. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development* [online].

jakkoli se může zdát, že dítě nemá pro svůj negativní názor na rodiče adekvátní odůvodnění, je třeba brát v úvahu, že v mnoha případech děti nevznesou vůči rodiči obvinění z domácího či sexuálního násilí, ačkoli k těmto jednáním ve skutečnosti dochází. Autoři se obávají možné hlubší traumatizace či retraumatizace dítěte v důsledku jeho svěření do péče „zavrhaného rodiče“. Koneckonců, jak poukazují i autoři jiných článků, děti mohou vykazovat známky úzkosti pramenící již z pouhé představy neustálého stěhování mezi dvěma domovy, k odmítání péče druhého rodiče může tudíž docházet i z jiných než osobních důvodů.¹⁴⁰ Dále upozorňují na absentující vědecky podložená diagnostická kritéria pro stanovení diagnózy syndromu zavrženého rodiče. Ke Gardnerem zmiňovaným případům falešných obvinění ze sexuálního obtěžování vznesených dítětem vůči rodiči autoři odkazují na studie, z nichž vyplývá, že v převážné většině těchto situací děti vypovídají pravdu. Pro demonstraci zde odkazují na publikaci z roku 2018¹⁴¹, jež porovnávala uskutečněné výzkumy na téma křivých obvinění vznesených dětmi, přičemž závěrem uvedla, že ačkoli není možné hovořit v přesných číslech, lze dovodit, že většina těchto obvinění se ukazuje být pravdivá. Křivá obvinění se dle výzkumů obvykle objevují ve 2 až 5 procentech případů, nicméně autoři publikace připouští, že v řízeních o péči o nezletilé dítě mohou být tato čísla vyšší.¹⁴²

Vrátím-li se k původní publikaci, závěrem autoři doporučují soudcům, aby se při rozhodování ve věcech, kde bylo vzneseno obvinění ze zneužívání či násilí, spoléhali na komplexní posouzení možného násilí či zneužívání v rodině, vypracované osobou *amici curiae*¹⁴³, založené na rozhovorech se všemi osobami, jichž se případ týká,

Taylor & Francis, 2022, roč. 19, s. 214-229. [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/26904586.2022.2125475?needAccess=true&role=button>.

¹⁴⁰ ELLIS, Jane W. Review Essays: Caught in the middle: Protecting the children of high-conflict divorce. *Review of Law & Social Change* [online]. New York: Social Change, 1996, s. 256. [cit. 4. 6. 2023]. Dostupné z: https://socialchangenyu.com/wp-content/uploads/2017/12/Jane-Ellis_RLSC_22.1.pdf?fbclid=IwAR0TZX0SgF04TNW2I9r2vWT6ukEFAB1ByF2xwbR5w1aAttdK2CGCC7cCmQ4.

¹⁴¹ O'DONOHUE, William, CUMMINGS, Caroline, WILLIS, Brendan. The Frequency of False Allegations of Child Sexual Abuse: A Critical Review. *Journal of Child Sexual Abuse* [online]. Taylor & Francis, 2018, roč. 27, č. 5, s. 459–475. [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10538712.2018.1477224?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=full-article>.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ V překladu „přítel soudu“. Jedná se o osobu nezúčastněnou na řízení, v našem právním řádu si lze namísto takového posouzení představit znalecký posudek.

a vycházející pouze z postupů, které jsou dostatečně vědecky ověřené, všeobecně uznávané, ustálené a zaměřené taktéž na dosavadní vývoj dítěte (tedy kromě současnosti i s důrazem na minulost).¹⁴⁴

2.4.3. Studie zabývající se syndromem zavrženého rodiče

Jak bylo výše popsáno, syndrom zavrženého rodiče není všeobecně uznáván. Možná i z toho důvodu se v recentní době používají jiná označení obdobného problému, jako například zavržení rodiče. Syndromu zavrženého rodiče je vyčítáno mimo jiné to, že není dostatečně podložen vědeckým zkoumáním. V následujících odstavcích se proto zaměřím právě na výzkumy, které se tímto jevem v nedávné minulosti zabývaly.

Ve vědeckých kruzích se velmi zajímavým jeví spor mezi Miguelem Clementem a Dolores Padilla-Racero na jedné straně a Williamem Bernetem, Mariou Cristinou Verrocchio a Stanleyem Korosim na straně druhé. Původ celého sporu se nachází v článku, jež publikovala v roce 2015 první z těchto dvou skupin vědců. Úkolem článku bylo zodpovězení otázky, zda jsou děti náchylné ke zmanipulování, a v případě záporné odpovědi popření relevance konceptu syndromu zavrženého rodiče, k němuž se autoři staví *a priori* skepticky.¹⁴⁵ Syndrom zavrženého rodiče vnímají autoři jako problematický z obdobných důvodů, které uvádějí Berman a Weisinger v publikaci, již jsem citovala v předchozí podkapitole. Ohniskem článku je studie sledující bezmála tři sta dětí ve věkovém rozmezí šest až dvanáct let. Děti byly rozděleny do dvou skupin (skupina A a B), kdy skupina A byla svědkem jednostranného verbálního útoku, který se odehrál mezi dvěma osobami povolanými vědci k participaci na studii, zatímco skupina B nebyla svědkem žádné konfrontace mezi týmiž osobami. Následně měly děti vždy individuálně odpovědět na otázku – v případě skupiny A, zda viděly cokoli problematického, v případě skupiny B pouze na otázku, co viděly. Ze skupiny A odpovědělo 94,8 procent dětí pravdu,

¹⁴⁴ BERMAN, Pearl a Ethan WEISINGER. Parental alienation vs coercive control: Controversial issues and current research. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development* [online]. Taylor & Francis, 2022, roč. 19, s. 214-229. [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/26904586.2022.2125475?needAccess=true&role=button>.

¹⁴⁵ CLEMENTE, Miguel a Dolores PADILLA-RACERO. Are children susceptible to manipulation? The best interest of children and their testimony. *Children and Youth Services Review* [online]. Elsevier Ltd., 2015, roč. 51, s. 101-107 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740915000614>.

ze skupiny B pouze 58,5 procent, tedy zbylých 41,5 procent dětí ze skupiny B uvedlo, že viděly problematickou situaci, ačkoliv se nic neobvyklého neodehrálo. V navazující fázi experimentu bylo polovině dětí ze skupiny A sděleno, že osoba, která byla v rámci verbálního útoku agresorem, bude v budoucnu jejich učitelem a že je to dobrý člověk, druhá polovina skupiny A obdržela pouze informaci, že agresor je dobrý člověk. Polovině skupiny B bylo podobně sděleno, že jedna z osob má být jejich učitelem a že je špatný člověk, druhé polovině dětí ze skupiny B bylo řečeno pouze, že jedna z osob je špatný člověk. Cílem bylo vytvořit na děti nátlak. Následně byly děti opět vyslechnuty o událostech a bylo zkoumáno, zda pod tlakem měly větší sklon ke lhaní. Výpovědi dětí zůstaly dle autorů téměř neovlivněny, respektive z tabulky uvedené v článku lze vyčíst shodné procentuální zastoupení pravdivých a lživých výpovědí jako ve fázi výpovědi bez učiněného nátlaku. Autoři z provedené studie vyvozují, že je velmi výjimečné, aby děti lhaly o událostech, které viděly, a že když už lžou, činí tak ve formě smyšlené události. Dále dovozují, že děti nejsou ovlivnitelné nátlakem ze strany autority, tedy i ze strany rodiče, a syndrom zavrženého rodiče tak postrádá svou základní premisu o ovlivnitelnosti dítěte. Bernet, Verrocchio a Korosi ve svém článku¹⁴⁶ oponují a poukazují na to, že závěry předmětné studie naopak podporují Gardnerovu teorii, když 40 procent dětí je náchylných k implementaci zkreslených či falešných vzpomínek. Dotčení autoři také upozorňují, že vzhledem k jednodennímu rozestupu mezi útočnou/neutrální scénou a výslechem dětí, mohly být výpovědi dětí ze skupiny, která nebyla svědkem verbální agrese, ovlivněny sdílením zážitků s dětmi z druhé skupiny. Mimo to považují za neporovnatelné jednorázový nátlak cizích osob s každodenním nátlakem ze strany rodiče. Dle druhé skupiny autorů tedy výzkum první skupiny vědců naopak dokazuje, že děti jsou náchylné k ovlivnění svým okolím. Dle mého názoru se v tomto případě lze přiklonit ke druhé skupině vědců.

V roce 2015 byl uskutečněn průzkum, v němž z reprezentativního vzorku 609 obyvatel státu Severní Karolína 13,4 procent v rámci telefonního dotazníku uvedlo, že v minulosti u nich došlo k odcizení od jejich dítěte, a to v důsledku jednání druhého

¹⁴⁶ BERNET, William, VERROCCHIO, Maria Cristina, KOROSI, Stanley. Yes, children are susceptible to manipulation: Commentary on article by Clemente and Padilla-Racero. *Children and Youth Services Review* [online]. Elsevier Ltd., 2015, roč. 56, s. 135-138 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740915300128>.

rodiče.¹⁴⁷ Přepočteno na dospělé obyvatele Spojených států amerických, odcizení rodiče od dítěte se dle výsledků předmětného průzkumu týká 22 141 650 rodičů. Limitem dotčené studie samozřejmě může být subjektivní vnímání příčiny odcizení dítěte, je možné, že respondent je přesvědčen o zavinění druhého rodiče, nicméně objektivně je viníkem on sám (kupříkladu v důsledku předchozího zanedbávání dítěte). Jsem nicméně přesvědčena, že důležitým zjištěním, které bylo v rámci průzkumu učiněno, je, že četnost narušení vztahu mezi dítětem a rodičem není zanedbatelná, přičemž pokud k narušení vztahu dojde v rámci řízení o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem, měla by být pečlivě objasněna jeho příčina.

V letošním roce byl publikován výzkum norských autorů Eivinda Melanda, Daga Furuholmena a Davida Jahanlua, který si kladl za cíl především ověřit, zda je pojem zavržení rodiče validním konceptem, jenž by si zasluhoval pozornost, které se mu v Norském království v současné době nedostává.¹⁴⁸ Výzkum probíhal prostřednictvím internetového dotazníku, který zodpovědělo celkem 820 respondentů. Odpovědi v dotazníku dle autorů prokazují validitu konceptu zavržení rodiče, a to s ohledem na prokázanou asociaci mezi zavržením rodiče a destruktivním chováním manipulujícího rodiče (jako je omezování styku zavrhovaného rodiče s dítětem, falešná obvinění, psychické a fyzické násilí) či zhoršeným psychickým zdravím zavrhovaného rodiče, které se u některých projevovalo v podobě depresivních symptomů. V rámci tohoto výzkumu, jakož i v některé další literatuře, převažovali mezi zavrhovanými rodiči muži, což autoři připisují skutečnosti, že častějším uspořádáním péče o dítě je výlučná péče matky, a dodávají, že rozdíly mezi pohlavími jsou téměř odstraněny, pokud jsou zkoumány případy se shodným počtem mužů a žen, kteří mají dítě ve své výlučné péči. Závěrem autoři uvádějí doporučení, že chování směřující k zavržení rodiče by mělo být považováno za formu domácího násilí, a mělo by tak mít právní následky.¹⁴⁹

¹⁴⁷ HARMAN, Jennifer J., LEDER-ELDER, Sadie, BIRINGEN, Zeynep. Prevalence of parental alienation drawn from a representative poll. *Children and Youth Services Review* [online]. Elsevier Ltd., 2016, roč. 66, s. 62-66 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740916301335>.

¹⁴⁸ MELAND, Eivind, FURUHOLMEN, Dag, JAHANLU, David. Parental alienation – a valid experience? *Scandinavian Journal of Public Health* [online]. Sage Journals, 2023 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/14034948231168978>.

¹⁴⁹ Ibidem.

2.4.4. Shrnutí

V kontextu výše uvedeného vyvstává nelehká otázka, na kterou stranu sporu o validitu konceptu zavržení rodiče se má při svém rozhodování přiklonit soudce?

Nadepsaný spor vědecké komunity je sporem o příčině narušeného vztahu mezi dítětem a rodičem, respektive o příčině přání dítěte nestýkat se s rodičem. Jinými slovy je nesporné, že jev odcizení mezi dítětem a rodičem je reálný, nicméně ne vždy jsou známy okolnosti, které vedly k jeho vzniku. Při neobjasněných důvodech pro odmítavý postoj dítěte k rodiči jedna skupina psychologů a psychiatrů navrhuje respektovat přání dítěte. Dle této skupiny psychologů a psychiatrů existuje možnost, že dítě pravé důvody z nejrůznějších důvodů (jako například ze strachu z následného hněvu násilnického rodiče) tají. Druhá skupina v takových případech poukazuje na možný vliv manipulace a považuje vyhovění přání dítěte, respektive ústupek vůli manipulujícího rodiče, za škodlivý krok jak pro psychický stav dítěte, tak pro psychický stav rodiče, který se o odmítnutí své osoby dítětem nijak nepříčinil.

Pro demonstraci si představme situaci, kdy v průběhu řízení bylo dítětem vzneseno obvinění rodiče z násilí či pohlavního zneužívání, přičemž posléze bylo trestní řízení skončeno, aniž by byla vyslovena vina onoho rodiče. U dítěte nebyly odborníky shledány známky násilí, odborné psychologické posouzení stavu dítěte a osobnosti rodiče nenasvědčovalo spáchání trestného činu. Nyní se věci opět zabývá soudce rozhodující v řízení o péči o dítě. V duchu nadepsaných odstavců je postaven před velmi závažnou etickou otázkou, zda se pokusit o obnovu narušeného vztahu mezi dítětem a dříve podezřelým či obviněným rodičem, tedy přiklonit se k názoru, že u dítěte je rozvinuto zavržení rodiče, nebo respektovat přání dítěte s tím, že může být podložené důvody, které dítě pouze nemusí z rozličných důvodů chtít uvést před soudem, a v rámci opatrnosti při vědomí rizika další traumatizace dítěte plynoucí z nuceného setkání s odcizeným rodičem od snahy o obnovení vztahu upustit?

3. Rozhodování soudů v řízeních se zjištěnou manipulací nezletilých dětí rodiči ve světle judikatury Ústavního soudu

Aplikace rodinného práva v České republice náleží okresním a krajským soudům. Nejvyšší soud může zasáhnout toliko do řízení o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, pozastavení nebo omezení jejího výkonu, o určení či popření rodičovství nebo o nezrušitelném osvojení. Proti ostatním rozhodnutím v řízení ve věcech rodinněprávních není dovolání přípustné (§ 30 ZŘS). Z nemožnosti podat dovolání plynou nejen konkrétní důsledky pro účastníky daného řízení, ale i obecné důsledky pro judikaturu, která v dotčené oblasti není sjednocována rozhodnutími a stanovisky Nejvyššího soudu.

Orgánem přezkumu soudních rozhodnutí z hlediska souladu jejich závěrů či procesního postupu s ústavněprávními předpisy, nicméně nikoli další soudní instancí, je Ústavní soud. Ústavní stížnost je oprávněna podat fyzická osoba, která tvrdí, že v řízení, jehož byla účastníkem, byly porušeny její základní práva nebo svobody zaručené ústavním pořádkem (§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu). Ústavní stížnost musí být podána do dvou měsíců od vyčerpání všech opravných prostředků, které stěžovateli zákon k ochraně jeho práva poskytuje, zde tedy do dvou měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Ke své roli v přezkumu řízení o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem se Ústavní soud vyjádřil v usnesení sp. zn. II. ÚS 2224/2014, když vyslovil, že „*v případě soudních rozhodnutí v tak individualizovaných věcech, jakými jsou spory o úpravu výchovných poměrů nezletilých dětí, lze stěžít hovořit o precedenční závaznosti jejich závěrů, tím méně je možné vymezit obecná kritéria, jejichž naplnění pak vždy, bez ohledu na konkrétní okolnosti projednávaného případu, nutně musí vést k uložení vybraného výchovného opatření.*“¹⁵⁰ Z předestřené citace lze usuzovat, že Ústavní soud nevnímá jako svůj úkol vytváření precedentů v této rodinněprávní oblasti, jelikož je přesvědčen, že řízení ve věcech rodinněprávních nelze generalizovat, neboť se v nich nachází příliš mnoho proměnných, které musí obecné soudy vzít při svém rozhodování v úvahu. K tomuto uvádím, že cílem této práce není dotčený závěr Ústavního soudu zpochybňovat, spíše se

¹⁵⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 2224/2014.

zaměřit toliko na řízení, v nichž jednou z proměnných je přítomnost manipulace ze strany rodiče a zkoumat, jak tuto proměnnou reflektují obecné soudy ve svých rozhodnutích.

3.1. Vyjádření Ústavního soudu k manipulaci dítěte rodičem

V usnesení sp. zn. II. ÚS 2232/20 Ústavní soud v rámci přezkumu případu s přítomností manipulace akcentuje její negativní dopady na život dítěte. V odůvodnění předmětného rozhodnutí Ústavní soud vyjadřuje, že je v nejlepším zájmu dítěte, aby si zachovalo „*zdravý a nijak nedeformovaný vztah k oběma rodičům*“¹⁵¹, a označuje za nutné, aby rodič dítě řádně připravoval na převzetí do péče druhého rodiče, a naopak za nepřípustné, aby se rodič k převzetí dítěte vyjadřoval lhostejně a stavěl tak dítě do situace, kdy si má vybrat, zda chce jet k druhému rodiči, jelikož takové chování představuje pro dítě nepřiměřenou emoční zátěž. Stěžejním se jeví konstatování Ústavního soudu, že „*manipulace nezletilým a s tím související pěstování negativního vztahu k rodiči je pro dítě v jeho psychickém vývoji velmi škodlivé a Ústavní soud to považuje za jeden z nejtěžších prohřešků, kterého se lze na dítěti dopustit.*“¹⁵² Dále Ústavní soud zopakoval svůj dřívější postulát, že v případě manipulace dítěte ze strany rodiče je stát odpovědný za vedení rodičů ke konstruktivnímu řešení nastalé krize a k respektu vůči rodičovství druhého rodiče.¹⁵³

3.2. Role manipulace při shodných výchovných schopnostech rodičů

Příhodným případem, na němž lze demonstrovat, jak důležitým a někdy také rozhodujícím kritériem při zvažování vhodné formy péče o dítě je manipulace ze strany jednoho z rodičů, je případ projednávaný Krajským soudem v Praze pod sp. zn. 101 Co 16/2020. V projednávaném případě bylo rozhodováno o péči o dvě nezletilé dcery, řekněme jim A. a B. Vztah mezi rodiči dcer A. a B. byl po rozpadu partnerství velmi konfliktní a ze znaleckého posudku vyplynulo, že ani jeden z rodičů nedokáže nadsadit zájmy nezletilých dcer nad zájmy vlastní. Znalkyně nicméně shledala oba rodiče v oblasti výchovy dětí schopnými. Jak řízení postupovalo, změnila matka svůj postoj a již se dokázala v zájmu nezletilých oprostít od své zášti vůči otci dětí, otec této

¹⁵¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2020, sp. zn. II. ÚS 2232/20.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem.

sebereflexe však na rozdíl od matky nedosáhl. Nastala tak situace, kdy oba rodiče byli hodnoceni v zásadě shodně výchovně kompetentními, přičemž otec neuznával roli matky v životě svých dcer a dle výsledků dětí matku před dcerami znevažoval. Sled událostí vedl až k únosu dětí otcem do Spojeného království Velké Británie a Severního Irska, kde měl otec jakožto britský občan rodinu. Nutno zmínit, že dcery v řízení vyjádřily náklonnost k oběma rodičům. **Soud nakonec shledal, že otec nenaplnuje jedno ze čtyř kritérií pro svěření dítěte do péče, a to kritérium zachování míry identity dítěte a jeho rodinných vazeb, když není ochotn uznat matku za rovnocennou partnerku ve výchově nezletilých dcer.** Dle názoru soudu bude **svěřením nezletilých do péče matky** naplněno právo nezletilých na péči obou rodičů, jakož i na udržování pravidelného styku s nimi, a právo druhého rodiče na pravidelné informace o dětech.¹⁵⁴

Obvodní soud pro Prahu 1, následován Městským soudem v Praze, rozhodoval o péči o nezletilého syna (toho času v předškolním a později v mladším školním věku) po dobu před a po rozvodu manželství rodičů (řízení pod sp. zn. 33 Nc 2/2016, v odvolacím řízení sp. zn. 51 Co 151/2018). Soud prvního stupně rozsudkem svěřil nezletilého do péče matky, přičemž otcí byl stanoven styk s nezletilým. V řízení bylo zjištěno, že nezletilý má kladný vztah k oběma rodičům s tím, že preferuje matku. V odvolacím řízení bylo na základě znaleckého posudku zjištěno, že nezletilý je negativně ovlivňován matkou proti otcí a jeho rodině, což se na nezletilém projevuje v nejistotě vůči otcí. Synův vztah k otcí nicméně zůstává pozitivní. Aktuální režim výlučné péče matky a styku s otcem považoval nezletilý za vyhovující a neměnil by jej. V průběhu odvolacího řízení podala matka trestní oznámení na údajné otcovo pohlavní zneužívání syna. Policejní psychologka na základě rozhovoru s nezletilým označila matčino jednání za „*nátlakové, konfrontační a manipulativní s cílem prokázat ohrožující vliv otce*“¹⁵⁵ a shledala, že by takové matčino chování mohlo „*výrazně ohrozit vývoj nezletilého.*“¹⁵⁶ Příslušný policejní orgán nakonec shledal trestní oznámení nedůvodným a věc odložil *ad acta*. Kolizní opatrovník před odvolacím soudem navrhl svěření nezletilého do výlučné péče otce, a to z důvodu matčina jednání, kterým negativně ovlivňuje zdravý vývoj nezletilého. Na základě dostupných poznatků Městský soud v Praze uzavřel, že s ohledem na shodné předpoklady rodičů

¹⁵⁴ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 6. 2020, č. j. 101 Co 16/2020-2533.

¹⁵⁵ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 2019, č. j. 51 Co 151/2018-2175.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

k péči o nezletilého, s přihlédnutím ke kladnému vztahu nezletilého k oběma rodičům, avšak se zohledněním matčiny snahy eliminovat otce z výchovy syna a tím negativně ovlivnit zdravý vývoj nezletilého, **je v nejlepším zájmu dítěte být ve střídavé péči obou rodičů. Výlučnou péči matky odvolací soud vyloučil kvůli manipulaci dítěte, k výlučné péči otce se nepřiklonil s ohledem na preferenci matky synem.** Zároveň však odvolací soud dodal, že *„pokud by konfrontační chování matky pokračovalo, a ve svých důsledcích směřovalo proti nezletilému (...), mohlo by skutečně vést ke svěření do péče otce.“*¹⁵⁷ Závěrem je třeba zmínit, že ústavní stížnost podaná matkou proti rozsudku odvolacího soudu byla Ústavním soudem odmítnuta.¹⁵⁸

3.3. Prozatímní úprava kontaktu rodiče s dítětem při podezření na manipulaci

V projednávaném případě obecné soudy zjistily, že matka *„od rozchodu s otcem děti nevykonávala řádně své povinnosti vychovatele tím, že při předání dětí otci nezletilé děti stresovala, vytvářela záměrně konfliktní situace, řešila před dětmi otázku partnerského rozchodu rodičů a jeho důvodu, jak jej matka viděla, a odpovídajícím způsobem po dlouhou dobu nerespektovala rodičovskou odpovědnost otce k nezletilým dětem, vyhrotila jejich vzájemné vztahy a komplikovala zpočátku vztahy otce s nezletilými dětmi.“*¹⁵⁹ Tato zjištění vyústila ve vydání předběžného opatření o zákazu styku matky s dětmi soudem prvního stupně, které bylo soudem druhého stupně změněno tak, že **byl stanoven asistovaný styk matky s dětmi v rozsahu jedenkrát za čtrnáct dní.** Odvolací soud změnu rozhodnutí zdůvodnil potřebou zachování kontaktu matky s dětmi, když jeho absence by mohla být pro děti škodlivá, avšak současně zdůraznil, že **není přijatelné, aby matka trávila s dětmi čas o samotě, neboť jejich manipulací je znejistuje v jejich stávajícím výchovném prostředí.** Matka se posléze obrátila jako stěžovatelka na Ústavní soud. Ústavní soud v rozhodnutí odvolacího soudu nespátroval zásah do ústavně zaručených práv stěžovatelky, jakkoli podotknul, že *„takto omezený rozsah styku*

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 9. 2019, sp. zn. III. ÚS 1631/19.

¹⁵⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2018, sp. zn. II. ÚS 995/18.

*lze obecně (bez dalších přesvědčivých argumentů¹⁶⁰) ospravedlnit pouze po krátké době.*¹⁶¹

3.4. Odmítavý postoj nezletilého vůči rodiči jako důsledek předchozí manipulace

Ústavní soud se v nedávné době zabýval případem, kde obecné soudy rozhodovaly o péči o nezletilého ve věku třinácti let, který před soudem prvního i druhého stupně vyjádřil odmítavé stanovisko vůči své matce. Při zjišťování příčiny negativního názoru nezletilého na matku došly soudy s přihlédnutím k výsledkům znaleckého zkoumání k závěru o manipulaci nezletilého syna ze strany otce. V kontextu zjištěného skutkového stavu se následně obecné soudy rozcházely ve způsobu rozhodnutí. Zatímco Okresní soud ve Žďáru nad Sázavou se přiklonil k výlučné péči otce, kdy styk nezletilého syna s matkou neupravil¹⁶², Krajský soud v Brně **svěřil nezletilého syna do střídavé péče rodičů, když „dospěl k závěru, že zmanipulovaný názor dítěte nemůže vést k rezignaci na vytvoření podmínek pro obnovu otcem narušeného vztahu nezletilého k matce a že je v zájmu nezletilého zajistit mu pravidelný styk s oběma rodiči, aby je měl možnost skutečně a pořádně oba poznat a trávit s nimi čas.**¹⁶³ Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal otec ústavní stížnost, kterou Ústavní soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost, neboť nedošlo k zásahu do stěžovatelových ústavně zaručených práv a svobod. Zároveň Ústavní soud naznačil, že v případě přetrvávající manipulace ze strany otce by mohlo dojít k další změně v péči o nezletilého syna: **„Pro stěžovatele tato úprava má být poslední šancí pro pochopení nevhodnosti manipulace s nezletilým s cílem dosáhnout zavržení matky nezletilého, což je v příkrém rozporu se zájmy nezletilého.**¹⁶⁴

Při rozhodování o svěřením dítěte do péče rodiče, k němuž dítě zastává v důsledku předchozí manipulace odmítavé stanovisko, musí soudy velmi pečlivě zvažovat, zda není

¹⁶⁰ Dosavadním argumentem byla obava, že matka bude přistupovat k manipulaci dětí a bude docházet k jejich traumatizaci vytvářením konfliktních situací. Prozatímní úprava styku s dětmi byla takto nastavena z důvodu nutnosti vypracování znaleckého posudku, který by určil nejlepší zájem dětí.

¹⁶¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 28.3.2018, sp. zn. II. ÚS 995/18.

¹⁶² Nutno upřesnit, že se zde nejednalo o první rozhodnutí ve věci, nýbrž o rozsudek v rámci řízení k návrhu matky na změnu péče, tudíž v tomto rozhodnutí došlo k zamítnutí návrhu a navíc ke změně předchozího rozsudku v tom smyslu, že se nově styk neupravuje.

¹⁶³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. II. ÚS 237/22.

¹⁶⁴ Ibidem.

zášť vůči tomuto rodiči tak hluboce zakořeněná, že by bezprostřední přesun dítěte do péče odmítaného rodiče byl v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. V následujících dvou popisovaných případech se s obdobnou situací setkáme.

Okresní soud v Ústí nad Orlicí, a posléze Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích, rozhodovaly o péči o tři nezletilé děti – staršího syna (pro účely této práce jej pojmenujme A.) a mladší syny – dvojčata (dále jen B. a C.). V roce 2012 byl ve věci vydán první rozsudek, kterým byly všechny nezletilé děti pro dobu po rozvodu svěřeny do péče matky. O pět let později podal otec návrh na změnu uspořádání výchovy, kdy jako důvod uvedl, že mu matka v rozporu s § 889 OZ neumožňuje styk s dětmi. Z provedeného dokazování vyplynulo, že kromě bránění ve styku s otcem matka s dětmi rovněž nepřímou manipulovala (a to způsobem vyjadřování se o otci před dětmi) a ovlivňovala je v neprospěch otce, kterého děti dosud měly rády a chtěly se s ním vídat. Otcovy výchovné schopnosti byly posouzeny jako lepší než matčiny, otec respektoval matčinu úlohu ve výchově dětí. Průběh řízení proto vyústil v roce 2017 v nový rozsudek, kterým byly všechny tři děti svěřeny do péče otce. Krajský soud nicméně tento rozsudek zrušil a vrátil věc okresnímu soudu, a to z důvodu neúspěšné realizace přesunu nejstaršího syna A., který otce odmítal, přičemž krajský soud zároveň nařídil provést znalecké zkoumání příčin tohoto postoje nezletilého A. Prostřednictvím předběžných opatření bylo stanoveno, že zatímco dvojčata B. a C. zůstanou do konečné úpravy poměrů v péči otce, A. byl nejprve umístěn do dětského domova, a následně zpět do péče matky, jelikož taková úprava odpovídala jeho přání. Dva znalecké posudky, jakož i další dokazování potvrdily, že odmítání otce ze strany A. nemá původ v otcově chování, nýbrž je jednoznačně zapříčiněno jednáním matky, které spočívá v přímém i nepřímém ovlivňování nezletilého A. proti otci. Dále v řízení vyplynulo, že pokud A. popisuje důvody odmítavého postoje k otci, podává obecné nekonkrétní popisy bez emocí, přičemž slovní zásoba při popisu některých událostí je shodná s matčinou. A. navíc trpí psychosomatickými problémy. Okresní soud dospěl k závěru, že od původního rozsudku o svěřením dětí do péče matky došlo k podstatné změně poměrů, a to pro skutečnost předvídanou v § 889 OZ. V roce 2020 tak rozsudkem **svěřil B. a C. do péče otce a nezletilý A. byl svěřen do péče matky s odůvodněním, že „je nepochybné, že ten s ohledem na svůj současný stav nemůže být reálně do péče otce předán. Nezletilý od matky přejal obraz otce tak, jak mu jej dlouhodobě podává, k otci**

*se chová nepřátelsky a za této situace by otec nebyl schopen péči převzít.*¹⁶⁵ Krajský soud následně v řízení o odvolání tento rozsudek potvrdil.¹⁶⁶ Pro úplnost lze dodat, že matka se domáhala zrušení posledně uvedených rozsudků prostřednictvím ústavní stížnosti, tato však byla usnesením Ústavního soudu odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.¹⁶⁷

Ústavní soud se zabýval případem obecnými soudy zamítnutých návrhů na výkon rozhodnutí upravujícího styk nezletilého s otcem a nedodržovaného ze strany matky nezletilého. Nezletilý zastával velmi negativní postoj k otci, přičemž v řízení před obecnými soudy bylo zjištěno, že se jedná o postoj převzatý od matky. Dále byly u nezletilého zjištěny sklony k sebepoškozování. Soudy prvního i druhého stupně zamítly návrhy na výkon rozhodnutí, což odůvodnily tím, že by postup dle § 502 a § 503 ZŘS nevedl ke splnění povinnosti, a postup dle § 504 ZŘS by mohl nezletilého ohrozit. Stran úpravy styku nezletilého s otcem ve výroku **stanovily, že nově se styk nezletilého s otcem neupravuje.** Zde se jedná o problematiku odmítnutí otce ze strany nezletilého, přičemž soudy bylo akcentováno, že matka ve styku aktivně bránila a že negativní stanovisko nezletilého vůči otci bylo převzato od matky. Ústavní soud odmítl ústavní stížnost otce a vyslovil, že *„obecné soudy ve svých rozhodnutích i na základě rozboru judikatury Ústavního soudu vysvětlily, že **ukládání sankcí rodiči, který brání styku dítěte s druhým rodičem, je účelné jen tehdy, může-li být styk s druhým rodičem skutečně realizován. Tak tomu v nyní posuzované věci není, byt' lze dát stěžovateli zapravdu v tom, že převážnou měrou díky matce.**“*¹⁶⁸

Odmítavý postoj dítěte k rodiči projevující se jako důsledek probíhající manipulace může vést navzdory očekávání manipulujícího rodiče ke snaze soudu o nápravu nastalého stavu, tedy o obnovení pouta mezi dítětem a odmítaným rodičem. Dostane-li se nicméně dítě vlivem manipulace do takového psychického rozpoložení, v němž je vyloučeno, že by byla péče druhého rodiče či pouhý styk s ním v nejlepším zájmu dítěte, mohou být soudy ve svých snahách zdrženlivější. Zde vyvstává otázka,

¹⁶⁵ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 24. 2. 2021, č. j. 18 Co 112/2020-1616.

¹⁶⁶ Ibidem.

¹⁶⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. II. ÚS 1535/21.

¹⁶⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1051/20.

nakolik je správné, aby docházelo k situacím, kdy manipulující rodič beztrestně dosáhne svého cíle, tedy eliminace druhého rodiče ze života dítěte, a jakou zprávu vysílá beztrestnost takového jednání dalším potenciálním manipulátorům.

3.5. Trestní stíhání a zákaz styku obviněného s dítětem

Během řízení o péči o nezletilé dítě a o styku s nezletilým dítětem může dojít k situaci, kdy jeden z rodičů podá na druhého trestní oznámení pro trestný čin spáchaný na dítěti. V judikatuře se lze setkat například s obviněními ze znásilnění, pohlavního zneužití či týrání svěřené osoby, nicméně možností je samozřejmě nespočet. Otázkou je, zda a případně jak soud promítne tuto skutečnost do úpravy kontaktu dítěte s podezřelým či obviněným rodičem.

Ústavní soud se zabýval případem, kdy bylo matkou podáno trestní oznámení na otce pro týrání svěřené osoby, myšleno společných dětí, a na základě trestního oznámení a prověřování policií bylo proti otci v únoru roku 2017 zahájeno trestní stíhání. Poté matka podala soudu návrh na vydání předběžného opatření, jímž by byla otci uložena povinnost zdržet se styku s nezletilými po dobu do skončení trestního stíhání. Pro dokreslení kontextu dodávám, že z šetření znalce v dubnu roku 2016 vyplynulo, že matka dětmi manipuluje prostřednictvím nákladných koníčků a drahých věcí, a když děti vypovídají, že jsou otcem bity, nejsou schopny taková tvrzení upřesnit. Vyjádření dětí zároveň neodpovídají jejich vývojové úrovni a bylo zjištěno, že občas nevypovídají pravdu. Znalec u otce neshledal násilnické sklony. Matka podala trestní oznámení v momentě, kdy došlo k soudnímu rozšíření styku dětí s otcem oproti předchozí úpravě. Na druhou stranu, trestní oznámení matka podložila fotografiemi a lékařskou zprávou o výskytu hematomů u jednoho ze synů po návratu od otce, a rovněž výpovědí dětí. Okresní a posléze i krajský soud nadepsanému návrhu na vydání předběžného opatření vyhověly. Ústavní soud se v této záležitosti s obecnými soudy neztotožnil a vyjádřil, že: ***„Je třeba připomenout, že zájmem dítěte je vždy zachování vazeb s oběma rodiči. Hrozba fyzického násilí ze strany rodiče je přitom srovnatelná s újmou pramenící ze ztráty vazeb k jednomu rodiči v důsledku manipulace druhým rodičem. V případě zatím neprokázaného rizika násilí je řešením souladným se zájmem dítěte umožnit mu s obviněným rodičem asistovaný styk. Úplný zákaz styku je třeba označit***

*za řešení ultima ratio, které musí být vyhrazeno mimořádným situacím a ke kterému musí existovat velmi vážné důvody.*¹⁶⁹

Lze tedy shrnout, že v případě trestního stíhání rodiče, které bylo iniciováno trestním oznámením podaným druhým rodičem pro spáchání trestného činu na společném dítěti, je ze strany Ústavního soudu doporučovaným postupem úprava kontaktu dítěte s podezřelým či obviněným rodičem formou asistovaného styku. Předmětný názor Ústavního soudu zjevně reflektuje zásadu presumpce nevinny.

3.6. Manipulace jako důvod k dočasnému umístění nezletilého do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Ústavní soud projednával případ dvou nezletilých dětí, které byly na základě předběžného opatření, jehož vydání navrhl soudu příslušný OSPOD, zatímně svěřeny do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.¹⁷⁰ Důvodů pro vydání předmětného předběžného opatření bylo hned několik – na straně matky byla překážkou péče o děti zjištěná manipulace dětí s cílem negativně ovlivnit jejich názor na otce¹⁷¹, na straně otce probíhající vyšetřování jeho osoby na podkladě trestního oznámení podaného babičkou dětí ze strany matky pro tvrzené pohlavní zneužívání dětí otcem. Manipulace dětí otcem nebyla dle slov soudu prvního stupně zjištěna, ale nebylo možné ji vyloučit. Soud prvního stupně uzavřel, že vzhledem k tomu, že děti se nachází pod silným psychickým tlakem rodičů, jakož i s ohledem na předchozí neúspěšné pokusy o smírné řešení konfliktní situace mezi rodiči¹⁷² a nevhodnost umístění dětí do péče prarodičů pro možné ovlivňování dětí i jimi, je nutné umístit nezletilé na nezbytnou dobu do neutrálního prostředí, v němž nebude docházet k jejich manipulaci. Dále soud prvního stupně vyslovil souhlas se stykem nezletilých s osobami blízkými, a to za přítomnosti pracovníků zařízení. Po vyčerpání opravných prostředků se matka obrátila s ústavní stížností na Ústavní soud, který stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Ve svém usnesení Ústavní soud akcentoval, že **úvahy obecných soudů byly správné, když**

¹⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17.

¹⁷⁰ Usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 21. 6. 2019, č. j. 99 Nc 3629/2019-13.

¹⁷¹ OSPOD ve vyjádření k návrhu na vydání předběžného opatření označil matčino manipulativní jednání vůči dětem za jejich psychické týrání. Starší z dětí již nebylo schopno vidět kladné rysy otce, přičemž pro svou zášť uvádělo jen slabé důvody a stavělo se odmítavě i k otcově širší rodině.

¹⁷² Prostřednictvím případových konferencí či párové mediace.

nejprve zohlednily dosavadní neúspěšné pokusy o smírné řešení situace mezi rodiči a zvažovaly svěřením dětí do péče prarodičů. Závěr obecných soudů o potřebě dočasného umístění dětí do neutrálního prostředí považuje Ústavní soud za ústavně konformní. Stěžovatelka dále namítala nepřiměřenou délku pobytu nezletilých v zařízení, k čemuž Ústavní soud uvedl, že doba tří měsíců při dostatečném zdůvodnění opodstatněnosti a nezbytnosti trvání takového opatření v rámci usnesení o dalším předběžném opatření je ústavně konformní.¹⁷³

Z citovaného případu se podává, že Ústavní soud nepovažoval za protiústavní prozatímní umístění dětí do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, pokud obecné soudy vyhodnotily konfliktní situaci mezi rodiči a manipulací jako atributy vyvíjející na nezletilé nepřiměřený psychický nátlak. Soudy nicméně musely před vydáním předběžného opatření o dočasném umístění dětí do zařízení zvážit možnost jejich svěřením do péče blízkých osob, jelikož v případě umístění dětí do zařízení se jedná o rozhodnutí *ultima ratio*.

V případě rozhodovaném Okresním soudem v Novém Jičíně a Krajským soudem v Ostravě byla zjištěna manipulace dvou nezletilých dětí matkou proti otci, a to prostřednictvím bránění styku a popuzování dětí proti osobě otce, což vyústilo až v narušení vztahu dětí s otcem. V reakci na předmětné zjištění rozhodly obecné soudy o dočasném umístění dětí do neutrálního prostředí, tedy do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. **V důsledku terapií, které děti v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podstoupily, byl jejich vztah k otci obnoven. Po zjištění, že otec má k péči o nezletilé vhodné podmínky, byly děti předběžně svěřeny do jeho péče.** Proti uvedeným rozhodnutím podala matka ústavní stížnost, v níž mimo jiné tvrdila zásah do svých práv a práv nezletilých dětí, jenž měl spočívat v odebrání dětí z její péče. Ústavní soud v této souvislosti podotkl, že napadená rozhodnutí se odebrání dětí z péče matky netýkala, a proto pouze ve formě *obiter dicta* konstatoval, že „*manipulace a pěstování nenávisti vůči druhému rodiči má obecně na nezletilé velmi negativní vliv, který významně poškozuje jejich zdravý psychický vývoj. Pozitivní vztah k oběma rodičům je pro nezletilé dítě zcela zásadní, subjektivní pocit stěžovatelky, že v její péči děti*

¹⁷³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 10. 2019, sp. zn. I. ÚS 3064/19.

*prospívají nejlépe, tuto skutečnost nemůže vyvrátit.*¹⁷⁴ Ústavní stížnost matky byla Ústavním soudem odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.¹⁷⁵ K průběhu umístění dětí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je vhodné uvést, že byly realizovány kontakty dětí jak s matkou, tak s otcem. Nicméně v kontextu událostí spočívajících v nevhodném chování matky při návštěvách a trvající manipulaci dětí (která byla zjištěna ze změny názorů dětí na čas strávený s otcem po návštěvách matky – původní spokojenost s pobytem u otce se proměnila v odtažitost a odmítavý přístup) byl soudem zakázán její styk s dětmi pro narušování psychické pohody dětí a maření účelu jejich pobytu v neutrálním prostředí.¹⁷⁶

Renáta Šínová se ve svém článku¹⁷⁷ zabývá otázkou přípustnosti umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v případě, kdy se nezletilý syn ve věku jedenácti let rozhodl nerespektovat rozsudek, jímž byl svěřen do stejnoměrné střídavé péče matky a otce, a několikrát utekl ze školy. Důvodem pro útky nezletilého byl jeho nesouhlas s příliš rozsáhlou péčí otce. V návaznosti na popsané incidenty byl nezletilý na základě předběžného opatření dle § 452 ZŘS umístěn do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, přičemž potřeba tohoto umístění byla odůvodněna ochranou zdraví, života a zdravého vývoje chlapce.¹⁷⁸ Prostředí u otce by dle soudu mohlo chlapce při jeho momentálním rozpoložení traumatizovat a pobyt u matky byl shledán nevhodným z důvodu matčiny podpory synova odmítavého postoje vůči otci. Nezletilý syn se vyjádřil ve smyslu, že než být v péči otce, chce být raději umístěn v zařízení. Následně obecné soudy rozhodovaly o návrhu matky na zrušení předběžného opatření, který zamítly. Tentokrát z odůvodnění ovšem vyplynul zcela odlišný důvod pobytu nezletilého v zařízení, a to sice, že nezletilý dosud nezměnil názor na střídavou péči. Ústavní soud se touto věcí zabýval dokonce dvakrát – poprvé po vydání předběžného opatření¹⁷⁹ a podruhé po zamítnutí návrhu na jeho zrušení¹⁸⁰, v obou případech ústavní stížnost

¹⁷⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. II. ÚS 1483/20.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ Rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 16. 4. 2021, č. j. 90 P 491/2015-1212.

¹⁷⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. Předběžné opatření podle § 452 z. ř. s. optikou Ústavního soudu. *Bulletin advokacie* [online]. Praha: Česká advokátní komora, 2022 [cit. 9. 6. 2023]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_11_2022_web.pdf.

¹⁷⁸ Chlapec byl dle soudu ohrožen jak svými útky, tak rodičovským konfliktem.

¹⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2022, sp. zn. II. ÚS 1336/22.

¹⁸⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2022, sp. zn. III. ÚS 1575/22.

matky odmítnul jako zjevně neopodstatněnou. Šínová vnímá problematičnost předmětného postupu soudů v jeho donucovacím charakteru vůči dítěti, ale také v absenci přihlídnutí k názoru dítěte, které svůj nesouhlas s péčí otce vyjadřovalo konzistentně po dobu šesti let. Dle Šínové pokud Ústavní soud tvrdí, že nelze ukládat pokuty povinnému rodiči, kterému se nedaří přesvědčit dítě ke kontaktu s druhým rodičem, nemělo by *a minori ad maius* být možné dítě pro jeho nesouhlas s kontaktem s rodičem umístit do zařízení.¹⁸¹ Na tomto místě je vhodné zmínit, že z rozhodnutí Ústavního soudu, která jsem citovala výše v rámci pojednání o výkonu rozhodnutí uložením pokuty, se podává, že soudy nemají ukládat pokuty povinnému rodiči pro neplnění povinnosti předat dítě pouze z důvodu odmítavého postoje dítěte, avšak s výhradou situací, kdy je onen odmítavý postoj zapříčiněn povinným rodičem. Z textu nadepsaných usnesení Ústavního soudu nicméně není zřejmé, zda byla manipulace prokázána či nikoli. Lze však přisvědčit, že pokud dítě zastává po dobu šesti let stejný názor, jeví se nepravděpodobným, že by jeho přechodný pobyt v zařízení mohl přispět ke změně tak ustáleného názoru, přičemž delší pobyt by se již s velkou pravděpodobností dostal do rozporu s nejlepším zájmem dítěte.

3.7. Nepřípustnost umístění dítěte do psychiatrické léčebny z důvodu odmítavého postoje vůči rodiči

Ústavní soud v roce 2011 projednával případ, v němž byl v důsledku změny zamítavého prvostupňového rozhodnutí odvolacím soudem nezletilý předběžným opatřením umístěn do psychiatrické léčebny z důvodu přetrvávající manipulace ze strany matky. Matka měla dle zjištění obecných soudů svým vlivem na nezletilého zapříčinit jeho odmítavý postoj vůči otci. Na základě tohoto zjištění podal kolizní opatrovník návrh na umístění nezletilého do psychiatrické léčebny jakožto „neutrálního léčebného prostředí“. Onomu návrhu vyhověl až odvolací soud, který zároveň potvrdil výrok soudu prvního stupně o uložení povinnosti účasti rodičů na rodinné terapii. Své rozhodnutí zdůvodnil odkazem na znalecký posudek, v němž byla shledána potřeba umístit dítě po dobu hodnocení výchovných předpokladů rodičů do neutrálního prostředí, kde nebude ovlivňováno. Po zrušení předmětného předběžného opatření okresním soudem a jeho

¹⁸¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. Předběžné opatření podle § 452 z. ř. s. optikou Ústavního soudu. *Bulletin advokacie* [online]. Praha: Česká advokátní komora, 2022 [cit. 9. 6. 2023]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_11_2022_web.pdf.

opětovném obnovení krajským soudem matka podala ústavní stížnost, které bylo Ústavním soudem vyhověno. Ústavní soud v jednání krajského soudu spatřoval zásah do práva na ochranu soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 LZPS), práva rodičů na péči o děti a jejich výchovu (čl. 32 odst. 4 LZPS), práva domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu (čl. 36 odst. 1 LZPS) a shledal také rozpor se zájmem dítěte, jenž má být dle čl. 3 ÚoPD předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Kromě vad procesního postupu **Ústavní soud odvolacímu soudu vytýkal nepřiměřenost zvoleného zásahu ve vztahu ke sledovanému cíli, tedy zajištění práva nezletilého na rozvíjení vztahu s otcem.** Dle Ústavního soudu nelze odhlédnout od subsidiarity umístění dítěte do ústavního zařízení, natož do psychiatrické léčebny. **V úvahách odvolacího soudu tak absentovalo vyřešení otázky, zda je pro naplnění sledovaného cíle nezbytné odejmout dítě z existujícího rodinného prostředí, a v případě kladné odpovědi následné zodpovězení otázky, zda neexistuje vhodnější prostředí, do něhož by mohl být nezletilý jakožto zdravé dítě umístěn.** Ústavní soud zároveň poskytuje odpověď na druhou z položených otázek – psychiatrická léčebna v daném případě vhodným prostředím nebyla. Pro úplnost nicméně cituji z předmětného nálezu, že „*Ústavní soud nemá ambici vyloučit daný typ léčebny z použití pro účel sledovaný odvolacím soudem vůbec (jeho povinností je posoudit konkrétní věc); nevhodnost prostředí, jež psychiatrická léčebna představuje, se v daném případě (vedle toho, co již bylo řečeno) spojuje současně s tím, na jakou dobu měla být pro tento účel použita*“¹⁸².“¹⁸³

Umístění dítěte do psychiatrické léčebny, byť odůvodněné naléhavou potřebou pobytu dítěte v neutrálním prostředí pro nátlak ze strany rodičů, považuji za velmi nevhodné řešení. Za nepřiléhavé jej považuji především proto, že psychiatrická léčebna, jak již z názvu vyplývá, je zdravotnickým zařízením, tudíž zařízením, které je určeno pro osoby vyžadující zdravotní péči. Nezletilý z nadepsaného případu takovou osobou nebyl, nedisponoval žádnou lékařskou diagnózou. Do psychiatrické léčebny tak byl umístěn, aby byl prost negativního vlivu matky a za účelem vyčkání, zda se na rodičích projeví efekt rodinné terapie. Při takovém vymezení účelu pobytu v psychiatrické léčebně je

¹⁸² Tedy bez jakéhokoli *a priori* stanoveného časového omezení.

¹⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10.

zjevné, že by ji mohlo zastoupit i jiné zařízení či přechodná péče třetí osoby (například péče rodinného příslušníka či pěstounská péče na přechodnou dobu). Jeví se absurdním umístit dítě do zdravotnického zařízení v situaci, kdy soud zároveň v navazujícím výroku uznává, že jsou to rodiče, kdo vyžaduje terapeutické intervence.

3.8. Trestněprávní důsledky manipulace nezletilého dítěte

Okresní soud Brno-venkov¹⁸⁴, a posléze i Krajský soud v Brně¹⁸⁵ rozhodovaly o péči o nezletilého syna, jenž byl původně po rozpadu partnerství rodičů v péči matky a s otcem se pravidelně stýkal. Matka následně začala v kontaktu syna s otcem bránit, a to prostřednictvím manipulace se synem, která spočívala ve sdělování nepravdivých informací o otci. **Nadto matka nařkla otce, že se měl dopustit fyzického násilí vůči synovi, protože bylo proti matce následně vedeno trestní stíhání pro trestné činy křivého obvinění, ohrožování výchovy dítěte a týrání svěřené osoby (spočívající v manipulaci syna proti otci), pro něž byla následně i pravomocně odsouzena.**¹⁸⁶ Matkou podané dovolání proti rozhodnutí v trestní věci bylo Nejvyšším soudem odmítnuto.¹⁸⁷ Důsledkem negativního vlivu matky na syna bylo odmítavé stanovisko syna vůči otci. Krajský soud po učiněném zjištění o trvající manipulaci syna, jakož i o absenci vhodných podmínek pro výchovu nezletilého u otce, rozhodl předběžným opatřením o předání syna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V rámci znaleckého zkoumání obou rodičů bylo zjištěno, že ani jeden z rodičů netrpí duševní poruchou, nicméně matčina výchovná způsobilost je oproti otcově snížena z důvodu abnormních osobnostních rysů. V průběhu pobytu nezletilého v zařízení se v návaznosti na kontakt s otcem postupně začal zlepšovat jejich vzájemný vztah, oproti tomu matka zneužívala kontaktu se synem v zařízení k další manipulaci. **Nezletilý syn byl následně rozsudkem soudu prvního stupně svěřen do péče otce. Matka byla na základě návrhu Okresního státního zastupitelství Brno-venkov zbavena rodičovské odpovědnosti pro její zneužívání ve vlastní prospěch a v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.** Matka podala ve věci zbavení rodičovské odpovědnosti dovolání, které

¹⁸⁴ Rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 24. 5. 2018, č. j. 0 P 277/2013-299.

¹⁸⁵ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2019, č. j. 16 Co 254/2018-2380.

¹⁸⁶ Řízení bylo vedeno u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 90 T 39/2019.

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, č. j. 3 Tdo 926/2021-1273.

však bylo Nejvyšším soudem odmítnuto.¹⁸⁸ **Možnost styku matky s nezletilým dítětem byla na základě rozhodnutí soudu zachována a styk byl upraven v rozsahu jednoho asistovaného styku za dva měsíce.** Matka následně podala proti rozsudkům obecných soudů ústavní stížnost, která byla Ústavním soudem odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.¹⁸⁹

Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci rozhodoval o odvolání **matky, která byla soudem prvního stupně odsouzena pro přečiny křivého obvinění a ohrožování výchovy dítěte.** Uvedených přečinů se měla dopustit tím, že **podala trestní oznámení na otce pro jeho údajné pohlavní zneužívání dětí (řikejme jim A. a B.) a přiměla děti ke spolupráci za účelem podpořit své falešné obvinění otce.** Dle tvrzení matky mělo docházet k závadovému sexuálnímu chování nezletilých dětí, což připisovala jejich pohlavnímu zneužívání ze strany otce. Dále tvrdila, že otec se měl pod záštitou hry dotýkat dětí na pohlavních orgánech. Trestní řízení vedené proti otci bylo odloženo dle § 159a odst. 1 TŘ, tedy z důvodu, že bylo zjištěno, že ve věci nejde o podezření z trestného činu a nebylo na místě věc vyřídit jinak. Z prověřování, které sestávalo mimo jiné ze znaleckého zkoumání nezletilého A., který ve věci vypovídal, vyplynulo, že nezletilý A. při své výpovědi nepopisoval skutečně prožité události a byl k sexuálnímu hrámu s mladším bratrem B. inspirován matkou. Z provedeného dokazování v trestním řízení vedeném proti matce vyplynul matčin motiv pomsty otci, kdy se měla snažit o narušení otcových rodinných vazeb, přičemž v případě vztahu otce s nezletilým A. se jí to mělo povést. Dle odvolacího soudu *„obžalovaná jako matka nezletilých dětí, namísto toho, aby je chránila, poskytovala jim péči, dávala jim pocit bezpečí a vytvářela prostředí pro jejich klidný a harmonický vývoj, je naopak vystavovala konfliktním situacím, stresu, nutila děti předvádět oplzlé scény za účelem pořízení videozáznamu, nutila nezl. (...) lhát policii, manipulovala s dětmi a tímto svým jednáním chtěla zejména docílit narušení vztahu dětí s otcem a zamezit jejich styku.“*¹⁹⁰ Odvolací soud proto matčino odvolání zamítnul¹⁹¹ a matkou podané dovolání bylo následně Nejvyšším soudem

¹⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2020, č. j. 24 Cdo 80/2020-2552.

¹⁸⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 1. 2020, sp. zn. II. ÚS 2476/19.

¹⁹⁰ Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 28. 4. 2020, č. j. 2 To 10/2020-410.

¹⁹¹ Ibidem.

odmítnuto.¹⁹² Matce byl uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem výkonu na zkušební dobu dvou let.¹⁹³

Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně posuzoval odvolání podané matkou proti rozsudku soudu prvního stupně, jímž byla **matka uznána vinnou ze spáchání přečinu ohrožování výchovy dítěte. Ohrožování výchovy dítěte mělo spočívat v matčině bránění kontaktu nezletilého syna s otcem** (za což jí bylo soudem v rámci výkonu rozhodnutí uloženo celkem dvacet jedna pokut), **vyjadřování hyperkritického postoje k otci před synem, sdělování svých obav z otce synovi, sdělování synovi, že otec matku bil, a očekávání identifikace syna se svými názory na otce, přičemž měla syna v citové rovině odměňovat za negativní projevy k otci.** Dále se matka nadepsaného přečinu měla dopustit tím, že **podala na otce trestní oznámení pro týrání syna, což se nicméně neprokázalo, a syn byl v tomto důsledku vystavován nadměrné psychické zátěži, když se musel opakovaně podrobit znaleckému zkoumání.** Svým manipulativním jednáním matka docílila toho, že syn čelil dlouhodobému konfliktu loajality a jeho vývoj se stal disharmonickým s projevy vyhýbavé citové vazby a falešného sebepojetí. Syn v důsledku šest let trvající manipulace ze strany matky odmítá soudně stanovený styk s otcem. Odvolací soud v rámci usnesení zrekapituloval aktuální rozhodnutí soudu o péči o nezletilého – soud v důsledku odmítavého postoje nezletilého k otci svěřil dítě do péče matky, jelikož ze znaleckých posudků vyplynulo, že negativní vztah k otci dosahuje takové intenzity, že přímý styk s otcem není v zájmu nezletilého. Soud rozhodující v řízení o péči o nezletilé dítě dodal, že takové uspořádání není k otci spravedlivé, nicméně je v zájmu dítěte, aby bylo v klidovém prostředí, kterým je pro ně při jeho psychickém stavu pouze prostředí u matky. Odvolací soud vzal skutkový stav za dostatečně prokázaný, když z informací ze spisu soudu rozhodujícího o péči o nezletilé dítě ve spojení se znaleckými posudky a výpověďmi svědků vyplýval stejný závěr o vině obžalované, a rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.¹⁹⁴ Matce tak byl pravomocně

¹⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2020, č. j. 8 Tdo 1152/2020-441.

¹⁹³ Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 28. 4. 2020, č. j. 2 To 10/2020-410.

¹⁹⁴ Usnesení Krajského soudu v Brně – pobočka ve Zlíně ze dne 9. 10. 2018, č. j. 6 To 160/2018-582.

uložen trest odnětí svobody v trvání dvanácti měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu třiceti šesti měsíců.¹⁹⁵

Z nadepsaného případu nevyplývá, zda jsou matčina tvrzení o násilí páchaném na ní v minulosti otcem pravdivá. Pokud by tato tvrzení nicméně pravdivá byla, vyvstává zde etická otázka – jak přísně by měly soudy hodnotit manipulaci dítěte v případě, že manipulující rodič byl v minulosti druhým rodičem bit? Je otázkou, zda není v tomto případě manipulace dítěte omluvitelná traumatem matky jakožto oběti otcova násilí a strachem, že se otec dopustí násilí i na společném dítěti. Domnívám se, že v takovém případě je namístě věnovat čas dokazování pravdivosti matčina výroku o násilí ze strany otce a následně ke zjištěné skutečnosti při rozhodování o trestném činu matky přihlídnout. Nicméně pro pořádek dodávám, že z citovaného rozhodnutí odvolacího soudu se nepodává, jak soud při řešení této problematiky postupoval, tudíž tento odstavec je pouhou polemikou, nikoli kritikou.

Z posledně popisovaného případu si ještě dovolím citaci vystihující vztah opatrovnického a trestního soudu při zjištěné manipulaci: „(...) *opatrovnické řízení nemůže mít a nemělo za cíl posuzovat předmětné protiprávní jednání a trestnou činnost obžalované, ale jediným jeho smyslem, jak sám opatrovnický soud konstatuje, bylo zajištění nyní nejvhodnějšího výchovného prostředí pro nezletilého. Vzhledem k tomu, že dlouhodobou manipulací obžalované se synem a jejím protiprávním jednáním došlo nyní až ke zcela zásadnímu i vnitřnímu a psychickému odloučení syna od otce, vlastně nezbylo opatrovnickému soudu jiné řešení, než zajistit i přes nyní, trestním soudem prokázanou trestnou činnost obžalované, klidové prostředí pro nezletilého u jeho matky.*“¹⁹⁶ Jinými slovy opatrovnický soud při svém rozhodování sleduje nejlepší zájem dítěte, jak je zjištěn v době rozhodování, kdežto úkolem trestního soudu je postih společensky škodlivého jednání matky, které si nelze odmyslet z důvodu, že v důsledku tohoto jednání je v nejlepším zájmu dítěte být v péči matky. Pokud bychom onen názor akceptovali, mohli bychom *ad absurdum* stejnou optikou posuzovat i případy trestné činnosti s následným

¹⁹⁵ Ibidem.

¹⁹⁶ Ibidem.

rozvojem Stockholmského syndromu u obětí, a pachatele zprošťovat viny jen proto, že k nim oběť má kladný vztah.

4. Prání dítěte versus nejlepší zájem dítěte

Jak již bylo výše uvedeno, v řízení ve věcech, které se týkají nezletilého dítěte, je vůdčí zásadou determinující rozhodnutí soudu nejlepší zájem dítěte. Nejlepší zájem dítěte je v průběhu řízení soudem zjišťován prostřednictvím dokazování. Soud poznává nejlepší zájem dítěte z vyjádření kolizního opatrovníka dítěte, z posudků výchovných schopností a vhodnosti výchovného prostředí u rodičů, jakož i z názoru dítěte. Jen těžko by mohl obstat postulát, že lze náležitě zjistit nejlepší zájem dítěte, aniž by byl v řízení slyšen jeho názor. Proto je v českém právním řádu, jakož i na mezinárodní úrovni, zakotvena povinnost soudů zjistit názor dítěte ve věci, která se jej týká, a to po informování dítěte o povaze řízení způsobem přiměřeným jeho věku.

4.1. Právní úprava právního dítěte na mezinárodní úrovni

V článku 12 odst. 1 ÚoPD je stanovena povinnost smluvních států zabezpečit „*dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají*“ a věnovat těmto názorům zřetel odpovídající věku a rozumové úrovni dítěte. Odstavec druhý nadepsaného článku následně specifikuje tuto povinnost jako umožnění dítěti být slyšeno v každém soudním a správním řízení, jež se jej dotýká, a to buď přímo, či prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu. Nelze ponechat bez povšimnutí VII. Všeobecný komentář č. 12, v němž Výbor pro práva dítěte zdůraznil nevhodnost právního či praktického zakotvení minimálního věku dítěte pro zjišťování jeho názoru. Výbor v této souvislosti poukázal na výzkumy, které prokázaly, že dítě „*je schopno svůj názor vyjádřit už od nejtělejšího věku, přestože zatím nemusí být schopné je vyjádřit slovně*“¹⁹⁷, pročež doporučením Výboru je, aby státy respektovaly a uznávaly i vyjádření názoru dítěte prostřednictvím hry, řeči těla, mimiky či třeba kreslení.

ÚoVPD se v čl. 3 věnuje právu dítěte na informace a na vyjádření názoru v řízení, nicméně otázku věkového limitu dítěte ponechává zcela na smluvních státech, když

¹⁹⁷ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016. [cit. 6. 4. 2023]. s. 64. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

hovoří o dítěti, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci. Těmto dětem přiznává v soudních řízeních, která se jich týkají, právo na příslušné informace, na konzultaci a možnost vyjádřit svůj názor, a konečně právo na informaci o možných důsledcích vyhovění tomuto názoru a možných důsledcích rozhodnutí.

4.2. Právní úprava přání dítěte na vnitrostátní úrovni

Ekvivalentní právní úpravou problematiky zjišťování názoru dítěte je na vnitrostátní úrovni § 867 OZ, který samotné právo dítěte na sdělení názoru konkretizuje, když stanoví vyvratitelnou podmínku, že se má za to, že dítě starší dvanácti let je schopno pochopit informace o řízení, vytvořit si na jejich základě názor a sdělit jej. Pro opačné případy občanský zákoník počítá s výslechem osoby, která je schopna chránit zájmy dítěte (typicky touto osobou bude pracovník OSPOD). Povinností soudu je potom vytvořit dítěti podmínky pro uplatnění jeho participačních práv a věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost.

Nelze však v zákoně uvedenou věkovou hranici dvanácti let paušalizovat. Ústavní soud v minulosti zdůraznil, že „většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku 10 let“¹⁹⁸ a soudy by měly připustit, že i sedmiletý či osmiletý nezletilý může disponovat vlastním úsudkem.¹⁹⁹

V procesní rovině zakotvuje dotčené právo § 100 odst. 3 OSŘ, který poměrně podrobně rozpracovává právo dítěte být slyšeno, když stanoví i konkrétní formy zjištění názoru dítěte a jejich hierarchii. Primát přitom náleží přímému výslechu dítěte soudem. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti třetích osob, existuje-li podezření, že by dítě v jejich přítomnosti nevyjádřilo svůj skutečný názor. Jiné formy zjištění názoru dítěte (prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného OSPOD) zákon vyhrazuje pouze pro výjimečné případy. Názor dítěte má soud vzít v potaz s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.

K formám vyjádření názoru dítěte Ústavní soud opět podotýká, že „i v tomto ohledu je rozhodná rozumová a emocionální vyspělost nezletilého dítěte, přičemž nelze

¹⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

¹⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. II. ÚS 3765/11.

*a priori například vyloučit, že i devítileté dítě bude natolik rozumově a emocionálně vyspělé na to, aby bylo vyslechnuto přímo před soudem.*²⁰⁰

Zákon o zvláštních řízeních soudních poté v § 20 odst. 4 stanoví informační povinnost soudu, zákonného zástupce a opatrovníka vůči nezletilému dítěti, které je schopno chápat smysl řízení. Informační povinnost se mimo jiné vztahuje na vysvětlení možných důsledků soudního vyhovění názoru, který nezletilý v řízení sdělí.

4.3. Přání dítěte v judikatuře Ústavního soudu

Ústavní soud v minulosti judikoval, že opominou-li obecné soudy v průběhu řízení, jehož účastníkem je nezletilý, zjistit názor dítěte, dopustí se porušení základních ústavně zaručených práv nezletilého, a to konkrétně práv dle čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 ÚoPD, jakož i práva na soudní ochranu vyplývajícího z čl. 36 odst. 1 LZPS a práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 EÚLP. Zajímavým se jeví závěr Ústavního soudu, že tento zásah do práv nezletilého je zároveň porušením základního ústavně zaručeného práva stěžovatele (v předkládaném případě se jednalo o matku nezletilé) na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 LZPS, jelikož „*tato porušení základních ústavně zaručených práv nezletilé totiž představovala i zásadní interferenci s řádným průběhem dokazování.*“²⁰¹

Z výše uvedených citací právní úpravy lze naznat, že zákon neukládá soudci povinnost řídit se při svém rozhodování názorem dítěte. Soud však má vyjádřený názor vzít při svém rozhodování v úvahu, a to s přihlédnutím k věku a rozumové vyspělosti dítěte. Uvedené lze chápat v tom smyslu, že soud by se měl ve svém rozhodnutí s názorem nezletilého vypořádat, což zahrnuje i případné vysvětlení důvodů, pro něž se soud od vyjádřeného názoru odchýlil, samotnému nezletilému.

Důvodem pro nestanovení povinnosti soudce vyhovět ve svém rozhodnutí názoru dítěte se jeví skutečnost, že ne vždy je přání dítěte zároveň v jeho nejlepším zájmu, obzvláště pokud se jedná o dítě mladšího věku či nižší rozumové vyspělosti. Situace, kdy je přání dítěte odlišné od jeho nejlepšího zájmu, může nastat také v důsledku předchozí

²⁰⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. II.ÚS 4089/19.

²⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18.

manipulace dítěte ze strany rodiče. Na tuto variantu ostatně upozornil i Ústavní soud, a to v souvislosti s řízením o změně dosavadní péče o dítě: „*V souvislosti se zjišťováním přání dítěte Ústavní soud rovněž zdůrazňuje, že pokud bylo dítě již dříve svěřeno jednomu z rodičů do výlučné péče a nově se posuzuje možnost změny výchovných poměrů na střídavou péči, je možné, že se rodič, jenž měl dítě dosud v péči, snažil přání dítěte zmanipulovat (...), přičemž úkolem obecných soudů je tuto manipulaci pokud možno odstínit.*“²⁰²

Z výše uvedeného vyplývá, že střet přání dítěte s nejlepším zájmem dítěte není problematikou, k níž by mohl zákon poskytnout univerzální řešení. Nadepsané téma je tak předmětem diskrece soudů a klíč k řešení dotčeného střetu nalezneme v judikatuře, kterou predestírám v následujících několika odstavcích.

Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost, již podal otec třináctiletého syna proti rozsudku o změně výchovných poměrů, kterým byl nezletilý svěřen do střídavé péče rodičů namísto původní výlučné péče otce. Stěžovatel soudu mimo jiné vyčítal, že nezohlednil přání dítěte, když došel k závěru, že synův negativní názor na matku byl důsledkem manipulace ze strany otce. Stěžovatel argumentoval, že ve třinácti letech věku není názor dítěte snadno ovlivnitelný. Ústavní soud stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost. V odůvodnění usnesení vyjádřil názor, že **věk třinácti let není zárukou nezávislého názoru**, naopak se jedná o období, kdy je postoj dítěte k rodičům ovlivnitelný. Dále vyslovil, že „zejména u dětí mladšího věku nelze ‚automaticky‘ dovozovat, že trvání na realizaci soudem stanoveného modelu péče rodičů o něj i proti vůli dítěte je v rozporu s jeho nejlepším zájmem.“²⁰³ Jakkoli Ústavní soud v souladu se svou dřívější judikaturou připustil, že v momentě, kdy je rozumová a emocionální vyspělost dítěte na dostatečné úrovni, je třeba jeho názor brát jako „zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu“²⁰⁴, obratem dodal, že není možné, aby se soudy sděleným názorem řídily bez pečlivého a komplexního posouzení jeho zájmů.²⁰⁵

²⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

²⁰³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. II. ÚS 237/22.

²⁰⁴ Ibidem.

²⁰⁵ Ibidem.

Ústavní soud se zabýval případem, v němž devítiletá nezletilá během půl roku změnila názor ze spokojenosti s tehdy nastavenou péčí (stýkala se jak s matkou, tak s otcem) na stanovisko, kdy žádala, aby byl její pobyt u otce zkrácen z období čtvrtek až úterý na období čtvrtek až neděle, přičemž dále nezletilá sociální pracovníci detailně specifikovala, v jakém rozsahu chce s jedním a druhým rodičem trávit prázdniny (převážně chtěla trávit čas s matkou). Na dotaz sociální pracovníce, zda s nezletilou rodiče hovoří o tom, co má říkat, nezletilá připustila, že s ní na toto téma hovoří matka. Stěžovatelem v této věci byl otec nezletilé, který argumentoval mimo jiné takto: „*Nejlepší zájem nezletilé krajský soud ztotožnil s jejím přáním (bez ohledu na její věk a manipulaci) a se stálostí výchovného prostředí, což je sice doposud běžná, avšak judikaturou Ústavního soudu již překonaná, představa obecných soudů. Naprosto alarmující jsou pak věty krajského soudu v odůvodnění, že ‚zjištění míry manipulace s nezletilou (...) by ve věci nepřineslo nic zásadního‘, a že rozsah styku podle rozsudku městského soudu ‚připomínal model střídavé péče‘, což bylo podle krajského soudu nesprávné, a styk radikálně zúžil.*“²⁰⁶ Ústavní soud v senátu složeném z Josefa Fialy, Radovana Suchánka a Jana Filipa rozhodl poměrem hlasů 2 : 1 o zamítnutí ústavní stížnosti a přiklonil se tak k argumentaci Krajského soudu v Brně, v níž „*krajský soud zdůraznil (...), že skutečnosti, které mu nezletilá sdělila v průběhu pohovoru, odpovídají obsahu pohovorů provedených kolizním opatrovníkem a navazují na obsah pohovorů v řízení před městským soudem. Nepochybně problematiku svých běžných i neběžných styků s otcem řešila s matkou, ale soudu rozumně vysvětlila svůj názor a přání ve věci a krajský soud neshledal důvod pro to, aby ji dále nepřiměřeně zatěžoval případným dalším, a časově náročným, psychologickým zkoumáním.*“²⁰⁷ Ústavní soudce Jan Filip nicméně využil svého práva přiložit **odlišné stanovisko**, v němž s poukazem na dosavadní judikaturu Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva vyjádřil názor, že „*problém vyžádání znaleckého posudku pro závěr o tom, zda dítě je či není jedním z rodičů manipulováno, je nejen součástí řádně vedeného soudního řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny, ale i předpokladem pro další pokojné uspořádání rodinných poměrů. (...) V kontextu výše uvedeného pak vyplývá ze soudního spisu, že dosud nebylo odborně zjišťováno, zda byla či nebyla nezletilá zmanipulována některým z rodičů,*

²⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. IV. ÚS 699/22.

²⁰⁷ Ibidem.

*ačkoli takový požadavek je Ústavním soudem i Evropským soudem pro lidská práva považován alespoň za žádoucí a v pochybnostech za potřebný. Nezletilá je nízkého věku – 9 let – není tedy jisté (a v kontextu posuzované věci by mělo být podle Ústavního soudu prokázáno), zda dokáže prezentovat nezávisle své názory nebo jen opakuje názory některého z rodičů.*²⁰⁸

Ústavní soud se ke zjišťování přání dítěte vyjádřil také v případě, kdy se vyjadřovala osmiletá dívka k preferovanému nastavení péče. Její stanovisko v řízení před soudem prvního stupně bylo odlišné od vyjádřeného názoru v rámci odvolacího řízení. V odvolacím řízení dívka výrazněji preferovala matku. **Ústavní soud obecným soudům vytknul, že kritérium přání dítěte nebylo dostatečně posouzeno, když odvolací soud nijak nezkoumal, zda byla změna v dívčině postoji zapříčiněna ovlivňováním ze strany matky, a ani jeden z obecných soudů se výslovně nevyjádřil k možné manipulaci, zejména s ohledem na dívčin nízký věk (osm let).**²⁰⁹

Ústavní soud se zabýval ústavní stížností tří nezletilých synů (nejstarší sedmnáctiletý A., prostřední čtrnáctiletý B. a nejmladší C., jehož věk není uveden), kteří se domáhali zrušení usnesení Krajského soudu v Brně²¹⁰, jímž bylo potvrzeno předběžné opatření upravující styk nezletilých synů s otcem. Nezletilí synové se s otcem stýkat nechtěli, nicméně během řízení bylo znaleckým posudkem zjištěno, že názor synů na otce je ovlivněn manipulací ze strany jejich matky, která otce synům popisovala jako nebezpečného a obdobnými způsoby se snažila jeho roli ve výchově synů minimalizovat. Ústavní soud akcentoval, že **jakkoli je přání dítěte, obzvláště ve věku blízkém zletilosti, třeba respektovat, nelze zároveň odhlédnout od příčin, které k onomu přání vedly.** Z tohoto důvodu Ústavní soud nepovažuje závěry o (alespoň prozatímní) potřebě úpravy styku synů s otcem, uvedené v napadeném usnesení, za „svévolné či extrémně vybočující z principu spravedlnosti, a tudíž neústavní“²¹¹, a ústavní stížnost odmítnul.²¹²

²⁰⁸ Ibidem.

²⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14.

²¹⁰ Usnesení Krajského soudu ze dne 23. 6. 2022, č. j. 38 Co 93/2022-200.

²¹¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2022, sp. zn. IV. ÚS 2492/22.

²¹² Ibidem.

V roce 2021 obdržel Ústavní soud ústavní stížnost, jíž se zabýval v řízení pod sp. zn. IV. ÚS 1669/21. Stěžovatel, otec dvou nezletilých dcer, se ústavní stížností domáhal zrušení rozsudků soudů prvního i druhého stupně, jimiž byl zamítnut jeho návrh na změnu styku s nezletilými z dosavadní výlučné péče matky na střídavou péči obou rodičů. Hlavním argumentem otce pro existenci podstatné změny poměrů odůvodňující změnu původního rozhodnutí bylo dcerami vyslovené přání být napříště ve střídavé péči obou rodičů. Okresní soud Praha-východ i Krajský soud v Praze nicméně oba dospěly k závěru, že vyslovené přání nezletilých je výsledkem „*dlouhodobé citové manipulace otcem, nikoliv projev skutečného přání nezletilých*“²¹³, protože **dle nadepsaných soudů není možné postavit změnu rozhodnutí o styku na vyslovených přáních dětí, které nereflektují jejich skutečný názor. Kromě toho obecné soudy neshledaly, že by byla naplněna další kritéria pro střídavou péči, když otec na nezletilé působí se snahou polarizovat jejich vnímání své osoby jako dobré a osoby matky jako zlé.** Ústavní soud vyhodnotil rozhodnutí obecných soudů jako dostatečně odůvodněné a ústavně konformní, a ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.²¹⁴

4.4. Přání dítěte v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Zaměříme-li se na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, zjistíme, že je velmi zdrženlivý, pokud jde o svěřením zmanipulovaného dítěte do péče rodiče, který jej nemanipuloval. Svou zdrženlivost ESLP odůvodňuje skutečností, že **jakkoli může být názor dítěte na rodiče výsledkem předchozího ovlivňování, má-li dítě nepřátelský vztah k rodiči, je třeba mít na zřeteli zprávy psychologů, pokud upozorňují na rizikovost přesunu dětí k druhému rodiči z hlediska jejich duševního zdraví.** Dle názoru ESLP by v takových případech měla změně péče o děti předcházet opatření cílená na obnovu narušeného vztahu mezi dětmi a rodičem^{215, 216}.

ESLP se také věnoval případu, v němž byly děti nejprve svěřeny do péče matky, nicméně soud rozhodl, že celé letní prázdniny stráví u otce. Po uplynutí dvou měsíců

²¹³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 8. 2021, sp. zn. IV. ÚS 1669/21.

²¹⁴ Ibidem.

²¹⁵ Rozsudek ESLP ve věci *N. Ts. a ostatní proti Gruzii* ze dne 2. 2. 2016, stížnost č. 71776/12.

²¹⁶ DUŠKOVÁ, Šárka. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 282. ISBN 978-80-7598-683-2.

u otce děti znenadání začaly odmítat kontakt s matkou, vykazovaly vůči ní i agresi. Děti byly následně soudem svěřeny do péče otce, přičemž matce bylo přiznáno právo se s dětmi stýkat. Matce bylo nicméně *de facto* znemožněno se s dětmi pro jejich přetrvávající odpor stýkat, proto podala stížnost k ESLP. Senát ESLP judikoval, že jakkoli uznává důležitost vysloveného přání a názoru dítěte, zdůrazňuje také, že přání dítěte nemusí být vždy upřednostněno před právy rodiče, obzvláště pokud jde o kontakt s dítětem, a nemělo by být považováno za jediné vodítko k určení nejlepšího zájmu dítěte. Nelze také odhlédnout od okolnosti, že nejlepší zájem dítěte za normálních okolností zahrnuje kontakt s oběma rodiči, s výhradou nebezpečí takového kontaktu pro zdraví či vývoj dítěte. Nadto **ESLP uzavírá, že pakliže soud rozhodne pouze na základě přání dítěte, které je patrně důsledkem konfliktu loajality či manipulace ze strany rodiče, může být takové rozhodnutí v rozporu s čl. 8 EÚLP**^{217, 218}.

Zajímavé je rovněž rozhodnutí ESLP týkající se problematiky respektování přání dítěte staršího dvanácti let. Zde se jednalo o případ, kdy matka dětí zemřela a soudy rozhodovaly mezi svěřením dětí do péče matčiny partnerky, s níž (a se zesnulou matkou) děti doposud žily ve Finsku, a svěřením do péče otce, s nímž se děti dosud stýkaly a který žil ve Švýcarsku. Finské soudy prvního a druhého stupně judikovaly, že jakkoli děti vyslovily přání zůstat s matčinou partnerkou, bylo v jejich nejlepším zájmu, aby byly svěřeny do péče otce (který byl v řízení před ESLP stěžovatelem). Naproti tomu Nejvyšší soud se přiklonil k názoru dětí a svěřil je do péče matčiny partnerky. **ESLP Nejvyššímu soudu vyčetl, že *de facto* přiznal dětem bezpodmínečné právo veta, když se ztotožnil s jejich přáním, aniž by nařídil ústní jednání a vynaložil provedením dalšího dokazování snahu o objasnění přání dětí, tedy zda jejich přání zůstat s matčinou partnerkou a nevídat se s otcem nebylo ovlivněno manipulací.** Dále měl Nejvyšší soud dle ESLP zvážit, zda by dětem hrozila větší újma svěřením do péče otce či do péče matčiny partnerky, přičemž druhá možnost by pro děti znamenala faktické ukončení jejich vztahu s otcem. Dle ESLP **bylo rozhodnutí soudu poslední instance**

²¹⁷ Článek 8 EÚLP:

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

²¹⁸ Rozsudek ESLP ve věci *K. B. a ostatní proti Chorvatsku* ze dne 14. 3. 2017, stížnost č. 36216/13.

dosaženo způsobem, který důvodně vzbudil v otci dojem, že matčina partnerka může děti beztrestně manipulovat a narušit tak jejich vztah s otcem. ESLP proto judikoval, že postupem Nejvyššího soudu bylo porušeno ustanovení čl. 8 EÚLP.²¹⁹

²¹⁹ Rozsudek ESLP ve věci *C. proti Finsku* ze dne 9. 5. 2006, stížnost č. 18249/02.

Závěr

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé mají zásadní celospolečenský vliv, jelikož každý se může nezávisle na své vůli stát v průběhu svého života jejich účastníkem. Rozhodnutí v těchto řízeních představují nezřídka velmi citelný zásah do osobní sféry účastníků a v různé míře určují směr jejich dalšího života. Nezletilé děti se potom nacházejí v situaci ještě složitější, neboť období dětství je fází života, v níž se teprve formuje osobnost člověka, a výsledek řízení tak může být determinantem nejen jejich způsobu života, ale také psychického vývoje. V tomto kontextu se jeví jako velmi důležitý moment v řízení správné zjištění, jaké uspořádání péče o dítě je v nejlepším zájmu dítěte.

Obecně je uznávána teze, že za běžných okolností je v nejlepším zájmu dítěte, aby byla péče o ně zajištěna oběma rodiči. V případě, že rodič přistoupí k manipulaci dítěte proti druhému rodiči, jedná v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Dalo by se rovněž říci, že manipulace, jakožto jednání, jímž je jinému vštěpována vůle manipulátora, je již pojmově v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, pokud je jejím cílem narušit vztah mezi dítětem a osobou, kterou má dítě rádo.

Cílem této práce bylo zkoumat podoby a důsledky manipulace, analyzovat, jak manipulaci dítěte zohledňují soudy při svém rozhodování, a případně vznést návrhy *de lege ferenda* za účelem efektivnější ochrany dítěte před jeho manipulací rodiči.

Z literatury a judikatury popisované ve druhé, třetí a čtvrté kapitole vyplývá, že psychologové i soudy považují manipulaci dítěte za škodlivý jev, který s sebou může nést důsledky pro psychický vývoj dítěte. Soudy ji zároveň vnímají jako neschopnost respektovat roli druhého rodiče v životě dítěte a při shodných výchovných schopnostech rodičů se manipulace může stát atributem, kvůli němuž se pomyslná miska vah přikloní na stranu péče druhého rodiče. Může se tak stát i navzdory dítětem vyjádřené preferenci.

Obtížnější situace nastává, pokud je manipulace natolik intenzivní či dlouhodobá, že naruší vztah mezi dítětem a druhým rodičem do té míry, že si dítě nepřeje stýkat se s druhým rodičem. V takovém případě již může být přesun k odmítanému rodiči pro dítě traumatizující. Soudy se zpravidla pokusí o obnovu vztahu prostřednictvím mediace,

rodinné terapie či plánu navykacího režimu. Jestliže jsou tato opatření neúčinná, pak se další postup soudů při odmítavém postoji dítěte k rodiči rozchází.

Některé soudy přistupují k dočasnému umístění dítěte do neutrálního prostředí, kterým může být přechodná péče třetí osoby (rodinného příslušníka či pěstouna), v krajním případě potom zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pobyt dítěte mimo rodinu má sloužit k jeho odpočinku od konfliktní situace a má dítěti poskytnout prostor pro vytvoření vlastního názoru a formulaci vlastního přání ohledně svého budoucího rodinného uspořádání. K pobytu dítěte mimo rodinu neodmyslitelně patří styk s oběma rodiči, typicky ve formě styku asistovaného, aby na dítě během kontaktu nebyl vytvářen nátlak.

Jiné soudy v takovém případě vyhoví přání dítěte. Při porovnání újmy, která dítěti hrozí v důsledku nuceného přesunu k odmítanému rodiči, s újmou, jež mu hrozí ze ztráty vztahu s odmítaným rodičem, dospějí k závěru, že je v nejlepším zájmu dítěte, aby zůstalo v prostředí, které vnímá jako klidné a bezpečné. Zároveň usilují o to, aby dítě nebylo hlouběji traumatizováno kontaktem s rodičem, s nímž se z jakýchkoli důvodů stýkat nechce.

Specifickým případem je situace, kdy je podáno trestní oznámení jedním rodičem na druhého pro trestný čin, kterého se měl dopustit na dítěti. K otázce zachování kontaktu mezi podezřelým či obviněným rodičem a dítětem Ústavní soud judikoval, že újma hrozící dítěti z možného násilí rodiče je srovnatelná s újmou, která dítěti hrozí v souvislosti se zpretrháním vazeb s rodičem v důsledku manipulace, a měl by tak být zpravidla stanoven asistovaný styk.

Jestliže je zjištěno, že se ze strany rodiče, jenž podal trestní oznámení, jednalo o účelové křivé obvinění, které bylo doprovázeno manipulací nezletilého dítěte, může být tento rodič odsouzen mimo ono křivé obvinění také za trestný čin ohrožování výchovy dítěte, či dokonce trestný čin týrání svěřené osoby. Kromě předmětného odsouzení může být rodič nadto zbaven rodičovské odpovědnosti pro její zneužívání.

Pokud trestní řízení skončí, aniž byla vyslovena vina podezřelého či obviněného rodiče, jsou soudy postaveny před velmi závažnou etickou otázkou – jak v takovém případě nastavit péči o dítě, pokud dítě odmítá péči rodiče, který byl zproštěn viny?

Psychologové předkládají dvě protichůdná stanoviska – jedna skupina tvrdí, že se může jednat o koncept zavržení rodiče, tedy že odmítavý postoj dítěte k péči rodiče může být zapříčiněn čistě manipulací druhým rodičem. Tito psychologové by doporučili podniknout kroky k obnovení narušeného vztahu. Druhá skupina psychologů nicméně upozorňuje, že negativní názor dítěte na rodiče může pramenit z nejrůznějších traumatických vzpomínek, které dítě z jakéhokoli důvodu nechce před soudem uvést, jsou tedy skeptičtí ke konceptu zavržení rodiče a přiklánějí se k existenci skrytých příčin zášti dítěte. V této souvislosti varují před svěřením dítěte do péče odmítaného rodiče, který může být násilnický či jakkoli jinak závadový a u dítěte může v jeho péči docházet k prohlubování traumatizace. Soud tak stojí před zvážením rizik obou variant rozhodnutí.

Jak vyplývá z předchozího odstavce, koncept zavržení rodiče, který jsem detailněji popsala v podkapitole 2.4., není mezi odborníky z oboru psychologie a psychiatrie přijímán bezvýhradně. V soudní praxi je nicméně tento jev popisován, a to nejen českými, ale i zahraničními soudy. Ve Velké Británii byl na počátku letošního roku zveřejněn rozsudek Vrchního soudu²²⁰, v němž se Sir Andrew McFarlane, předseda tamějšího rodinněprávního oddělení, vyjádřil k problematice validity konceptu zavržení rodiče ve smyslu, že není rozhodné, zda pro onen jev existuje diagnóza, nýbrž je důležité, zda v rodině dochází k jednání, které má za cíl odcizit dítě od rodiče, a jaký má či může mít toto jednání efekt na vztah mezi dítětem a rodičem.²²¹

Na otázku, zda je v nejlepším zájmu dítěte být svěřeno do péče zavrhaného rodiče nebo manipulujícího rodiče, tedy na základě výše uvedeného neexistuje univerzální odpověď. Mnohdy neexistuje ani řešení, které by nezpůsobilo dítěti újmu, ať již v podobě traumatizace z nuceného přechodu do péče zavrhaného rodiče, umístění mimo rodinné prostředí, či definitivní ztráty citové vazby k zavrhanému rodiči.

Za této situace mi nezbývá než směřovat návrhy *de lege ferenda* primárně na posílení prevence eskalace konfliktu. Domnívám se, že by v rámci prevence mohly soudy

²²⁰ V originálním znění High Court of Justice.

²²¹ Rozsudek Vrchního soudu ze dne 21. 2. 2023, sp. zn. FA-2022-00227. Dostupné z: <https://www.judiciary.uk/judgments/re-c-parental-alienation/>.

přistoupit v řízeních o péči o nezletilé dítě a o styku s nezletilým dítětem k následujícím opatřením:

1. Cochemská praxe

V podkapitole 1.2.6.1. jsem se věnovala Cochemské praxi jakožto modelu interdisciplinární spolupráce, jehož cílem je dovést rodiče ke smírnému řešení složité porozchodové situace. Odborníci podílející se na Cochemské praxi se pokoušejí zejména rychle vyřešit spor a vysvětlit rodičům důležitost nekonfliktního prostředí a zachování rodinných vazeb mezi dítětem a rodiči. V rámci Cochemské praxe na konsenzu spolupracují i advokáti, kteří mají specifickým přístupem ke klientovi a celé věci přispět k deeskalaci konfliktu. S ohledem na dosavadní vysokou úspěšnost Cochemské praxe v rámci jejího pilotního testování na některých českých soudech lze jen doporučit její další uplatnění v řízeních o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem.

2. Povinné setkání rodičů s odborníkem v oblasti pedopsychologie

Další možností, jak předejít rodičovskému konfliktu, by mohlo být povinné setkání rodičů s dětským psychologem, které by jim soudce nařídil ihned po dojití návrhu na zahájení řízení na soud. Rodiče by se tak ještě před prvním jednáním ve věci zúčastnili poradenství, v jehož rámci by jim byly odborníkem vysvětleny negativní důsledky, které by s sebou mohla pro dítě nést jeho manipulace proti druhému rodiči.

3. Rozšířená poučovací povinnost

Třetím doporučením je rozšíření dosavadní poučovací povinnosti soudce o zdůraznění negativních důsledků manipulace na psychický vývoj dítěte a poučení o možných trestněprávních následcích spojených s intenzivní manipulací dítěte proti druhému rodiči.

Závěrem si dovoluji vyslovit přání, abychom jako dospělí lidé i v natolik bolestivé situaci, jakou může rozchod být, dokázali upřednostit zájmy dítěte před zájmy vlastními a uvědomili si, že pro dítě je rozchod rodičů podobně bolestivým zážitkem. Abychom dodali dítěti pocit bezpečí a jistoty, který se oznámením rozchodu otrásl v základech, a umožnili mu i nadále mít rádo oba své rodiče.

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Instrukce	Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ, občanský soudní řád	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ, občanský zákoník	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SZR	Syndrom zavrženého rodiče
Úmluva o styku s dětmi	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi
ÚoVPD	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí
ÚoPD	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
Výbor ministrů	Výbor ministrů Rady Evropy

WHO	Světová zdravotnická organizace
zákon o mediaci	Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů
zákon o Ústavním soudu	Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
ZŘS, zákon o zvláštních řízeních soudních	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

DUŠKOVÁ, Šárka. *Úmluva o právech dítěte: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. 744 s. ISBN 978-80-7598-683-2

GARDNER, Richard Alan. *Syndrom zavrženého rodiče*. Praha: JAN, 1996. 102 s. ISBN 80-85529-22-X

NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3

POSPÍŠIL, Miroslav. *Slovní manipulace v komunikaci, jak vyvrátit nad lží a chytráctvím, aneb jak rychle, vtipně a efektivně reagovat a vyhrát, jak bravurně zvládat těžké situace*. Plzeň: Miroslav Pospíšil, 2008, 371 s. ISBN 978-80-903529-2-6

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. 288 s. ISBN 978-80-7502-342-1

SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 1160 s. ISBN 978-80-7400-788-0

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, 2007. 232 s. ISBN 978-80-7255-163-7

WESTPHALOVÁ, Lenka, Renáta ŠÍNOVÁ, Lenka HOLÁ, Alicja LEIX a Daniela KOVÁŘOVÁ. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. 337 s. ISBN 978-80-7502-568-5

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). 648 s. ISBN 978-80-7502-298-1

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. 384 s. ISBN 978-80-7502-299-8

WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace*. Praha: Grada Publishing, 2008. 199 s. ISBN 978-80-247-2337-2

2. Seznam použitých internetových zdrojů

BARVÍKOVÁ, Jana. *Cochemská praxe*. In: Šancedětem.cz [online]. 21. 11. 2016. 15. 3. 2023 [cit. 7. 6. 2023]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/cochemska-praxe>

BERMAN, Pearl a Ethan WEISINGER. Parental alienation vs coercive control: Controversial issues and current research. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development* [online]. Taylor & Francis, 2022, roč. 19 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/26904586.2022.2125475?needAccess=true&role=button>

BERNET, William, VERROCCHIO, Maria Cristina, KOROSI, Stanley. Yes, children are susceptible to manipulation: Commentary on article by Clemente and Padilla-Racero. *Children and Youth Services Review* [online]. Elsevier Ltd., 2015, roč. 56 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740915300128>

CARTWRIGHT, Glenn F. Expanding the parameters of parental alienation syndrome. *The American Journal of Family Therapy* [online]. 1993. Roč. 21, č. 3 [cit. 26. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/01926189308250919?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=cit>

CLEMENTE, Miguel a Dolores PADILLA-RACERO. Are children susceptible to manipulation? The best interest of children and their testimony. *Children and Youth Services Review* [online]. Elsevier Ltd., 2015, roč. 51 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740915000614>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. *Vláda by měla do června dostat návrh zákona o ochraně před domácím násilím*. In: *České noviny.cz* [online]. 12. 1. 2023 [cit. 12. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2310181>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka České republiky 2022* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [cit. 11. 6. 2023]. ISBN 978-80-250-3282-4. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/171419384/32019822.pdf/8ac5e2b3-d4f3-44c5-aa3f-35909556d663?version=1.1>

DÁVID, Radovan., GRYGAR, Jiří, KOKEŠ, Marian, KOVAŘÍK, Zdeněk, KŘEČEK, Stanislav, MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav, ZRŮST, Jiří. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Komentář*. [online]. Praha: Nakladatelství Leges, 2016 [cit. 28. 9. 2022]. ISBN 978-80-7502-122-9 Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/132/1/2#pa_502

DVOŘÁK, Jan, ELISCHER, David, FRINTA, Ondřej, FRINTOVÁ, Dita, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2016 [cit. 8. 6. 2023]. ISBN 978-80-7478-937-3. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/12/10068/1/2?vtextu=ob%C4%8Dansk%C3%A9%20pr%C3%A1vo%20hmotn%C3%A9.%20svazek%20#lema1>

ELLIS, Jane W. Review Essays: Caught in the middle: Protecting the children of high-conflict divorce. *Review of Law & Social Change* [online]. New York: Social Change, 1996 [cit. 4. 6. 2023]. Dostupné z: https://socialchangenyu.com/wp-content/uploads/2017/12/Jane-Ellis_RLSC_22.1.pdf?fbclid=IwAR0TZX0SgF04TNW2I9r2vWT6ukEFAB1ByF2xwbR5w1aAttdK2CGCC7cCmQ4

GARDNER, Richard Alan. *Parental alienation syndrome (2nd Edition)* [online]. Cresskill (New Jersey): Creative Therapeutics, Inc.: 1999 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://parentalalienation.org.il/Parental-Alienation-Syndrom.pdf>

GARDNER, Richard Alan. Recent Trends in Divorce and Custody Litigation. In: *Academy Forum* [online]. 1985. Roč. 29, č. 2 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <http://fact.on.ca/Info/pas/gardnr85.pdf>

GORDÍKOVÁ, Monika. *Ústecký krajský soud získal posilu, průkopníka řešení ochrany práv dětí*. In: *iDNES.cz* [online]. 8. 9. 2020 [cit. 8. 6. 2023]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/usti-nad-labem-soudce-vladimir-polak-krajsky-soud-ochrana-prav-deti.A200905_569395_usti-zpravy_pakr

HARMAN, Jennifer J., LEDER-ELDER, Sadie, BIRINGEN, Zeynep. Prevalence of parental alienation drawn from a representative poll. *Children and Youth Services Review* [online]. Elsevier Ltd., 2016, roč. 66 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740916301335>

JIRSA, Jaromír a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář*. [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2019 [cit. 2. 10. 2022]. ISBN: 978-80-7598-372-5. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/206/1/2#pa_507

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020 [cit. 20. 10. 2022]. ISBN 978-80-7400-795-8. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgbpwk5t1gi3c443cl4zdamjsl44dsx3qmy4dqoi&refSource=toc>

MELAND, Eivind, FURUHOLMEN, Dag, JAHANLU, David. Parental alienation – a valid experience? *Scandinavian Journal of Public Health* [online]. Sage Journals, 2023 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/14034948231168978>

MIKULKOVÁ, Milena. *Metodika: Příprava stran a realizace asistovaného kontaktu* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, z.ú., 2019 [cit. 25. 9. 2022]. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/priprava_stran_a_realizace_asistovaneho_kontaktu.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál k případovým konferencím* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011 [cit. 6. 6. 2023]. ISBN 978-80-7421-038-9. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/manual.pdf/acf5d4a4-2427-aff8-c229-e2a2ce81f5db>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016 [cit. 6. 4. 2023]. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>

O'DONOHUE, William, CUMMINGS, Caroline, WILLIS, Brendan. The Frequency of False Allegations of Child Sexual Abuse: A Critical Review. *Journal of Child Sexual Abuse* [online]. Taylor & Francis, 2018, roč. 27, č. 5 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10538712.2018.1477224?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=full-article>

PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání*. [online]. Praha: C. H. Beck, 2022 [cit. 8. 6. 2023]. ISBN 978-80-7478-937-3. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgjpw2nrql4ys443cl4zdamjsl44dsx3qmy4tany#>

Pražské centrum primární prevence [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence. [cit. 4. 6. 2023]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz>

RADA EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. [online]. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2013 [cit. 1. 11. 2022]. s. 72. ISBN 978-92-871-7274-7. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806a452e>

RAND, Deirdre Conway. The spectrum of Parental alienation syndrome (Part I). *American Journal of Forensic Psychology* [online], 1997. Roč. 15, č. 3 [cit. 27.5.2023]. Dostupné z: <http://www.sakkyndig.com/psychologi/artvit/rand1997.pdf>

ROGALEWICZOVÁ, Romana a Martina CIRBUSOVÁ. *Cochemská praxe v české republice: Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně* [online]. Brno: Tribun EU, 2015 [cit. 6. 6. 2023]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/documents/35829/52618/Cochemska_praxe_v_CR.pdf/e377e357-1d35-0369-7acb-14f3f6e9abf0

ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018 [cit. 1. 11. 2022]. ISBN 978-80-7400-713-2. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwk232ge4dmlttmjptcojzhfptgnjz15ygmjx>

ŠÍNOVÁ, Renáta. Předběžné opatření podle § 452 z. ř. s. optikou Ústavního soudu. *Bulletin advokacie* [online]. Praha: Česká advokátní komora, 2022 [cit. 9. 6. 2023]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_11_2022_web.pdf

Události. ČT1, 9. 4. 2023 19:00. [cit. 10. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/223411000100409/cast/972875/>

ÚŘAD VYSOKÉHO KOMISAŘE OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA. Brazil: UN experts urge new government to target violence against women and girls, repeal parental alienation law. In: *OHCHR.org* [online]. Ženeva (Švýcarsko): 2022 [cit. 26. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/11/brazil-un-experts-urge-new-government-target-violence-against-women-and-girls>

VÁLOVÁ, Irena. *Soudce Vladimír Polák: Určité procento dětí má rodiče psychopaty a nebudou mít šťastné dětství*. In: *Česká-justice.cz* [online]. 27. 4. 2018 [cit. 8. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/04/soudce-vladimir-polak-urcite-procento-deti-ma-rodice-psychopaty-nebudou-mit-stastne-detstvi/>

VERHAAR, Suzanne, MATTHEWSON, Mandy Louise, BENTLEY, Caitlin. The Impact of Parental Alienating Behaviours on the Mental Health of Adults Alienated in Childhood. *Children* [online]. Basilej (Švýcarsko): MDPI, 2022 [cit. 8. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9026878/pdf/children-09-00475.pdf>

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc* [online]. Brno: Veřejný ochránce práv, 2019 [cit. 29. 5. 2023]. ISBN 978-80-7631-006-3. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Ustavni_vychova/2019_0110_Zprava_DET_zarizeni_pro_deti_A4_CS_04_web.pdf

World Health Organization [online]. World Health Organization: 2023 [cit. 25. 5. 2023].
Dostupné z: <https://www.who.int/standards/classifications/frequently-asked-questions/parental-alienation>

3. Seznam použitých právních předpisů

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

BRAZÍLIE. Lei Nº 12.318, de 26 de Agosto de 2010 (Zákon č. 12.318 ze dne 26. 8. 2010), ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. II. ÚS 3765/11

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 1774/14

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. II. ÚS 2224/2014

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2016, sp. zn. II. ÚS 1218/16

Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 260/17

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1921/17.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 28.3.2018, sp. zn. II. ÚS 995/18

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2018, sp. zn. IV. ÚS 827/18

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2019, sp. zn. II. ÚS 4247/18

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 9. 2019, sp. zn. III. ÚS 1631/19

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. I. ÚS 2263/19

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 10. 2019, sp. zn. I. ÚS 3064/19

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2630/19

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 1. 2020, sp. zn. II. ÚS 2476/19

Usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2020, sp. zn. II. ÚS 4089/19

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1051/20

Usnesení Ústavního soudu ze dne ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. II. ÚS 1483/20

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2020, sp. zn. II. ÚS 2232/20

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2611/20.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2021, sp. zn. II. ÚS 1535/21

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 8. 2021, sp. zn. IV. ÚS 1669/21

Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. II. ÚS 237/22

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 5. 2022, sp. zn. I. ÚS 3065/21.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. IV. ÚS 699/22

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2022, sp. zn. II. ÚS 1336/22

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2022, sp. zn. III. ÚS 1575/22

Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2022, sp. zn. IV. ÚS 2492/22

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 7. 2016, sp. zn. 28 Nd 73/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2020, č. j. 24 Cdo 80/2020-2552

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2020, č. j. 8 Tdo 1152/2020-441

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2021, č. j. 3 Tdo 926/2021-1273

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 9. 3. 2022, sp. zn. Cpjn 201/2021

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 8. 2016, sp. zn. 20 Co 283/2016

Rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 24. 5. 2018, č. j. 0 P 277/2013-299

Usnesení Krajského soudu v Brně – pobočka ve Zlíně ze dne 9. 10. 2018, č. j. 6 To 160/2018-582

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 2019, č. j. 51 Co 151/2018-2175

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 5. 2019, č. j. 16 Co 254/2018-2380

Usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 21. 6. 2019, č. j. 99 Nc 3629/2019-13

Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci ze dne 28. 4. 2020, č. j. 2 To 10/2020-410

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 30. 6. 2020, č. j. 101 Co 16/2020-2533

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 24. 2. 2021, č. j. 18 Co 112/2020-1616

Rozsudek Okresního soudu v Novém Jičíně ze dne 16. 4. 2021, č. j. 90 P 491/2015-1212

Usnesení Krajského soudu ze dne 23. 6. 2022, č. j. 38 Co 93/2022-200

Rozsudek ESLP ve věci *C. proti Finsku* ze dne 9. 5. 2006, stížnost č. 18249/02

Rozsudek ESLP ve věci *N. Ts. a ostatní proti Gruzii* ze dne 2. 2. 2016, stížnost č. 71776/12

Rozsudek ESLP ve věci *K. B. a ostatní proti Chorvatsku* ze dne 14. 3. 2017, stížnost č. 36216/13

Rozsudek Vrchního soudu ze dne 21. 2. 2023, sp. zn. FA-2022-00227. Dostupné z: <https://www.judiciary.uk/judgments/re-c-parental-alienation/>

5. Seznam použitých ostatních zdrojů

Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé, ve znění pozdějších předpisů

Rozhodování soudů v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé se zaměřením na problematiku manipulace nezletilého dítěte rodiči

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá problematikou manipulace nezletilého dítěte rodiči v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé, konkrétně v rámci řízení o péči o nezletilé dítě a o styku s nezletilým dítětem. Práce si klade za cíl zkoumat podoby rodičovské manipulace a důsledky, které z ní mohou plynout pro nezletilé dítě. Následně si klade za cíl analýzu role manipulace při rozhodování soudů v nadepsaných řízeních. Po analýze soudních rozhodnutí bude úkolem práce vyhodnotit, zda je zde prostor pro zlepšení situace dětí ohrožených rodičovskou manipulací, a v případě kladné odpovědi přednést návrhy *de lege ferenda*.

První kapitola práce je věnována právní úpravě řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Pozornost je zaměřena především na procesní aspekty řízení, kapitola popisuje řízení od okamžiku jeho zahájení až po výkon rozhodnutí a věnuje se rovněž předběžným opatřením. Speciální pozornost náleží možnostem smírného řešení, především Cochemské praxi, která v posledních letech nabývá na významu. Naproti tomu hmotněprávní problematika, jíž se první kapitola zabývá, zahrnuje charakteristiku forem péče o dítě, mezi nimiž se soudce rozhoduje, jejich vzájemný vztah a vhodnost v různých situacích.

V rámci druhé kapitoly se práce zaměřuje na pojem manipulace a jeho výskyt v pramenech práva. Následně zkoumá podoby, jichž může manipulace nabývat, a důsledky, které může pocítit manipulované dítě. Dílčí podkapitola je poté věnována problematice syndromu zavrženého rodiče, když popisuje původní koncept Richarda Alana Gardnera a zkoumá jeho validitu, která je mezi odborníky zpochybňována.

Předmětem třetí kapitoly jsou rozhodnutí soudů v řízeních, v nichž došlo k manipulaci nezletilého dítěte rodičem. Kapitola je rozdělena do několika podkapitol, které řeší rozličné situace, k nimž může v řízení v důsledku manipulace či podezření na manipulaci dojít.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na problematiku přání dítěte, zjišťování a zohledňování onoho přání při rozhodování o péči o nezletilé dítě a styku s nezletilým dítětem. Následně se zabývá situací, kdy je přání dítěte výsledkem jeho manipulace ze strany rodiče. Pokládá si otázku, jak rozhodují soudy, pokud je ovlivněné přání dítěte v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Zkoumá jak rozhodnutí českých soudů, tak rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.

Závěr práce se poté věnuje obecným závěrům o rozhodování soudů v případech, kdy je zjištěna manipulace nezletilého dítěte rodičem, a předkládá návrhy *de lege ferenda* pro účely efektivnější ochrany dítěte před jeho manipulací rodiči.

Klíčová slova: manipulace dítěte, řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, péče o dítě

Judicial Decision-Making in Proceedings of Judicial Care for Minors With a Focus on the Issue of Parental Manipulation of a Minor

Abstract

This thesis focuses on the issue of parental manipulation of a minor in proceedings of judicial care for minors, particularly in terms of proceedings regarding the child custody and personal contact with a parent. The objective of this thesis is to study the forms of parental manipulation and its consequences for a child, as well as analyze the role of parental manipulation in judicial decision-making in the aforementioned proceedings. The final aim of the thesis is to evaluate whether there is room for improvement of the situation of children affected by parental manipulation, and if so, bring up *de lege ferenda* proposals.

The first chapter describes the legislation of proceedings of judicial care for minors. It focuses mainly on procedural aspects of the proceedings, describing them from the moment of the initiation of the proceedings to the enforcement of the decision, including the description of interim measures. Special attention is devoted to amicable settlements, in particular to the Cochem model which has continued to gain significance in recent years. Substantive law issues addressed in this chapter include characteristics of the forms of child custody, their mutual relationship and suitability in various situations.

The second chapter deals with the term of manipulation and its occurrence in the legislation. Subsequently, it examines the forms of manipulation and the potential consequences which a manipulated child may experience. A subchapter is dedicated to the parental alienation syndrome, describing the original concept introduced by Richard Alan Gardner and studying its validity which has been widely questioned among experts.

In the third chapter, the thesis analyzes decisions of the courts in proceedings involving parental manipulation of a child. The chapter is divided into several subchapters addressing various situations that may occur in proceedings as a result of manipulation or suspected manipulation.

The fourth chapter is focused on the child's views, ways of ascertaining them as well as the weight given to them in decision-making regarding the child custody and

personal contact with a parent. Subsequently, it analyzes situations where the child's views are a result of previous parental manipulation. It poses a question, how the courts decide if the child's views influenced by a parent are contrary to the child's best interests. In this context, the thesis examines decisions of the Czech courts together with decisions of the European Court of Human Rights.

The thesis then provides general conclusions about the judicial decision-making in cases where a minor is found to have been manipulated by a parent and offers *de lege ferenda* proposals for the purposes of more effective child protection from parental manipulation.

Keywords: manipulation of a child, proceedings of judicial care for minors, child custody